

tv-15 naš TOVARIS

Št. 12
27. marca 1986
Leto XXIV

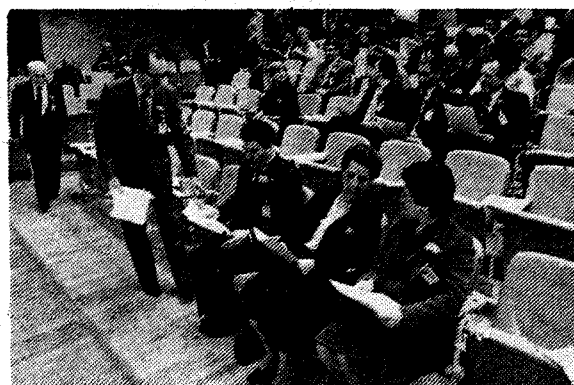
glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Enajsti kongres slovenskih sindikatov

Naše geslo za prihodnost: hočemo, znamo, zmoremo

Foto: Zoran Vogrnič

Prvi od kongresov, to je 11. kongres Zveze sindikatov Slovenije, ki se bodo zvrstili v naši republiki, je za nami. Naravnano je bil na strnjeno in jedrnatost, o čemer pričajo razprave posameznih delegatov in sam načrt dela kongresa. To potrjuje tudi dejstvo, da je bila za kongres izvoljena tretjina manj delegatov kot za prejšnja sindikalna srečanja. Prav tako je bil kongres pol dneva krajši kot v minulih letih, kljub temu pa ni bila razprava o vseh aktualnih vprašanjih nič okrnjena.

V delu treh kongresnih komisij je s svojimi razpravami sodelovalo 176 delegatov, ki so skušali odgovoriti na številna vprašanja. V središču njihove pozornosti je bilo predvsem to, koliko združeni delavec odloča o pogojih, sredstvih in rezultatih dela. Kje so vzroki za inflacijo in zakaj nismo učinkovitejši pri njenem odpravljanju? Kako naj bodo delavci nosilci načrtovanja v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih ob nenehno ponavljajočem se dejstvu, da niso pravočasno znani vsi pogoji gospodarjenja? Zakaj se pojavlja neenakopravni družbenoekonomski položaj delavcev v posameznih dejavnostih, še zlasti delavcev, ki pridobivajo dohodek s svobodno menjavo dela? S kakšnimi oblikami in načini dela učinkoviteje uresničevati vlogo organov in organizacij sindikata in kako priti do učinkovitejšega sindikata predvsem v organizacijah združenega dela in v vseh delegatskih razmerjih ter s tem do učinkovitejšega samoupravljanja?

Kongres je jasno pokazal, da je rešitev vseh teh vprašanj že v geslu najvišjega srečanja slovenskih sindikatov; HOČEMO, ZNAMO, ZMOREMO, pot je torej v znanju in z njim. Rešitev torej ne smemo iskati v nizkih osebnih dohodkih, težkem fizičnem delu in zgolj v odreknanju. Začeti moramo gibanje za inovativno delo in inovativni družbi. Delegati so tudi opozorili, da ob ocenjevanju družbenoekonomskih razmer prevečkrat pozabimo naštetih tudi dosežene pozitivne rezultate, in da je zato podoba naše sedanosti včasih kar preveč pesimistična. Vsekakor pa so imeli delegati prav, ko so menili, da samo z odpravljanjem vseh pomanjkljivosti v delovanju našega družbenoekonomskega sistema lahko premaknemo stvari na bolje.

Podatki kažejo, da inovativnost pri nas počasi narašča, pri tem pa ima zveza sindikatov številne in konkretne naloge. Razpravljalci so večkrat opozorili, da je rešitev naših težav povezana z znanjem in ustvarjalnostjo vseh nas. Razvitejša država so v ta razvoj zakoračile z velikimi koraki. To bi lahko storili tudi mi, vendar tako, da bi ob tem dobili najboljše rezultate. Za dosego takšnih ciljev niso dovolj le programi, ampak razvita znanstvenoraziskovalna dejavnost, potrebujemo nove znanstvenoraziskovalne delavce, opremo in sredstva, nova delovna mesta za mlade, ki bodo pripravljeni prispevati več in se z rezultati dela tudi potrjevali. Znanost in tehniko moramo izrabiti za naš boljši jutri, ki ga morajo označevati kakovostnejše življenje in delo, humanost, kultura, medsebojno spoštovanje in mir.

Delegati 11. kongresa slovenskih sindikatov so sprejeli tudi nekoliko dopolnjeno resolucijo, v kateri ni ponavljanja stalnih nalog sindikata, niti ponavljanja usmeritev, sprejetih na prejšnjih kongresih. Mnenje delegatov je bilo, da mora resolucija poudariti le ključne probleme, akcije in usmeritve za čim učinkovitejše delo sindikata pri uresničevanju temeljnih nalog, to je reševanje družbenoekonomskih problemov in s tem v zvezi izboljšanje življenja in dela delavcev.

S kakšno pozornostjo je slovenska javnost spremljala delo kongresa, pa pričajo številne pozdravne brzojavke, v katerih so delovni ljudje in občani izrazili trdno odločenost, da bodo v vsakdanjem življenju in delu uresničevali kongresne odločitve.

Na sklepnem plenarnem zasedanju je kongres izvolil nov republiški svet ZSS, ki šteje 93 članov, nov nadzorni odbor in statutarno komisijo, člane sveta Zveze sindikatov Jugoslavije iz naše republike in delegate za zvezni sindikalni kongres.

Po kongresu so se na konstitutivnih sejah sestali novo izvoljeni člani republiškega sveta ZSS in izvolili predsedstvo slovenskih sindikatov, ki šteje 23 članov. Za predsednika republiškega sveta so izvolili Miho Ravnika, za sekretarja pa Franca Hribarja.

Bojan Kuntarič

Spominske poti združene na Poreznu

Piše: Jože Čurin

Več kot 4.500 pohodnikov in drugih ljubiteljev gora se je minulo sončno nedeljo povzpelo na Porezen. Poti so jih vodile iz več smeri, celo iz zamejstva. Za njimi je 11. spominski pohod, pohod, posvečen spominu na preboj, boj in žrtve na tej gori in v vaseh pod njo pred 41. leti. Vse poti so se združile pri spomeniku na vrhu Porezna. Vojaki vojašnice, poimenovane po narodnem heroju Andreju Žvanu-Borju iz Bohinjske Bele, gojenci Sole za miličnike – kadete iz Ljubljane, nekdanji borci NOV, mladina, lovci in mnogi drugi so sklenili ob 11. uri živi obroč okrog grobnice. Zbranim je med drugimi spregovoril sekretar OK ZSMS Idrija Vojko Golob.

(Več o spominskem pohodu na Porezen berite na 16. strani.)

Uspelo smučarsko prvenstvo

Piše: Matjaž Potokar

Vojašnica Rudno polje na Pokljuki je letos od 20. pa do 23. marca gostila najboljše vojaške in starešine ljubljanskega armadnega območja – smučarje, ki so se pomerili v štirih disciplinah smučarskega prvenstva LAO. Tekmovalci so se zbrali na Pokljuki že dan, dva pred začetkom tekmovanja, si ogledali proizvodnjo tovarne ELAN in ob spomeniku padlim borcem na Pokljuki počastili revolucionarno izročila NOB na tem delu naše dežele. V petek je smučarsko prvenstvo odprl general major Andrija Rašeta in tekmovalcem devetih ekip Postojne, Ljubljane, Maribora, Vrhnike, Kranja, Škofje Loke, Tolmina, Bohinjske Bele in Graničarja zaželel čimveč športne sreče pri tekmovanju, ki naj ponovno dokaže pomen smučarskega znanja za obrambo hribovitih delov domovine v zimskih razmerah in telesno zmogljivost kot vitalni del pripravljenosti naših oboroženih sil.

Ignac Štebe

»Kdor ni skusil žagarstva, komajda ve, kaj je težko delo!«

Z bosimi, do krvi porezanimi podplati, čestokrat moker in do kosti prezebel, se je uboga para, Štebetov Nace, nezakonsko dete iz Solčave, že enajstleten kot pastirček pri kmetu Podbrežniku pretikal za kozami med skalovjem solčavskih planin, premišljujoč o svojem otroštvu, ki je izginjalo kot presihajoči studenec pod Iglo v ruševje. Tekati za kozami, zvečiti trd kruh, preživljati se – vse to se je obesilo za vrat preziranemu in prikrajšanemu človeškemu bitju, ki mu ni bilo dano živeti življenje bogataških sinov, ki jih je redil gozd: Nace in osamljena mati nista imela ničesar pod nohtom.

Trideset do štirideset živali se je podilo po strminah pod Ojstrico, Raduho, Planjavo, razigranih v svobodi, ki je Nace tistikrat še ni poznal, a se je nanjo nevede privajal: skrivoma se je tihotapila vanj. Boleli so ga zobje, treslo ga je od mraza, bliski, pred katerimi se je skrival za pečevjem, so mu parali dušo in klicali mrzel pot na čelo. Nič toplega in svetlega se ni kazalo iz temine pastirčku.

Kozam je naposled dal slovo in ostal doma, pri materi, ko pa je dopolnil štirinajst let, se je odpravil med gozdne delavce, sekače iskati boljše življenje, presiti hlapčevstva in trmastih koz. Leta 1934 se je ponudil lesnemu trgovcu in žagarju Klemenšku in ostal pri njem enajst dolgih let.

Zdaj je v njem še vedno nekaj tiste trme, ki jo rodi pretikanje med skalami, gorjanske molčečnosti in odrezavosti, pridobljene v večnem spopadu med dobrim in zlim. Nacetova tršatost zbujala zaupljivost, skoraj šepetaje pove človeku, da je vse, kar se je zgodilo, bilo menda že nekje zapisano, da drugače ni moglo biti, to je verovanje v usodo, v zakonitosti naključij. Strmo sključen skrivam med kolena zgarane roke, velike in močne, zvite od cepina, do bolečine pretresene od mogočnega Klemenškovega gatra. A ko vstane, zvito in tihotnost izgineta.

»Kdor ni skusil žagarstva, komajda ve, kaj je težko delo,« zapiči pogled v tla, obmolkne... pestuje mogočene zvozne dlani.

Delali so kot švicarska ura. Brez prigovarjanja. Če ti kaj ni bilo všeč... tam so vrata, pojdi. Ni jih malo, ki čakajo! Jezik za zobmi. Gater pa je trgal les, ga grizel noč in dan.

Človeku so plačali, kot se jim je pač zazdelo. Dinar in pol na uro, delati pa je bilo treba najmanj enajst ur na dan. Zaslužilo se je komaj za hrano, obleki ni da bi govoril.

Tistikrat je imel Klemenšek na hrani nekaj delavcev. Zanj so mu morali odšteti od deset do enajst dinarjev na dan...

Fantje so se organizirali v sindikat, dovolj jim je bilo nategovanja za golo preživetje. Nace je postal pomočnik blagajnika.

Celjski Stari pisker

Kratki, kot previs odlomljeni stavki. Dolgi premori, v neskončnost gorskih stezic zamirajoči hipi. V ruševje izgubljeni spomin.

»Kot predstavnik sindikata je takrat hodil k nam Grošelj, ki se je precej zavzemal za našo stvar. Znal je

pritisniti Klemenška. Prej smo bili plačani po urah, potem pa na akord. Menili smo, da je to boljše. Garali smo kot črna živina, misleč, da bomo sedaj dobili več. Ko nam je Klemenšek

»Pri Podbrežnikovi kašči so bili delavci pri kosilu. Takrat so gestapovci odpeljali sestre in brata Jurija Logarjeve. Odpeljali bi tudi mene, a sem delal. Kmalu nato so se pripeljali v Logarsko dolino z dvema osebnima avtomobiloma, se ustavili pri kašči pred vhodom v Dolino in fotografirali.

Možakar v karirastem plašču, z mavzerico, je stopil k delavcem v neposredni bližini in vprašal: »Kdo je Ignac Štebe?«

Nace se je odzval. Gestapovec mu je velel, naj gre z njim. Moral je sesti med ge-

je zvitorepil, namesto do brotnih sojenic, že kar ob njegovi zibelci, tičal v spletkah, ki so ločevale ljudi in povzročale stiske in težave...

Sum: da je imel zveze s Kebrom, ki so ga ustrelili v Celju 15. avgusta 1942. Zaslivanja so potekala po že znanem »protokolu«, značilnem za gestapovske strokovnjake, vajene bikovk, pesti, brc in podobnega. Tudi tako se je kalil Nace. To so bile njegove »višje« šole... Da bi kaj priznal, mu še na pamet ni prišlo.

In končno: spustili so ga domov 18. januarja 1943.

Ustavil se je v gostilni Rogel v Šmartnem ob Paki. Bilo je že temno, ko je v gostilno stopil gestapovec, ki je Naceta aretirati. Takoj ga je prepoznal.

»Že domov?«, se je cinično zazrl vanj.

Nace je prikimal, gestapovec pa je pripomnil:

»Eden od sto!«

Nato se je Nace oglašil pri sošolki Jožici Ugovšek, ki je delala pri trgovcu Mikužu. Gospa Mikuževa mu je osorno odgovorila, da dekle nima časa. To pa je slišal otrok in stekel povedat Jožici. Skrivaj mu je odrezala velik kos kruha in ga namazala z maslom in marmelado – in hitro odšla.

Nace je prespal pri Rogelnu na peči in si potolažil želodec. Zjutraj se je peš odpravil do Ljubnega, prespal pri Režalu in 20. januarja potrkal na materina vrata.

Delo na žagi je zastalo, fante so poslej več delali na kmetiji, tu in tam so še sekali, žagali pa le malo. Nace je opravljal dela, ki jih je zahtevala fronta in ko je žaga z delom povsem prenehala, je odšel domov in si služil kruh z delom pri kmetih.

Po mobilizaciji je odšel v komando mesta Solčava, bil je kurir. Znova v hribih, torat ne s kozami, naporno ni bilo nič manj, je romal čez Škrbine in špice tja na Koroško.

Prvi oktober 1944, osvobodeno ozemlje Zgornje Savinjske doline. Aktivist Nace sopiha po pogorju nad Logarsko dolino, popisuje volilne upravičence, razlaga, prepričuje, dopoveduje, odgovarja na vse, tudi na tista vprašanja, ki

jim ne ve odgovore. Takšen čas je bil. Natančno, skorajda pikolovsko riše portrete kadidatov, ki naj bi bili njihovi predstavniki, da bo ljudem kar najbolj jasno, koga bodo volili. Ves je v ognju, čuti, da se dogaja nekaj, kar bo do temeljev streslo ne le njegovo, pač pa tudi življenje vseh teh gorjancov, ujetih v čudoviti dolini in po pogorjih. Ve, da se je stari svet zrušil in z njim vsi njegovi pečati in zaznave.

Takšen je tudi sedaj: v ognju in ves prepričljiv, še na roke pozabi.

»Popisoval sem v Matkovem kotu. Rajone smo si razdelili. Nikakršnih izkušenj nismo imeli, imeli pa smo voljo obrniti svet na glavo. Bil sem pri Radišniku, Matku, Covniku, Zibovtu, Šumetu, Ložekarju, Pastirku, vse tja do Klemenška.

Kasneje se je izkazalo, da smo prav imenitno opravili svoje delo.

Bili so navdušeni, prepotrebni svobode, odločanja in pravice živeti po svoje, dobesedno vre iz Naceta. Volili so v okrašeni gostilniški sobi sredi vasi, pri Štrumu. Pred gostiščem sta stala dva mlaja, vsa okrašena, z zastavami, povsod so bili napisi, tudi po stenah. Bilo je skromno, a lepo. Že zelo zgodaj je bilo vse končano, vendar je bilo volišče odprto do večera. Ko so ljudje prišli od zgodnje maše, so se odpravili na volišče, veseli in zresnjeni hkrati, na obrazih je bilo opaziti občutje velike odločitve. Izbira kandidatov je bila izjemno velika in v novoizvoljeni NOO so prišli pač tisti, ki so dobili največ glasov. To je bil resnični glas ljudstva, se razvema Nace, ki je bil takrat izvoljen v NOO Solčava in od takrat naprej v volilnih pripravih nepogrešljiv.

Vrhove so varovali koroški partizani, proti Lučam je bilo osvobodeno ozemlje, drugo stran pa so varovali vršaci.

Ljudje so peli, vriskali, oglašala se je harmonika, veselje je trajalo pozno v noč. Prva, demokratično izvoljena oblast z neposrednimi volitvami je bila ustoličena, ljudstvo je vzelo življenje v svoje roke.

Narodnosvobodilni odbor je začel delo.

»Spoznali smo, da ne kaže odlašati, svoboda se je bližala, toliko je bilo potrebno narediti,« se spominja tistih dni Nace.

Okupatorjevo divjanje

Proti koncu oktobra so Nemci požgali Solčavo in

okoljske kmetije. V zraku je še bilo čuti srečo volitev. Tudi napisi še niso izginili. Nemce so seveda močno zbudili v oči. Prisilili so ljudi, da so jih z nohti praskali z zidov in Nace se spominja, da je to moral delati tudi Franc Štifter starejši.

Vse mine, tudi živalske strastni človeka.

Prebivalstvo se je skrčilo, ostali so po taboriščih, ječah, v gozdovih, vendar je bilo treba delati. Izkazalo se je, da so Solčavani izbrali prave ljudi na svojih volitvah. Po požiganju je NOO začel delati z vso paro. Naredili so sezname pogorelcev, začeli zbirati pomoč, znova postavljati domove, kot eden so se strnili v hudem – bližala se je svoboda. Ni bilo vredno točiti solza in stokati.

Končale so se Nacetove kurirske poti. Poslej je jo mahniti onstran le še na proščenja in k sorodnikom, prijateljem in znancom.

Srečala sva se pred volitvami.

Nikoli ne preslihi človeka, ki ima izkušnje!

»Ja, spet bomo volili. Saj je kar dobro priprajeno, ne morem grajati. Moti pa me, da premalo vemo o kandidatih, in tudi mladim ni dano dovolj možnosti. Mi smo takrat rekli, bodi razmerje, in vedeli: stari z izkušnjami, mladi z energijo, ki edina lahko spreminja svet. Pa tudi to mi ni všeč pri kandidatih za najvišje funkcije, da na dolgo in široko naštevamo njihove dosedanje funkcije, nič pa ne spregovorimo o njihovem delu, o uspehih. Nikjer namreč ne piše, da je tisti, ki je nenehno na funkcijah, tudi zares sposoben.

Ko smo 1944. leta predlagali kandidate, smo natančno vedeli: ta je naredil to, oni ono, temu gre od rok to, onemo ono. Sedaj pa se čestokrat zgodi, da volimo ljudi, ki za to niso primerni, ki potem nočejo delati pa tudi znanja imajo premalo. In konec koncev, za svoje napake in nedelo nikomur ne odgovarjajo, a bi morali tistim, ki so jim izkazali zaupanje. Tako je to!«

Kar reče naposled, je slišati bolj kot stok:

»Pri javnem delu je vse manj zavzetosti, ljudem se plete po glavi le denar. Morda se tudi zaradi tega nekateri tako zavzeto ogrevajo in potegujejo za položaje...«

Kdor se je s krvavimi podplati, premražen in splešen potikal po skalovju, ima pravico videti in reči.

Milenko Strašek

ob plačilnem dnevu naštel denar, smo spoznali, da smo znova opeharjeni: spet so nas plačali po urah. Zastonj smo pretegovali mišice, zastonj so od muke pokale kosti!«

V poletju 1942 so se v okolici prvič prikazali partizani, Krajncev bataljon Druge grupe odredov, ki so šli na koroško stran. Posamezne patrulje so prišle tudi v Matkov kot. Gospodarjeva brata Janez in Rok sta imela zveze s partizani, seveda pozneje, se spominja Nace. Že precej prej, sekali so pri kisli vodi, je Rok dejal, da bi rad dobil zvezo z gošarji. Spomladi 1943 je zares odšel. Organiziral je odbor OF. Pet jih je bilo, med njimi tudi Nace. Marsikaj so delali, nabiralne akcije so si privoščili in podobno.

»Tudi v zapor so me vtaknili...« reče in – utihne, mečka roki, ko da mu je žal, da je zinil to ugotovitev, da je dregnil v spomin, v grenkobo in dremavost časa. In kar molči. Kot da mu je nerodno.

Zvem: 29. oktobra 1942 je iz gozda nad Podbrežnikom, tistim, pri katerem je pasel kože in potil krvavi pot med skalovjem, skupaj z drugimi delavci spravljal les za Klemenškovega Jožeta iz Logarske doline.

Nace počasi, skorajda neslišno lušči dogodke iz pozabe. Žalostno, megle, mrzlo vreme ovija Solčavo. V sami srajci, z ogromnimi kvadrati se ziblje sem in tja, ves topel in skromen in ga je strah besedovja in časa. Spomin na tepež:

stapovce. V drugem avtomobilu je bil župan Bartošič. Niso mu dovolili, da bi stopil mimogrede domov. Pri Igli so znova fotografirali. Tudi v Lučah so se ustavili, kjer so pustili župana.

Na Ljubnem so Naceta stlačili v Petkovo gostilno, v nekašno zbirališče. Ponoči so pripeljali še druge, med njimi Alojza Kopušarja in Krumpačnike. Ko se je tovornjak, ki je odpeljal Logarjeve, vrnil, so naložili še druge in jih odpeljali v Celje.

Lojze in Nace sta se znašla v celicah št. 18. in 19.

»V moji celici,« pripoveduje vse bolj tiho Nace, »so bili že Janez Resnik, Obcirjev, kmet iz Podvolovjeka, Kolenčev Albert iz Gornjega grada, Maks iz Štor in še nekdo iz Planine. Nekaj dni nisem mogel jesti, bilo me je strah, hrano sem prepuštil drugim. Ni trajalo dolgo, postal sem lačen. Albertu sem zaupal, da so partizani na Arti planini pod Raduho kaznovali pastirja Kristijana Vavdi. Kristijan je namreč prijavil Nemcem, da sta bila pri njem v koči partizana Albert in Jože, ki so ju potem prijeli. Albert je bil vesel novice.

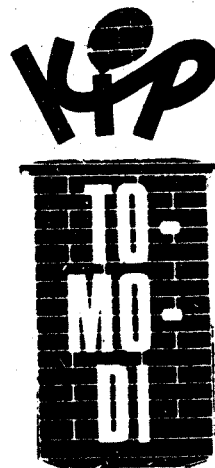
»In vendarle nas niso uničili, mi je dejal.

Alberta so pozneje ustrelili...«

Čez dva meseca sem prišel na vrsto tudi jaz. Če ima vrag mlade, jih ima veliko!

Volitve

In vrag se je res znal poigrati z Nacetom. Bržkone

Topleje in ceneje

topli montažni dimnik
z giblivo kisloodporno
ognjestalno šamotno cevjo

MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE

Ljubljana, Opekarska 13

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALA: 218-347 TELEGRAM: KIP
Ljubljana – Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

Ob 40-letnici mladinske proge Brčko-Banovići

Postali smo udarna brigada

Človek pravzaprav redko premišlja o preteklosti. Spominja se različnih dogodkov, ki so se mu tako ali drugače močno vtisnili v spomin, in se zvrste, kadar se nanje spomni, kot filmski zapis. Toda če vprašate, kdaj je to bilo, bo moral krepko pobrskati po spominu, da bi se spomnil natančnega datuma. Ko ga le izbrska, se začudeno vpraša: Toliko let je že minilo? Tako nekako se sedaj dogaja tudi meni, ko obujam spomin na mojo udeležbo v prvi zvezni mladinski delovni akciji na progi Brčko-Banovići. Marsikatera nadrobnost s te akcije mi je ušla iz spomina. Spominjam pa se dveh, morda treh dogodkov, ki so mi še sedaj tako živo v spominu, kot da se je to zgodilo včeraj. Skorajda težko razumem, da je od tedaj do danes minilo že 40 let.

V drugi izmeni, če me spomin ne vara, je bilo to od sredine junija do sredine avgusta, je prva Tomšičeva mladinska delovna brigada, ki so jo sestavljali mladinci in mladinke iz posameznih takratnih ljubljanskih rajonov, delala na odseku Majeveca. Natančneje rečeno je gradila 16 metrov visok nasip, ki naj bi omogočil prehod železnice prek strme hudourniške soteske. Veliko kubičnih metrov zemlje je bilo potrebno prepeljati z enega hriba do drugega, da smo rasipavali sotesko. Brigadirji minerci so ponoči razstreljevali pobočja enega in drugega hriba, brigadirji pa smo nato od 6. ure zjutraj do 12. ure razstreljeni material nalagali v samokolnice, ga vozili na nasip, kjer je bilo potrebno večje kose laporja z lopatami razsekati in z lesenimi beti (»štamfarji«, kot smo jim dejali), utrditi v nasip.

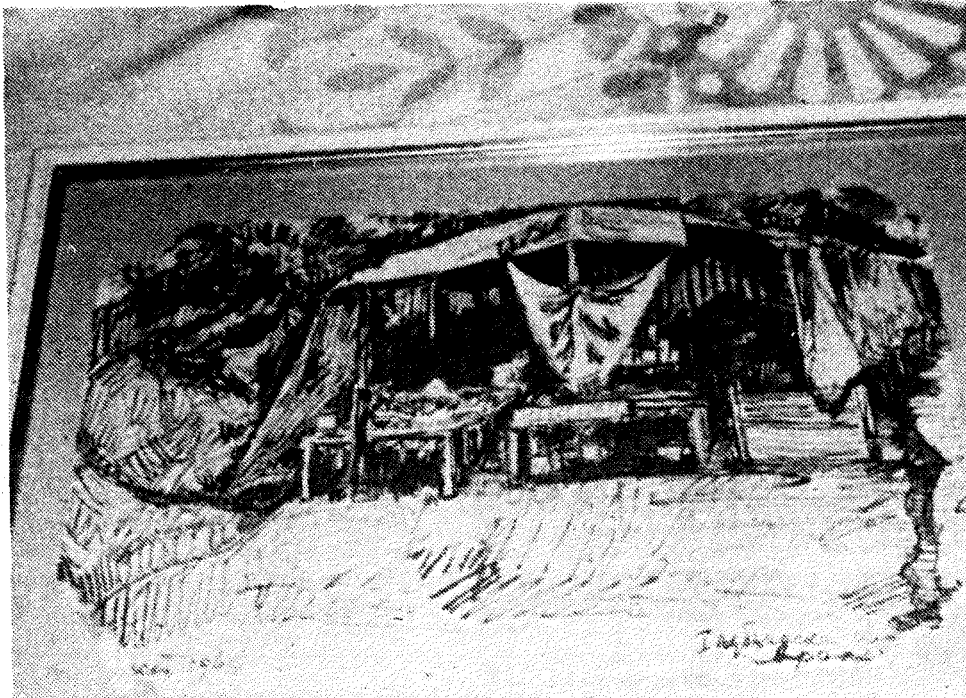
Delo je teklo ob nadzoru vanju železniških strokovnjakov, kot smo vsi želeli in pričakovali. Pestila nas je le neznosna avgustovska vročina (36 stopinj Celzija v senci), ki je v teh krajih

so dela nadzorovali izpod vsaj majčkeno hladne senčice osamljenega drevesa ali grmičevja. Se sedaj ne morem verjeti, kakšen delovni polet je bil takrat v nas. Tisti, ki so vozili samokolnice, so že do konca izmučeni odpeljali poslednje kubične metre v delovni izmeni, pa so še vzklikali: »Za Tita, za partijo, 360. samokolnica – in se je zagnal z njo po gradbišču. Nalagalcem samokolnic pa so vpili: Daj hitreje, danes moram potolči rekord Janka, ki jih je včeraj pripeljal že 370. Preznojena potna telesa, oblečena le v telovadne hlačke, je pot curkoma oblival, kot da bi bili pod prho lastnega znoja, pa so se samodejno sklanjale, nalagala, drvela s samokolnicami ali »štamfala« v ritmu, ki je prihajal od nas samih: ena, dva, ena dva. Misel je otopela, bil je samo še hiter ritem in bežna misel na 10 minut počitka, ki je običajno sledil po uri dela. Toda, da še tega ne bi bilo treba, se mi je včasih zazdelo, saj je bilo težje vstati od počitka in se znova vključiti v ritem, kot pa delati kar naprej. Čestokrat sem v tej vročini imel ust-

sam požirek vode bi dal ne vem kaj.« Janko ni bil le priden delavec, temveč tudi vseh muh poln, pa se je zasmel: »Ob pavzi se povzpni v tisti breg, tam jaz vem za majhen izvirek, malce nagnusen sicer, vendar hladen. Če si res žejen, boš tudi tisto vodo pil, toda nikomur povedati, sicer bova ob edini izvirek ob delovišču, ko lahko vsaj med pavzo skočiš in se odžejaš. Samo pomisli, da bi cela brigada navalila na tisto mlakužo, še blato okrog nje bi polizali.«

prijetno plavali regici. Začutil sem želodec v grlu, toda žeja je bila močnejša od predsodkov. Počasi sem se spravil na kolena, z eno roko odrinil regici, z drugo pa zajel prgišče vode. Bila je čudovito hladna, pravi izvirek, ki se je kmalu nato izgubil v razpokani zemlji. Še in še sem zajemal vodo in pozabil, da imam v soseščini dve zeleni regici.

Drug spomin je prav tako povezan z vročino in vodo. Tistega dne sem delal kot »štamfar« pri utrjeva-

Risba, ohranjena iz tistih dni: šotor 1. ljubljanske mladinske delovne brigade na gradbišču proge Brčko-Banovići

Po natančnem poduku, kako pridem do izvira, je že prijel za samokolnico in oddrvel, da bi jo na nasipu

nju nasipa. Pred nami so bili lopatarji, ki so zakopali rov, razsekali kepe laporja, navoženega z hriba, kjer so ponoči minerci razstreljevali, in tako pripravljali material za dnevno delo brigade. Pred batom se mi je pojavila debela kepa laporja, ki jo je oni pred menoj očitno spregledal. Vedel sem, da je z lesenim batom ne bom mogel razbiti, zato sem zaklical: »Lisička, vrzi mi »štiharico«, da razbijem to kepo«, se znova sklonil in udaril z batom po zdrobljenem materialu. Nato začujem klic:

Na!

Dvignem glavo, da bi videl, kam je Lisička vrgla lopato, pa ni bilo dosti časa, da bi presodil položaj in let lopate, kajti v istem trenutku sem začutil žgočo bolečino v glavi. Lotevala se me je omedlevica, spominim se samo še, da sem z rokami šel ob telesu do glave in zagledal polno dlan krvi, nato ne vem do naslednjega trenutka, ko sem se spet osvestil, ničesar več.

Po pripovedovanju drugih sem rekonstruiral ta dogodek nekako takole. Komandant je iz svojega mesta opazoval, kako poteka delo in videl tudi, kaj se je zgodilo med »štamfarji«. Spustil se je iz svojega opazovalnega mesta in prišel med »štamfarje«, od koder so me že vlekli brigadirji v senco. Poklicali so bolni-

čarko, v istem hipu pa so prišli tudi vodarji z vodo za brigado.

»Vodarji sem«, je ukazal komandant.

Vodarji so prinesli tri vedra vode, ki bi morala brigadi zadostovati za naslednjo uro dela. Pograbil je prvo vedro vode in mi ga pljusnil v glavo, takrat sem se osvestil. Po pripovedovanju sem bil baje videti kot Kristus na križu, ves okrvavljen.

Pograbil je še drugo vedro in mi ga znova pljusnil v obraz. V tistem hipu sem se počutil osvežen in kar dober, da bi šel ponovno na delovno mesto. Brigadirji pa so ostali naslednjo uro le z vedrom vode. Stvar je prevzela bolničarka v svoje roke in mi ročno iz zavojev naredila na glavi

obrnila stran v moje veliko olajšanje.

»Ulezi se na trebuh!«

Tudi to sem nekako zmogel, doktor pa je vzel iglo za injekcijo, jo odvil od epruvete, jo potisnil med kazalec in sredinec leve roke, jo nastavil v ritno polovico ter z desnico udaril po njej. To je bilo bliskovito in niti zavedal se nisem, da je igla že v tkivu moje sramežljive riti. Toda najhujše je prišlo šele, ko je doktor začel navijati epruveto na iglo in sem krepko občutil, kako igla poplesava po moji riti, nato pa še vbrizg tekočine in od takrat naprej me je zopet zmanjkalo.

Znova sem se prebudil s čudovitim turbanom na glavi, na svojem ležišču pod šotorom. Ko sem si otipal glavo, sem imel občutek, kot da imam čelado na glavi. Nekaj dni sem bil popolnoma ohromljen, toda ko je po štirinajstih dneh prišla novica, da smo postali udarna brigada, nisem zdržal. Brez vednosti kogarkoli sem odšel na gradbišče in prišel prav v trenutku, ko je bila brigada postrojena in je komandant bral »zapoved«, da je 1. Tomšičeva brigada razglašena za udarno brigado. Veselje je bilo nepopisno, zdaj nismo bili več le 1. ljubljanska mladinska delovna brigada Toneta Tomšiča, temveč smo bili 1. Tomšičeva udarna mladinska delovna brigada. Kaj je nam takrat to pomenilo. Toda moje veselje je bilo kratko, čeprav neskaljeno. Po prebranju ukaza je komandant obšel postrojeno brigado in seveda v stroju zagledal tudi mene s svojo belo čelado.

»Kaj pa ti tukaj? Kdo ti je dovolil, da vstaneš iz postelje« je strogo vprašal.

»Nihče, sam sem prišel«, sem ves zmeden zajecjal.

»Takoj v tabor in zglesi se v ambulant, da vidimo, kako je s tvojo rano.«

Potrt sem odšel, kajti imel sem občutek, da sem za nekaj prikrajšan. V ambulanti me je doktor strogo okaral zaradi mojega nesposobnega vedenja in sestrski ukazal, naj mi sname povoje. Z resnostjo pravega zdravnika je pregledal rano in zagodrnjal: »Preklete srečo imaš, da se rana ni ognojila, temveč se je lepo zacelila. V nasprotnem primeru bi te mogel poslati v bolnišnico v Tuzlo. Poberal je sponke in znova ovil, sam pa sem hotel že drugi dan oditi na gradbišče. Toda medicina ima vedno prav. Še en teden okrevanja in lupljenja krompirja v kuhinji,« je bil ukaz.

Pred dnevi sem se po naključju srečal z Lisičko, ko je s svojim avtomobilom stal pred rdečo lučjo semaforja. Dolga leta se že nisva videla in morda bi ga tudi zdaj prezrl, če se ne bi zadržal iz avtomobila.

»Marjan, ali imaš še lopato v glavi? Imaš pa trdo betico!«

Oba sva se prisrčno zasmejala.

Lep spomin na našo mladost je to.

Marjan Gamze

Letos aprila poteka 40 let, kar se je začela gradnja mladinske proge Brčko-Banovići. Pred 40 leti je mladina nove Jugoslavije sklenila podariti porušeni domovini normalno tirno progo v dolžini 92 kilometrov, ki bi potekala v srce rudnega bogastva Bosne. Predlog je hitro zaživel, tako da je 1. aprila 1946 odšlo na progo tisoče in tisoče mladink in mladincev iz vse Jugoslavije. To je bila prva izmena, ki je trajala 60 dni, potem so sledile izmene šolarjev, ki so svoje počitnice izrabile za gradnjo proge. Sodelovale so tudi brigade sosednjih držav: Čehi, Poljaki, Francozi ter celo iz Avstralije.

Naša brigada 1. ljubljanska mladinska delovna brigada Toneta Tomšiča je delala v neposredni bližini predora Majeveca, ki je bil takrat eden največjih objektov na progi. Iz Ljubljane smo se vozili v tovornih (živinskih) vagonih. Do Bosanskega Šamca je bila proga normalna, potem pa po ozkotirni do Bukinja, kjer smo prespali na travniku v neposredni bližini rudniškega naselja. Tam je bilo tudi veliko Slovencev, ki so v letu 1938 v času štrajka prišli v Bosno. Uredili smo si tabor v neposredni bližini gradbišča. Iz cerad smo postavili šotore za brigadirke posebej, potem še za ambulant, štab, kuhinjo in drugo.

V začetku je bilo delo zelo naporno, dokler se nismo utrdili in privadili pod-

nebju. Potem smo začeli med seboj tekovati. Naša brigada je postala udarna in udarna ostala do konca in se kot taka vrnila v Ljubljano.

Povedati moram, da smo imeli v brigadi tudi vsestransko kulturno življenje – seveda ni bilo televizorjev, radiov in igralnih skrinj, saj tudi elektrike ni bilo.

Na progi smo delali v treh izmenah, to se pravi dan in noč. Delo je bilo vse ročno – brez tehnike. Orodje je bilo: kramp, lopata, samokolnica. Primanjkovalo je tudi vode. Naporno je bilo tudi to, da si moral po celodnevem delu ponoči še na stražo. Varovati smo morali taborišče, vodo in gradbišče, ker so se po okolici klatile tolpe, ki bi naš celodnevni trud kaj hitro uničile.

Pripomniti moram, da smo na delo odšli z zavestjo in prepričanju, da progo gradimo za bojši jutri. Z dela smo odhajali s ponosom, da ves naš trud ni bil zaman.

Letos – ob 40-letnici bi si želeli ogledati to progo, seveda če ne bo kakšnih zažrkov.

Že naslednje leto, to je 1947. smo odšli ponosno na delo – na gradnjo nove proge Samac-Sarajevo, dolge 237 kilometrov.

Res je, da leta hitro minevajo, toda brigadirskega duha ter tovarištva nam še danes niso vzela.

Dušan Žilič

sicer nekaj naravnega. Rad bi le koga od severnjakov poznal, ki bo ob pripeki od 36° do 40 °C delal na njivi. Še naši štabni funkcionarji

nice tako suhe, da še sline nisem mogel požreti. Ne-koč, nalagal sem prav re- korderju samokolničarju Janku, sem potožil: »Za en

izpraznil. Ob odmoru sem po Jankovih navodilih splezal v hrib in kmalu našel izvirek, kakšen izvirek, mlakužo, v kateri sta prav

Reagan stopnjuje ofenzivo na Nikaragvo

Vse kaže, da se ameriški predsednik Ronald Reagan ne more sprijazniti s porazom, ki ga je minuli teden doživel v predstavnem domu ameriškega kongresa, ko so ameriški poslanci z minimalno večino (222 proti 210) odbili njegov predlog za pomoč protisandinistom v Nikaragvi. Gre za pomoč v višini 100 milijonov dolarjev, in sicer naj bi bilo 70 milijonov vojaške pomoči in 30 milijonov dolarjev tako imenovane humanitarne pomoči. Predlog se bo prihodnji teden najverjetneje v nekoliko omiljeni in spremenjeni obliki vrnil v ameriški senat, kajti predsednik Reagan je, kot kaže, v eni najhujših propagandnih kampanij po drugi svetovni vojni zastavil ves svoj politični vpliv. Kot kaže pa tudi prihodnji teden ne bo smelo biti preobrata, kajti že lani je Reagan napovedal, da bo predlog toliko časa postavljaj pred kongres, dokler ne bo zbral potrebnih glasov. Republikanci imajo prav v senatu trdno večino in po napovedih sodeč bo v senatu predsednik požel zmago. Aprila pa se bo predlog znova vrnil v predstavniki dom.

Najverjetneje bo ameriški predsednik pod pretvezo ustavitve rdeče nevarnosti na predverju ZDA uspel dobiti »potrebno« pomoč za miniranje nikaragovske revolucije. Njegovo bojazen pred novo Kubo krepijo podatki, po katerih naj bi se aktivnost protirevolucionarjev »contrašev« v Nikaragvi v minulih mesecih bistveno zmanjšala, vladne enote pa naj bi bile v najboljšem položaju v obdobju minulega pol leta.

Ne preseneča, da je predsednik Raegan pred dnevi za svojega novega osebnega odposlanca za Srednjo Ameri-

ko imenoval Filipa Habiba, moža, ki ima največ zaslug za Marcosov beg s Filipinov. Kot kaže bodo Nikaragva in dogodki okrog nje velik izpit Reaganove politike, ob dejstvu, da kongresniki in katoliški duhovniki že izražajo bojazen in dvom o primernosti pomoči protisandinističnim teroristom kot tudi v celotno politiko miniranja zakonite vlade v Managvi.

Pritiski na ameriškega predsednika so toliko hujši, kajti v Latinski Ameriki niti Reaganovi kampanji niti protirevolucionarjem nihče ne daje javne podpore. Premislek o smiselnosti takšne in podobne politike ne samo v Latinski Ameriki, temveč tudi na Filipinih, Bližnjem vzhodu, Južni Afriki in še kje je zato več kot nujen in očiten. Zlasti za Reaganovo administracijo seveda! Predsednik predstavnikega doma ameriškega kongresa demokrat O'Neil je ob tem izjavil, da bodo ZDA v primeru, če bi kongres priznal omejeno pomoč, korakoma drsele v novo vietnamsko voj-

no. Kongres bi se utegnil namreč znajti pred podobnim položajem kot leta 1964, ko je s tako imenovano »tonkinško resolucijo« poglobil vietnamsko vojno.

Kot kaže, ostaja torej rušitev neuvrščene in socialistično usmerjene Nikaragve med prioritarnimi nalogami washingtonske administracije, kajti kot pravi Ronald Reagan, »rakasto tkivo ogro-

pripadnikov znašalo do približno 15 tisoč mož, od tega jih je menda kar 4000 na nikaragovskih tleh, in sicer na obmejnih območjih. Najmočnejša klika je FDN Nikaragovska demokratska stranka, ki jo vodi Enrice Bermudes, nekdanji oficir vojske strmoglavljenega diktatorja Somose. Po nikaragovskih virih naj bi protirevolucionarji od ZDA v minulih petih letih dobili celo milijardo dolarjev, od tega pa naj bi prav ameriški kongres prispeval 109 milijonov dolarjev. Združene države so v tem obdobju organizirale kar 15 velikih vojaških vaj v neposredni bližini nikaragovskih meja, hkrati pa so na takšne ali drugačne načine ohromile tudi mirovna prizadevanja »skupine Konadora«, ki že tri leta poskuša na miren način najti formulo za rešitev krize v tem delu sveta.

Ze dobrih šest let in pol je torej Nikaragva izpostavljena nenehnim pritiskom in živi v skoraj izrednem stanju od 19. julija 1979, ko so pripadniki sandinistične revolucije strmoglavili režim diktatorja Anastazija Somose. Poleg tega, da prebivalstvo Nikaragve živi med mirom in vojno, je nikaragovsko gospodarstvo skrajno izčrpano, zaradi nenehne nevarnosti pa se je moralo vojaško preusmeriti. Ni skrivnost, da je Managva zaradi politične in gospodarske izolacije vezana na Moskvo in Kubo, prav zato pa se kriza v Srednji Ameriki oziroma prizadevanja za njeno odpravo vrtijo v trikotniku med Washingtonom - Moskvo - Kubo, zato pa je tudi predmet nenehne igre velesil za prestiž tako v smislu globalnih kot regionalnih razmerij. Povečana Reaganova ofenziva to brez dvoma potrjuje. M. Lamprecht

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Varšava: Delegacija ZKJ se pod predsedstvom predsednika CK ZKJ Vidoja Žarkovića mudi na uradnem in prijateljskem obisku na Poljskem. Tja jo je povabil prvi sekretar CK Poljske Združene delavske partije Vojček Jaruzelski. Razgovori bodo namenjeni široki izmenjavi mnenj o sodelovanju med partijama ter aktualnim mednarodnim vprašanjem, zlasti tisti, ki zadevajo socialistične države.

Dunaj: Predsednica Zveznega izvršnega sveta Milka Planinc je v sosednji Avstriji končala obisk in pogovore s tamkajšnjim kanclerjem Fredom Sinowatzem. Milka Planinc se je šla tudi s predsednikom avstrijskega parlamenta Benyo, zvezni sekretar za finance Klemenčič pa se je srečal z avstrijskim ministrom za trgovino in industrijo Stegerjem. Milka Planinc je sprejela tudi predstavnike naših manjšin na Koroškem in Gradiščanskem.

Beograd: Obisk v naši državi je končal britanski zunanji minister sir Geoffrey Hoze. Z najvišjimi jugoslovanskimi predstavniki, zlasti z zveznim sekretarjem za zunanje zadeve Raifom Dizdarevićem je ugledni gost iz Velike Britanije izmenjal mnenja o nadaljnjem sodelovanju med državama, o aktualnih mednarodnih problemih, še zlasti pa o odnosih med Vzhodom in Zahodom.

Bagdad: Kljub zaostrenim razmeram na iraško-iranski fronti se v Bagdadu muči član predsedstva CK ZKJ Hamdija Pozderac, ki bo poleg razgovorov s predstavniki vladajoče iraške stranke BAAS obiskal tudi nekatera gradbišča in naše delavce na začasnem delu v Iraku.

Praga: Na petdnevem kongresu KP Češkoslovaške, ki je že 17. zapored, razpravljajo o nadaljnjem razvoju te države v prihodnjih petih letih in smereh razvoja do leta 2000. Uvodni referat je podal generalni sekretar KP Češkoslovaške Gustav Husak.

Mogadiš: Kitajski predsednik Li Hsienjen se je med večdnevno afriško turnejo ustavil v Somaliji, nato pa bo pot nadaljeval na Madagaskar.

Washington: Ameriški sekretar za vojaško obrambo Caspar Weinberger meni, da bodo ZDA v primeru, če bo ameriški kongres priznal pomoč nikaragovskim protirevolucionarjem, v Honduras poslale svoje vojaške svetovalece, ki naj vojaško pripravijo nasprotnike uradne Managve.

Ankara: Ameriški državni sekretar George Schultz se je te dni mudil v turški prestolnici, kjer se je s tamkajšnjimi predstavniki pogovarjal o novem obrambnem sporazumu med ZDA in Turčijo. Ankara namreč od Washingtona zahteva znatno večjo pomoč kot doslej, Schultz pa se že mudi v Atenah, kjer se pogovarja o podobnih vprašanjih med ZDA in Grčijo.

Zeneva: Nadaljuje se drugi del konference 13 ministrov držav članic OPEC o drastičnem zmanjšanju cen in načrtovanega tekočega zlata, vendar ne kaže, da se bodo sporazumeli.

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Pred kongresom KP Italije

Znanke in neznanke

Kongres Komunistične partije Italije bo čez nekaj dni v Firencah, glavnem mestu italijanske dežele Toskana. Ugibanja o tem, kako bo potekal in kako se bo iztekel, so velika tako na italijanski politični sceni nasploh kot znotraj partije. Ve se, da bodo udeleženci potrdili nadaljevanje Berlinguerjeve politike, kar že ves čas poudarja tudi vodstvo, toda opredelive pri tem nadaljevanju so vseeno polne neznank.

Predkongresne priprave je v bistvu napolnjevala ugotovitev, da so zdajšnje politične razmere tako po svetu kot v Italiji še kako povezane z novimi gospodarskimi silnicami, ki jih zaznamuje zlasti nesluten tehnološki napredek. Na Zahodu - navsezadnje pa tudi drugod - nastaja nov profil delavca, ki mu ne gre več samo za delo in osebnim dohodom - kot so prejšnje dni ugotavljali tudi na državnem kongresu CGILA (Italijanske generalne konfederacije dela), pač pa tudi za neposredno sodelovanje v razvojnih naporih in dosežkih. Tudi v vrstah italijanske KP zadnje čase menijo, da nastopa nova »delovna in delavska kultura«, s katero sklepamo obdobje klasičnega delavca.

Ta korenita novost kajpak terja široko iskanje v oblikovanju nove politike zlasti Komunistične partije kot najbolj neposrednega predstavnika delavskega razreda. V enem zadnjih predkongresnih govorov, ki jih je

imel generalni sekretar KP Italije Natta - to je bilo na pokrajinskem kongresu v Milanu, središču italijanskega gospodarstva - je bil vsekoli poudarek na »širokih in sproščenih raziskavah« v družbenem in delavčevem razvoju sosednje republike.

Temeljni in strateški cilj, ki ga bo italijanska KP poudarila in vnovič razčlenila na 17. kongresu v Firencah, je tako imenovana »demokratska alternativa«. Korenita alternativa namreč na politične, družbene in gospodarske razmere v Italiji, ki jih je po sodbi KP načela stagnacija, to pa na žalost predvsem zavoljo ravnanja socialistične stranke, katere predstavnik je tudi predsednik vlade (Craxi). KP meni, da gre socialistom tako rekoč za oblast, »za vladanje«, pa čeprav v družbi krščanske demokracije in drugih sredinskih strank, kot so socialni demokrati, republikanci in liberalci, kajpak na škodo življenjskih koristi levice in delavskega razreda.

V predkongresnih pripravah je bila in je pogosta ugotovitev, da zdajšnja vladna koalicija v Italiji označuje naravnost »arogantna kultura vladanja«, ki da se včasih izkaže s kakim socialnim priboljškom, to pa nemara z namenom, da bi delavci mirovali v snovanju perspektiv za naprej. Seveda imajo socialisti svoj odgovor, in sicer v izhodišču, da je neposredno sodelovanje in kajpak vplivanje v vladi prvi pogoj za

ujeljavljanje »družbenih in gospodarskih reform«.

Prvi cilj tako imenovane »demokratske alternative« naj bi potemtakem dosegli z odstranitvijo zdajšnje vladne koalicije, v kateri je coklasta politika zlasti krščanske demokracije zmeraj bolj prozorna; demokratska alternativa, pojasnjujejo komunisti v svojih predkongresnih pripravah, pa naj ne bi sestavljali samo dejavniki levice, pač pa naj bi zajela kar široko pahljačo tja proti sredini, tako da bi v njej morebiti sodelovale vse tako imenovane laične stranke, pa, zakaj ne, tudi del napredno misleče krščanske demokracije.

Prvi korak demokratske alternative naj bi zategadelj pomenil zaustavitev dosedanje vladne koalicijske politike »začaranega kroga«, ki ji gre predvsem za to, kot je rekel član CK, Ghiaromonte, »da prepreči prodor in kvalificirano sodelovanje levice«. Navdihovalka tega prodora pa naj bi bila politika »moralizacije« družbenega življenja v Italiji, ki ga bržčas, kljub socialistom v vladi, še zmeraj nevarno zasenčuje najbolj nesramna korupcija. Komunisti trdijo, da doživljata dve vodilni stranki sedanje vladne koalicije, se pravi socialisti in krščanski demokrati, »krizo perspektive« in da že določen čas nista več kos položaju.

(se bo nadaljevalo)

Miro Kocjan

Politika, obarvana z oholostjo in cinizmom

Ob koncu tedna je na evropskem in tudi svetovnem političnem prizorišču prevladoval francoski zasak v desno, kakor so ocenili rezultate tamkajšnjih parlamentarnih volitev. Tesna zmaga združene desnice pa, kot je videti, ni preveč vznemirila niti francoske pa tudi ne svetovne levice. Še manj kot to pa je navdušila desnica.

Francija je bila že nekaj let tako za levico kakor tudi za desnico v Zahodni Evropi nekakšen poligon za preizkušanje starega in novega političnega orožja, usmerjen je vsaj na omejevanje, če že ne na razvedrotenje pridobitev, ki so si jih izbojevali delavski razred in leve sile.

Razočaranje je bilo res močno. Kljub tradicionalnim političnim razlikam, razcepu med komunisti in socialisti, še posebno v Franciji, Španiji in Italiji, je francoski volilni preizkus potrdil vitalnost levice in njeno moč, ki se, če proces opazujemo v celoti, nikakor ne manjša, temveč narašča.

Zahodnoevropski konzervativni krogi so dejansko bolj razočarani kot pa navdušeni nad rezultati volitev v Franciji. Socialistična stranka je osvojila več kakor 30 odstotkov glasov in ostala še nadalje najmočnejša in najbolj homogena politična sila, medtem ko so francoski komunisti, sicer neprimeri šibkejši, kakor so bili pred osmimi leti, zaustavili nadaljnje dramatično izgubljanje glasov volilcev.

Realno je torej mnenje, ki ga je slišati po zahodni Evropi, da desni vladi pod vodstvom Jacquesa Chiraca ne bo tako lahko začeti ofenzive, katere cilj je odprava vseh tistih gospodarskih in socialnih reform, ki so jih socialisti, najprej skupaj s komunisti, nato pa sami izvedli v Franciji.

Sicer pa tudi minuli teden nekako ni mogel brez demonstracije sile in vojaške moči, ki po nekaterih najnovejših znamenjih še kar ostaja začetek in konec ameriške zunanje politike. Svetovni tisk se je namreč na široko razpisal o ameriški kršitvi sovjetskih ozemeljskih voda v Črnem morju.

Bolj kot incident sam je javnost vznemirila uradna ameriška pojasnitev dogodka. Cinično izjavljajo, da so ameriške ladje zaplule v sovjetske vode po vnaprej določenem načrtu, torej naklepno, zato da bi zbiral obveščevalne podatke, kot je dejal ameriški predstavnik. Ta incident in podobno oholost ameriškega ladjevja v zalivu Sirta v Libiji bi laže zgladili, če ju ne bi spremljala apologija sile kot »edinega načina« za ohranitev miru na svetu. Gre pri tem tudi za popularnost ameriškega predsednika. Ta ima zdaj precej težav, ko v kongresu odločajo o vojaških izdatkih vlade. Po mnenju njegovega ministra za vojsko bi bilo vse precej lažje, če bi ZDA spet nekje pokazale moč svojih mišic.

Dokaj nepričakovano je nastal položaj, v katerem bi lahko govorili o znova zboljšanim ozračju v odnosih med SZ in Kitajsko. Gre za obsežno delo: politični dialog med dvema velikanskima državama in okrepitev sodelovanja v gospodarstvu, trgovini, znanosti in tehnologiji. Kakor vemo, zadržujejo normalizacijo sovjetsko-kitajskih političnih odnosov »tri ovire«, in sicer: Afganistan, Kampučija ter sovjetsko-kitajska meja. Zaradi počasnega odstranjevanja teh ovir, česar je po kitajskem mnenju kriva izključno le SZ, ni bilo kitajskih delegatov na 27. kongres KP SZ.

Kljub vsemu se le nekaj premika v medsebojnih odnosih, pa čeprav za zdaj samo še v gospodarskem sodelovanju. Do leta 1990 naj bi se sovjetsko-kitajsko gospodarsko sodelovanje povečalo na okoli 6 milijard dolarjev, to je na raven, ki jo je že doseglo kitajsko sodelovanje z zahodno Evropo in z ZDA. V okviru mednarodnega delavskega gibanja prevladuje mnenje, da je spor s Kitajsko eden največjih neuspehov sovjetske zunanje politike v minulih 30 letih. Vsi tisti, ki zaupanjem spremljajo politična stališča Mihaila Gorbačeva, menijo, da se bo tudi sovjetsko-kitajski politični dialog končno le premaknil z mrtve točke.

Invalidnine in drugi prejemki

Izvajanje odredb in odlokov o povečanju denarnih prejemkov s področja varstva borcev, vojaških invalidov in civilnih invalidov vojne od 1. 1. 1986 naprej

Invalidnine in drugi prejemki

Izvajanje odredb in odlokov o povečanju denarnih prejemkov s področja varstva borcev, vojaških invalidov in civilnih invalidov vojne od 1. 1. 1986 naprej. V uradnem listu SFRJ (št. 11/86) so objavljeni naslednji denarni prejemki s področja varstva borcev in vojaških invalidov z veljavnostjo od 1. 1. 1986: osebna in družinska invalidnina, dodatek za postrežbo in tujo pomoč ter ortopedski dodatek (od 1. 1. 1986).

OSEBNA INVALIDNINA

SKUPINA	DIN
I.	78.539
II.	56.915
III.	43.063
IV.	31.801
V.	22.644
VI.	14.033
VII.	9.491
VIII.	4.584
IX.	3.417
X.	2.312

DRUŽINSKA INVALIDNINA

Za enega uživalca družinske invalidnine (drugi odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev), 5.113 din

za enega uživalca družinske invalidnine, ki je to pravico uveljavil kot družinski član padlega borca (tretji odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev); 10.225 din

povečana družinska invalidnina (39. člen zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev) 27.269 din

DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ

za prvo stopnjo 67329 din

za drugo stopnjo 51.796 din

za tretjo stopnjo 36.264 din

ORTOPEDEKI DODATEK

za prvo stopnjo 22.724 din

za drugo stopnjo 17.339 din

za tretjo stopnjo 11.172 din

za četrto stopnjo 5.403 din

V istem uradnem listu so objavljeni še zneski, ki veljajo za odlikovalce z redom narodnega heroja in za nosilce partizanske spomenice 1941, in sicer:

letni denarni prispevek za rekreacijo za leto 1986, do katerega so upravičeni vsi narodni heroji in nosilci partizanske spomenice 1941 znaša: za narodne heroje 50.826 din

za nosilce partizanske spomenice 1941 45.947 din

Določen je tudi največji znesek, do katerega se lahko od 1. januarja 1986 odmeri pokojnina odlikovancem z redom narodnega heroja in nosilcem partizanske spomenice 1941, ki znaša 232.585 din. Pokojnina se tudi njim odmerja po splošnih predpisih, vendar največ do omenjenega zneska.

Pogrebna za pogreb umrlega narodnega heroja oziroma nosilca partizanske spomenice 1941 pripada osebi, ki opravi pogreb in znaša v letu 1986

za narodnega heroja največ 203.305 din

za nosilca partizanske spomenice 1941 121.983 din

Glede na zneske osebne invalidnine po skupinah invalidnosti, dodatka za postrežbo in tujo pomoč ter ortopedskega dodatka vojaških invalidov znašajo prejemki civilnih invalidov vojne od 1. 1. 1986 naprej na mesec:

OSEBNA INVALIDNINA CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

I.	39.269
II.	28.457
III.	21.531
IV.	15.900
V.	11.322
VI.	7.016

OSEBNA INVALIDNINA ŽRTEV FAŠISTIČNEGA NASILJA

Žrtve fašističnega nasilja imajo pravico do 25 odstotkov povečanega zneska osebne invalidnine civilnih invalidov vojne, tako da znašajo osebne invalidnine žrtv fašističnega nasilja:

SKUPINA	DIN
I.	49.086
II.	35.571
III.	26.914
IV.	19.875
V.	14.152
VI.	8.770

DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

Ta dodatek se odmeri v višini 85 odstotkov dodatka za postrežbo in tujo pomoč 2. stopnje vojaških invalidov in znaša 44.027 dinarjev.

Žrtvam fašističnega nasilja se znesek poveča za 15 odstotkov in znaša 50.631 dinarjev.

CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

Ta invalidnina se odmeri v višini 70 odstotkov osebne

invalidnine civilnih invalidov vojne in znaša:

SKUPINA	DIN
I.	27.488
II.	19.920
III.	15.072
IV.	11.130
V.	7.925
VI.	4.911

CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV ŽRTEV FAŠISTIČNEGA NASILJA

Odmerjena je v višini 70 odstotkov osebne invalidnine žrtv fašističnega nasilja in znaša:

SKUPINA	DIN
I.	34.360
II.	24.900
III.	18.840
IV.	13.912
V.	9.906
VI.	6.139

Denarna pomoč za civilne invalide vojne znaša 17.251 dinarjev, kolikor upravičenci oziroma njegovi družinski člani nimajo upoštevanih prejemkov, sicer pa je enaka razlika med delom mesečnih prejemkov na družinskega člana in tem zneskom.

Denarna pomoč civilnim invalidom vojne, ki preživljajo pridobitno nezmožne družinske člane, znaša 8.626 dinarjev (25 odstotkov od osnove) oziroma razliko med delom prejemkov na upravičenca in tem zneskom.

V Uradnem listu SRS št. 7/86 je objavljen tudi Sklep o najnižji pokojnini za celo pokojninsko dobo, ki ga je sprejela skupščina pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji dne 19. 2. 1986. Najnižja pokojnina za celo pokojninsko dobo znaša od 1. 1. 1986 naprej 34.502,12 din. Ta znesek predstavlja osnovo za odmero naslednjih pravic:

invalidskega dodatka za vojaške invalide in družinske invalidske upravičence po zakonu o vojaških invalidih (Ur. l. SRS, št. 24/85) od 1. 1. 1986 dalje,

občinske priznavalnine udeležencem NOV kot najvišji znesek stalne občinske priznavalnine (ki je lahko višja od tega zneska samo izjemoma) skladno z družbenim dogovorom o priznavalninah udeležencem NOV (Ur. l. SRS, št. 6/85),

denarne pomoči civilnim invalidom vojne in njihovim družinskim članom po zakonu o civilnih invalidih vojne (Ur. l. SRS, št. 24/85),

nadomestilo za stroške letnega dopusta za borce za sevarno mejo v letih 1918 in 1919 in slovenske vojne dobrovoljce iz vojn 1912 in 1919, ki je odmerjeno v višini 75 odstotkov zneska najnižje pokojnine za celo pokojninsko dobo, bo za leto 1986 znašala 25.877 dinarjev.

Občinske upravne organe, pristojne za vprašanja borcev in vojaških invalidov obveščamo, da bo Poštna hranilnica Beograd novo določene denarne prejemke upravičencem po zveznih predpisih izplačevala na koncu marca 1986, skupaj z razliko med že izplačanimi zneski in novo določenimi z veljavnostjo od 1. 1. 1986.

Usklajevanja najnižje pokojnine za celo pokojninsko dobo se bodo med letom 1986 pri invalidskem dodatku in denarni pomoči upoštevala z veljavnostjo od 1. 7. naprej, v skladu s Pravilnikom o načinu medletnega usklajevanja osnove za določanje denarnih prejemkov po zakonu o vojaških invalidih in zakonu o civilnih invalidih vojne.

Iz okrožnice republiškega komiteja za borce in vojaške invalide upravnim organom, pristojnim za vprašanja borcev in vojaških invalidov.

Korenine našega sožitja

Na nedeljski proslavi ob 40. obletnici Zveze koroških partizanov v celovškem slovenskem dijaškem domu je poleg številnih govornikov, poleg predsednika koroške zveze partizanov Janeza Wutaja-Luca v imenu RO ZZB NOV Slovenije spregovoril tudi predsednik te naše organizacije Božidar Gorjan.

Ko je govoril o partizanstvu, slovenski narodnostni skupnosti v Avstriji in dobrih sosedskih odnosih, je Božidar Gorjan dejal: »S skupnimi naporami moramo doseči, da bo partizanstvo na Koroškem in pa boj za uveljavljanje demokratičnih pravic Slovencev v Avstriji dobilo pravo zgodovinsko razsežnost ter priznanje doma in v svetu. Sodelovanje med obema borčevskima organizacijama ima značilnosti sodelovanja sinov iste matere. Razvija se v pogojih sodelovanja dveh držav, republike Avstrije in socialistične Jugoslavije, ki imata ali išče ta korenine v demokratičnem, zavezniškem boju proti nacifašizmu. Vendar niti raz-

voj in delovanje Zveze koroških partizanov niti sodelovanje med državama niso šli vedno gladko, brez težav. Nenehne in vedno nove težave nastajajo predvsem zaradi tega, ker se v tem prostoru uveljavljata narodnostna nestrpnost in sovraštvo. V opozorilo in v boj proti ohranitvi in oživljanju nacifašizma v tem občutljivem prostoru se moramo vedno znova vračati k edino možnim koreninam našega sožitja, ki so pognale v skupnem zavezniškem boju. Ločnice v tem boju so bile in so še danes jasne: na strani zavezniškega in partizanskega boja so bili vsi tisti, ki so imeli voljo po preživetju in s tem združeno tudi potrebno hrabrost...«

Ko je spregovoril o hotelnih nacifašizmu, je Bogo Gorjan opozoril, da so bila leta usmerjena v uničenje našega naroda, ne glede na versko ali ideološko pripadnost. »Med nami,« je nadaljeval, »pa ni bilo nacionalne nestrpnosti, čeprav smo bili kot narod obsojeni na smrt; in je tudi danes ni, čeprav se

Zveze koroških partizanov

nenehno bojujemo za uveljavitev narodnostnih zahtev tistih Slovencev, ki živijo zunaj Jugoslavije. Že med vojno kakor tudi danes iščemo trdna zavezništva z vsemi demokratičnimi silami pri uveljavljanju teh pravic. Čas, v katerem je zrasla ta naša vera v možnost in potrebo po sožitju, je bil tako velik in preizkušnja tako težka, da se nekateri mlajši danes že sprašujejo, kako je sploh

mogoče, da ta vera še živi v nas...«

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije je svoj govor končal z mislijo, da je sodelovanje med Slovenci in demokratičnimi gibanji v sosedstvu in v svetu možno samo, če je grajeno na okopih obrambe demokratičnega slovenstva, odprtosti in prijateljstva, kakršno je trdno pognalo že med partizani, tudi na avstrijskem Koroškem.

Igor Križanovskij

Prvi april »Črnogledega humorista«

Še malo je do prvega aprila, dneva, ko so neuradno dovoljene potegavščine in podobne norčije. Veliko jih ta privilegij izdatno izrabli. Seveda so povečini to le nedolžne zadeve. Kasneje vedno najde pot do sprave zaradi užaljenosti. Da pa bi prvoaprilski šala lahko postala vzrok za vojni spopad, le malokdo pomisli. Jaz sem ga doživel.

Da smo v partizanih krepko potegnili Italijane, Nemce in njihove podrepanke, ni smo čakali prvi april, ampak smo to delali vso vojno. Prav te potegavščine nam prav ti niso nikdar oprostili, mi pa tudi nismo iskali pri njih zaradi užaljenosti kraja za opravičila. V vojni je pač to samo po sebi razumljivo. Drugače pa je bilo, pa čeprav je bil prvi april, če si takole potegnili svojega borca ali celo nižjega funkcionarja. Če je bil bolj hude krvi ali pa je bil slab dan, teh se ni nikoli manjkalo, si si nakopal vsakovrstne neprijetnosti. Prav zaradi tega si ta dan zagotovo ni utrdil slovesa narodnega praznika.

Ta moja prvoaprilski potegavščina ni zgodovina, kar so mi v mojih knjigah nekateri očitali, ampak le dragocen spominček iz leta 1943, ko sem komisaril v glavnem štabu Slovenije, kjer je bil daleč naokoli ljubi mir, in si si lahko privoščil take neumnosti.

Prav na dan starega leta sem prisopihal iz kočevske roške baze 21 v zasneženo vas Črmošnjice, kjer so v glavnem bivali glav-

no poveljstvo slovenske vojske in naši zavezniki. Četni komisar Dušan me je po soglasju s štabom poklical, da ureditva vse za večerno silvestrovanje, ki bo v gasilskem domu. Notranjost gasilskega doma je bila porazna. Razdejani zidovi in popackani z različnimi gesli, ki so spontano nastajala pač odvisno od pismenosti posameznika, so prav prosili, da bi jih odstranili. Edino rešitev so pomenila zavezniška padala. Nič radi jih niso izročili. Toda zaradi uglednosti gostov, ki bodo navzoči, so končno popustili in nam jih izročili. Veliko spretnih, še več nespretnih rok je pribijalo to svilo in počasi je dvorana dobivala slovesen baročni videz. Tudi strop je bil prevlečen. Zaradi tega okrasa so bili trije poškodovani, brez kasnejšega uveljavljanja invalidskega statusa borca.

Z Dušanom nisva imela težav glede kulturnega programa, saj sva imela oba pri tem bogate izkušnje. Toda vse je le bilo potrebno preskusiti za »generale«, ki niso ravno z vsem zadovoljni, zato sva imela »generalko«. Čas pa je bliskovito hitel in že so se začeli usipati prvi »nepovabljeni« gostje, ki so si lastili najboljše prostore po tisti narodni: Kdor prvi pride, najbolje megle. Zahvaljujoč se le strogemu neizprosne-mu dežurnemu brigadi Savlju sta ostali prvi dve vrsti stolov prazni. Baje je rekel, da je bil to hujski boj, kot ga je imel z Nemci na Gorenjskem.

Kmalu je bila gasilska dvorana do zadnjega kotična nabita in nihče ne bi mogel pobrati »čika«, če bi mu ta po nesreči padel na tla. Po hudem protestu nekadilcev in zlasti tistih, ki so hlastali po zraku ko ribe na suhem, so nehali kaditi. Teman dimni oblak pa je ostal ves čas pri vrhu dvorane kot oblaki nad Triglavom. Kljub tem neprijetnostim je program še kar uspel, vsaj ploskanje je to potrdilo. Že so začeli odnašati stole in improvizirane klopi, da je lahko »raja« zaplesala ob zvokih šegavega harmonikarja. Sredi hrupnega veseljačenja je zadonela puška in rafali so zaparali nebo, ko je nenadoma v dvorani zagorelo. Verjetno je odvračeni ogorek cigarete vnel padalsko svilo, ki je gorela kot smodnik. Paniko in požar pa je pogasil komandant Gašper-Franc Klešnik, ki je zapovedoval kot v dobrih lepih časih, ko so bili občasni vaški požari. Le njemu in požrtvovalni ekipi, ki jo je v trenutku organiziral, gre zahvala, da ni pred nosom zgorel gasilski dom, kar bi bila prava sramota.

Pravijo, da kadar ima hudič prste vmes, ni konca nesreč. Že se je raznesla novica, da gori kuhinja. Sedaj že vpeljana »pažarna abramba« je hitela, seveda na čelu s komandantom Gašperjem. Tudi tu je ukrotila divje ognje, ki so oblizili nekaj vreč hrane, kuhinjsko omaro, deske, ki jih je imel kuhar za zaščito pred vetrom, in kar je bilo za kuharja Čorta najhuje, njegova obleka, ki jo je pred spanjem skrbno zložil ob sebi. Kuhar se ni udeležil mitinga zaradi pogrevanja čaja in nekakšnega zasebnega cvrtja. Silvestroval pa je z »beriglčkom«, ki ga je do konca izpraznil. Po njegovi kasnejši izpove-

di je bila to odlična kapljica belokranjskega...

Noben vojak, kar jih pomnim, z mano vred, ki je kdaj zaspal na straži in so ga pri tem zalotili, še ni izjavil, da je dolgo spal. Vsak je trdil, da ga je prav ta trenutek zmanjkalo. Približno tako se je izmotal tudi kuhar Čort, ko sta ga zasliševala komandant Gašper in komisar Roman. Same trske so se baje vnele - torej zgodovinski samovžig, v katerega pa preizkušeni gasilski strokovnjak Gašper ni verjel. Tudi da je bilo to kratko trenutno spanje, ne drži, saj ni čutil že hudih plamenov, ki bi ga kmalu upepelili. Le zahvaljujoč se stražarju, ki se je ob menjavi prišel v kuhinjo malo pogret, so mu rešili žiljenje, nam pa dragoceno opremo že tako revne kuhinje. Samovžig in prazen »berigelček« pa je bil glavni vzrok, da Gašper ni hotel slišati pogorelčeve prošnje za novo obleko in čevlje. »Kar v tej ostani, sebi in nam v opozorilo,« je modro dodal komisar Roman. Hlače, suknjčič, kapica, čevlji in puškino kopito so bili dobera osmojeni, v dokaz, da je šlo zares. Čevlje mu je kmalu zakrpal naš čevljar Janez, čeprav mu ni obljubil nobene garancije, kajti ožgano usnje nenehno poka. »To je proces odmiranja«, mu je razlagal politični delegat, »vse je minljivo...« Tudi kapo, obvezni del partizanske uniforme (največkrat samo ta), je drugi dan prejel iz rok dežurnega. Ta jo je nedavno našel, morala pa je pripadati višjemu oficirju, saj je bila prvič narejena strogo po kroju iz odličnega blaga in z odlično kovinsko peterokrako. Najbolj verjetno je bil to glavni vzrok, da jo »dežurni« ni nosil. Sebi pa je tako prilepil skromnost. (se bo nadaljevalo)

Jugoslovansko-norveško društvo prijateljstva Tesne vezi izvirajo iz vojnih dni

Znano je, da je bilo med drugo svetovno vojno v tridesetih nemških taboriščih na Norveškem interniranih prek 4500 Jugoslovancev, od katerih se jih 3000 nikoli več ni vrnilo v domovino, ker so Nemci zverinsko pobili.

Zagotovo ste tudi že slišali, da obstaja društvo jugoslovansko-norveškega prijateljstva, ki goji še posebno tesne stike in prijateljske vezi med obema deželama. To prijateljstvo se je razvilo pri najhujših vojnih dneh, ko so mnogi interniranci (ki so si z begom rešili življenje), našli prva zatočišča prav pri norveških domačinih, preden so

prebegnili na varnejša švedska tla.

Spoznavanje človeških značajev in dobrote v najtežjih časih tudi največ velja. Zato ni nič čudnega, da so nekdanji jugoslovanski interniranci in njihovi norveški dobrotniki leta 1959 ustanovili tudi formalno društvo medsebojnega razvijanja prijateljskih vezi.

Sedanje društvo ima pri nas sedež v Gornjem Milanovcu in ima po vsej državi posejanih 30 podružnic. Njegov predsednik je Tomo Granfil.

Ena od podružnic tega društva deluje tudi v Sloveniji v Piranu. Vanjo je vklju-

čenih 129 posameznih članov in štirje kolektivni člani. Da ne gre le za »platonično prijateljstvo«, brez aktivnih in delovnih stikov, nam povedo že podatki, da je bil prav po zaslugi aktivnosti piranske podružnice društva Piran pobraten z norveškim mestom Bjergenom, da sta še posebno v tesnih stikih pevski zbori obeh mest, in da sta glasbeni šoli Pirana in Osla vse tesneje delovno povezani.

O dejavnosti piranske podružnice Jugoslovansko-norveškega društva se je pred nedavnim pogovarjal njen predsednik Petrič s predsednikom RK SZDL

Francem Šetincem, Kristino Savodnikovo, sekretarko koordinacijskega odbora za društva pri RK SZDL in z Zvonetom Žagarjem, sekre-

tarjem komisije za mednarodne stike in zamejstvo pri RO ZZB NOV Slovenije, kjer jim je predstavil dejavnost in uspehe društva pa tu-

di nekatere težave, ki zaradi formalno-zakonskih republiških predpisov piranski podružnici otežujejo delo.

B. Ž. J.

Spomin na deseti marec 1942

Štirinširideset let je minilo do takrat, ko je v jutru 10. marca 1942 padlo 16 nedolžnih obsojencev v Gramozni jami v Ljubljani.

V noči med 4. in 5. decembrom 1941 so partizani minirali železniški most pri Preserju. Karabinjerji in policija niso mogli najti pravih krivcev. Vedeli so, da so to storili partizani, ki so takoj po akciji odšli, in da jih ni več na področju borovniške doline. Italijanski vojaki se niso upali zasledovati partizane v gozdovih, zato so karabinjerji in policisti naslednji dan divjali po okoliških vaseh in aretirali vse moške od 15 do

46 let, jih mučili in izsiljevali priznanje, da so bili udeleženi pri miniranju mostu.

Končno so jih predali vojaškemu vojnemu sodišču. Sodniki so vedeli, da so obtoženci nedolžni, vendar so jih na ovadbo ljubljanske kvesture in na zahtevo italijanskih okupacijskih oblasti morali obsoditi na smrt, 28 vaščanov, med njimi tudi mladoletne. Od teh so jih 12 pomilostrili, 16 pa jih je moralo dati življenje.

Vsako leto 10. marca so sorodniki, prijatelji in drugi prebivalci borovniške doline spominjajo padlih žrtev z žalno slovesnostjo v Borov-

nici. Nato se z avtobusi odpeljejo v Ljubljano in v Gramozni jami počastijo spomin padlih v govoru in petjem ter položijo venec ob kipu talca.

Nato obiščejo še grobove v spominskem parku na Žalah. Šestnajst učencev prinese goreče svečke. Na vsak spominski kamen z imenom položijo rdeč nageljček in pred kamen postavijo svečko.

Deseti marec je postal v borovniški dolini krajevni praznik. Na ta dan so že imeli otvoritev pošte, šole in galskega doma. Letos so organizirali tekmovanje v šahu.

Dragica Turšič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Lenart - Izročila mladim

Lenarska občinska borčevska organizacija je imela svojo programskovolično konferenco pred nedavnim in člani so ob tej priložnosti ugotavljali, kje so bili še posebno aktivni. Čeravno so svoje delo na družbenopolitičnem področju ocenili za dobro, so še posebej pohvalili povezovanje in prenašanje izročil NOB na šolsko mladino na način, ki bo mladim omogočil realne poglede in neponarejeno podobo narodnoosvobodilne boja in revolucije.

Hkrati z že omenjenimi temeljnimi vsebinskimi nalogami je OO ZZB NOV Lenart aktivno sodeloval v razpravah o spremembah predpisov s področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter zakona o vojaških vojnih invalidih. Enako ustvarjalno so se borci vključili v priprave na volitve, sproti so obravnavali nekatera vprašanja s področja zunanje in notranje politike in še zlasti vprašanja o gospodarskih razmerah v domači občini. Vso pozornost so posvečali zagotavljanju zdravstvenega varstva članom in se tudi dogovorili, da bo letos zdravstveni dom v Lenartu izvedel sistematične zdravstvene preglede za vse borce v občini.

V programu dela za letošnje leto so lenarski borci zapisali, da bodo aktivno delovali na vseh tistih področjih, ki obetajo hitrejšo in uspešnejšo premagovanje družbenih protislovij. Delovali bodo zoper poskuse razvrednotenja NOB in se oglašali zoper vse negativne pojave v družbi. Prav tako se bodo zavzemali tudi za bolj aktivno delo sveta za razvijanje tradicij NOB pri OK SZDL, tako da bo ta najširša frontna organizacija zares združevala vse svoje dele ob vprašanjih prenašanja revolucionarnih izročil na mlade rodove.

Marjan Toš

Draga pri Kočevju

Borci krajevne organizacije ZB v Dragi pri Kočevju so ocenili delo v njihovi organizaciji v obdobju štirih let in se odločili o nalogah v prihodnjem obdobju.

V razpravah so ugotavljali, da je bilo njihovo delo v vseh treh terenskih organizacijah plodno. To potrjuje dejstvo, da je večina od stotih članov te organizacije v preteklem obdobju delovala v različnih družbenopolitičnih organizacijah in delegacijah.

Ker je bilo prav s področja te krajevske borčevske organizacije v vojnem času večje število otrok v internaciji, so predlagali, naj bi tudi te vključili v delo borčevske organizacije.

Ko so ocenjevali organizacijo dela, so menili, da je prav zaradi tega, ker so vsa pomembnejša vprašanja obravnavali

Kamnik - Izjava borcev

Na programskovolični konferenci enajstega marca so kamniški borci zapisali izjavo, ki so jo poslali republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije, da bi tako iz širših borčevskih vrst opozorili na nekatera vprašanja, ki zadevajo položaj in dogodke na avstrijskem Koroškem.

IZJAVA

V položaju, ko nacionalistični elementi v Avstriji ob tihi podpori avstrijskih oblasti skušajo odstraniti zadnje preostanke dvojezičnega šolstva, ki niso izpolnjeni določila zakona o narodnostnih skupnostih iz leta 1976 glede uradnega jezika in napisov, ko je še vedno odprto vprašanje otroških vrtcev in finančne podpore kulturne dejavnosti Slovencev na avstrijskem Koroškem, ne moremo govoriti o izpolnitvi obvez, ki jih je prevzela republika Avstrija do slovenske narodnodnostne skupnosti.

Delegati, zbrani na programsko volilni konferenci ZZB NOV Kamnik dne 11. 3. 1986, podpiramo izjavo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, sprejeto na seji dne 26. 2. 1986, v kateri se zahteva od pristojnih zveznih organov predvsem pa zveznega sekretariata za zunanje zadeve, da odločno in takoj reagira na takšne in podobne izjave, ki zavajajo svetovno javnost.

Ili na terenskih odborih, kjer so o njih tudi sklepali, lahko reči, da so borci dovolj dobro seznanjeni in vpeti v delo celotne borčevske organizacije.

Ugotavljali so, da je v njihovi organizaciji le 11 prejemnikov borčevskih priznawalnih, pri tem pa so hkrati merili,

da imajo še nekatere borce, ki jih kaže predlagati občinskemu upravnemu organu za to obliko priznanja.

Na področju draške krajevske skupnosti so 1983. leta odkrili dve novi spominski obeležji - v Dragi in na Travi, nato pa še obeležje aktivistom na »Pehovcu« v bližini Podpreske (v sodelovanju s KS Loški potok). Prav tako so sodelovali pri postavitvi obeležja pri Vagovski na območju ribniške občine. Ob naštevanju udeležbe in pomoči pa niso pozabili pohvaliti delovnih organizacij, zlasti delavcev GG Kočevje - Gozdarstvo Draga, Lik Kočevje - TOZD Jelka Podpreska in KS Draga, ki so prispevali tudi denar v te namene.

Borci so ugotavljali, da se poleg udeležbe na proslavah lahko pohvalijo z aktivnostmi ob kurirski pošti, štafeti mladosti, zboru pionirjev na Taborski steni in v sodelovanju s pionirji OŠ v Podpreski.

Viktor Dragoš

Razbor - Tretjina jih prejema priznawalnino

Kar tretjina (23) članov borčevske organizacije iz Razbora prejema borčevske priznawalnine. To seveda ne pomeni, da so tam s priznawalninami posebno radodarni, pač pa, da se splošno slabša socialno stanje med borci, in da jih vse več po pravilih je uveljavljanje pravice do priznawalnine ustreza pogojem.

O delu in delovanju svoje organizacije so menili, da so v minulem obdobju zastavljene naloge še kar dobro opravili, kolikor so pač mogli spričo dejstva, da tudi njih pestjo finančne težave.

Obiskujejo bolne člane, jih obdarujejo in jim pripravijo skromno slovesnost tudi ob okroglih življenjskih jubilejih. Pri tem ugotavljajo, da so bolni borci najbolj veseli obiskov, saj se tako ne čutijo pozabljeni.

Borci iz Razbora so bili še posebno veseli, ko sta jih na njihovi konferenci obiskala predstavnik občinskega borčevskega odbora iz Slovenj Gradca, Janez Špolad, ki je seznanil z osnovnimi nalogami občinske borčevske organizacije v tem letu in beseda je stekla še o borčevski enotnosti, ki je v sedanjem trenutku še toliko bolj pomembna, ko se razmere v svetu zaostrojujejo in imamo doma obilo težav.

Zlasti so bili razborski borci veseli, da sta se njihove letne konference udeležila člana občinskega odbora.

Štefka Malenšek

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ob štiridesetletnici ustanovitve zveze koroških partizanov na avstrijskem Koroškem

Vojne rane so bile še sveže

Nadaljevanje iz prejšnje številke

In ni ostalo le pri pretepanju. Devetega avgusta 1946. je angleški vojak v Železni Kapli ustrelil partizansko kurirko in mladinsko aktivistko Amalijo Oraže-Tatjano. Sedmega marca 1947. je britanski tovarnjak (za volanom je bil menda jugoslovanski emigrant) povozil devet udeležencev zasedanja plenuma PO OF v Celovcu in v skupini hudo ranil tudi koroško partizanko in predsednico PO AFŽ Heleno Kuhar-Jelko. Šestnajstega marca 1947 je nekaj sto nemških šovinistov in nekdanjih nacistov napadlo prireditve OF v Železni Kapli in ranilo več bivših partizanov. Slednji so bili nato še obsojeni na zaporne kazni zaradi nošenja slovenske in jugoslovanske zastave. Devetnajstega marca 1947. so pliberski »wurffkomandovci« napadli in hudo ranili Lovra Kušaja, Srienca iz Blata, (očeta znane partizana), ki je zaradi posledic napada 20. 11. 1948 umrl. V tem času je sedem wurffkomandovcev ponoči napadlo tudi Jurja Pečnika-Pokornovega v Podjuni, prav tako očeta nekdanjega partizana. Napadalcu so mu zlomili desno roko. V smrtni nevarnosti in z levice pograbil težko konjsko tehtnico in z njo preprosto napadalec. Tri napadalec je hudo ranil, tako da je eden izmed njih zaradi ran v bolnišnici umrl.

Kakšen obseg so dosegla britanska in avstrijska policijska preganjanja, kažeta še

dva znana primera: partizanski invalid in po koncu vojne mladinski funkcionar Filip (Lipej) Kolenik-Stanko je bil kar trinajstkrat zaprt; na domačiji Wuttejevih (kjer sta bila doma znana partizana Janez - Luc in Anton - Janez) v Veselah so Angleži v teh prvih povojnih letih opravili kar 23 hišnih preiskav!

Še v letu 1946 so koroški partizani, čeprav brez priznane lastne organizacije, opravili žalostno dolžnost, ko so v skupna grobišča na pokopališčih prenesli trupla svojih padlih tovarišev. Največja prekopavanja so bila 12. maja 1946 ob pogrebu 12 partizanov v Železni Kapli, kjer se je zbralo 2200 ljudi, 17. novembra istega leta, ko so v Šentrupertu pri Velikovcu pokopali 83 partizanov s Svinjske planine, in 1. decembra 1946 v Borovljah, ob pogrebu 48 partizanov. V tem letu so nacisti tudi že oskrnili grobišča padlih partizanov v Sentiakobu v Rožu. Pač znak krajnega sovraštva in primitivnosti, ki ga na žalost srečujemo še vse do naših dni.

Za čas do konca poletja 1947, ko partizanska organizacija uradno še ni bila priznana, Prušnik v svoji kroniki vseeno navaja nekaj podatkov, ki kažejo na to, da so koroški partizani ostali trdno povezani in dejavni tudi kot skupina. In to kljub prizadevanjem deželne varnostne direkcije ki je 17. 10. 1946 v okrožnici (Zl. 28.479/SD/46/G) orožniškim postajam okrajnih glavarstev posebej sporočila, da je poleg Zveze slovenskih

izseljencev, Zveze mladine za Slovensko Koroško in Antifašistične fronte žena prepovedano tudi Društvo koroških partizanov. Sedemnajstega januarja 1947. sta Franc Primožič in dr. Franci Zwitter (torej predsednik in podpredsednik prepovedanega DKP) podpisala pismo »bivših partizanov slovenske Koroške« vladil FLR Jugoslavije z zahtevo po priključitvi slovenskega dela Koroške k novi Jugoslaviji. To pismo je bilo eno izmed pisem vseh slovenskih organizacij na Koroškem ob pričetku mednarodnih konferenc za sklenitev pogodb o obnovitvi Avstrije. Zanimivo bi bilo proučiti še vprašanje, kako so se ob zahtevi za priključitev k novi Jugoslaviji opredelili avstrijski partizani, člani DKP, v literaturi podatkov o tem nismo našli. Posebej so koroški partizani pisali sovjetskemu zastopniku (v skupni zavezniki upravi Avstrije ali na londonski konferenci? - op.) in zahtevali, naj se Sovjetska zveza zavzame za pravične zahteve koroških partizanov. Maja 1947 je partizanska delegacija pri britanskih oblasteh zahtevala, naj Karla Prušnika-Gašperja izpuste iz zaporov; poleti istega leta se je za to in za dovolitev partizanskega društva zavzela konferenca avstrijskih protifašistov.

Na prvi jesenski dan (23. septembra 1947) se je po osemnajstmesetni prepovedi delovanja na občnem zboru v Celovcu sestala Zveza bivših partizanov slovenske Koroške. Rothova dvorana v Celovcu je 250 zborovalcev pričakala okrašana z jugoslovanskim grbom s Titovo sliko in z zastavami. Za primeren kulturni program je poskrbel Valentin (Folti) Hartman s pevci. Občni zbor je delo začel s pozdravom nekdanjega partizana Andreja Haderlapa in z nagovori predstavnikov množičnih organizacij koroških Slovencev in avstrijskih protinacistov. Dr. Franc Petek je spregovoril za PO OF, dr. Joško Tischler - kot predsednik Slovenske prosvetne zveze - je uporabil znano

parabolo o partizanskem boju kot plebiscitu krvi. Govor o nalogah ZBPSK je imel Karel Prušnik-Gašper, ki ga je občni zbor tokrat prvič izvolil za predsednika koroške partizanske organizacije. Znano je, da je ostal njen predsednik vse do svoje smrti 16. marca 1980. Za podpredsednika sta bila izvoljena dr. Luka Sienčnik in Janez Gallob, za tajnika Andrej Haderlap in za namestnika tajnika Janko Gröblacher. Člani glavnega odbora so postali: Janez Wutte, dr. Franci Zwitter, Urh Olipic, Maks Duler, Anica Sporn, Franc Primožič, Miha Riegl in Janez Pečnik. Občni zbor je odobril statute ZBPSK in izvolil delegacijo, ki je pod vodstvom novoizvoljenega predsednika še isti dan odpotovala na ustanovni kongres jugoslovanske borčevske organizacije v Beogradu (30. 9. je na njem Prušnik tudi spregovoril).³ Zborovci so poslali več pisem, med njimi maršalu Titu in avstrijskemu zveznemu predsedniku dr. Karlu Rennerju.

★ ★ ★

Ob koncu naj opozorimo, da pregled delovanja koroških partizanov v prvih povojnih letih temelji na arhivskem in časopisnem gradivu, ki ga hrani Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, od dosedanje zgodovinske literature pa je avtor Janez Stergar pri pisanju uporabljal predvsem doslej neobjavljeno disertacijo Antona Zor-na Politična orientacija koroških Slovencev in boj za mejo v letih 1945-1950 (Ljubljana 1968), kroniko Karla Prušnika Gašperja Rojstvo in življenje Zveze koroških partizanov (Vestnik koroških partizanov 1970/1-2 do 1972/3) in zbornik Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes (Ljubljana-Celovec 1984 in 1985). Objavljeni tekst je odlomek iz raziskovalne naloge o družbenopolitičnih procesih znotraj slovenske manjšine v Avstriji; podrobno citiranje virov je v integralnem tekstu raziskave.

Janez Stergar

Mladinci in mladinke prostovoljci TO na snegu Z novo obliko zbudili zanimanje mladih

Trnovski gozd je bil med vojno pomembno partizansko oporišče. Številne globeli in skrite doline so dajale skrivališče številnim partizanom. Prijazni domačini, ki so se preživljali iz dneva v dan, pa so delili z njimi zadnjo skorjo kruha. Te marčevske dni je bila v Trnovskem gozdu spet vojska. Bila je sicer precej manjša od partizanske, vendar izbrana. V domu na Laznah so bili namreč na nekajdnevem zimskem urjenju mladinci prostovoljci teritorialne obrambe iz novogoriške občine.

To so bili fantje in dekleta stari od 16 do 18 let, ki obiskujejo šole srednjega

Starešina Srečko Lisjak kaže eni izmed deklet, kako lahko pri klečečem strelskem položaju uporablja smučarski palici kot oporo za puško.

usmerjenega izobraževanja. Fantje so lahko prostovoljci v enotah TO dokler ne odidejo na služenje vojaškega ro-

mladinske organizacije in šol akcijo za evidentiranje kandidatov. Veliko so pri tem pomagali tudi učitelji obrambe in zaščite na srednjih šolah. Prijavilo se je šestdeset fantov in deklet. Vse skupaj smo povabili na pogovor, kjer mo jih razdelili na tiste, ki bodo šli na zimsko in na tiste, ki bodo šli na urjenje poleti. Seveda je bilo nekaj mladih tudi razočaranih zaradi tega, vendar smo jim skušali vse razložiti. Pri delitvi smo namreč upoštevali znanje vsakega kandidata. Tako so vsi, ki so na zimskem urjenju, že prej znali smučati. Pomemben je bil tudi učni uspeh, saj urjenje poteka med šolskim letom, je dejal Rafko Mokorel.

Med štiridnevnim bivanjem v domu na Laznah je triindvajset fantov in devet deklet spoznalo sodobno pehotno oborožitev, kako se orožje nosi, kako se vzdržuje in kakšni so strelski položaji na smučeh in brez njih. S smučmi na nogah so se naučili zavzemanja bojnih položajev, maskiranja in različnih načinov vožnje in teka z

imeli čas, da so se tudi smučali, vsi so namreč imeli s seboj alpsko opremo in smuči. Tudi ta dejavnost je bila načrtovana in skrbno vodena. Smučarski inštruktorji, sicer starešine TO, so budno pazili, da kdo ni preveč divjal in ogrožal sebe in drugih.

Po večerji in obveznem televizijskem dnevniku so se veliko pogovarjali o teritorialni obrambi, njenih nalo-

Rafko Mokorel

gah, kdo je lahko njen pripadnik. Seznanili pa so jih tudi z možnostmi šolanja na vojaških akademijah ter z delom oficirja JLA. Ustanovili so tudi mladinski aktiv in pevski zbor ter pripravili partizanski miting ob topli krušni peči. Že vse to kaže,

se pomešali med mlade prostovoljce in prisluhnili njihovim vtisom s tega urjenja.

Tatjana Bizjak, učenka prvega letnika zdravstvene usmeritve na narovoslovnem šolskem centru, je pripovedovala: »Za usposabljanje sem izvedela pri predmetu obramba in zaščita. Ker sem večkrat slišala o težkem vojaškem življenju, sem se takoj odločila za urjenje. Tu-

Tatjana Bizjak

di starši so se strinjali z mojo odločitvijo. Potem smo imeli sestanek, kjer so nas razdelili, in vsak je dobil tudi popolno vojaško opremo; od uniforme, kape, pelerine do čevljev, s katerimi sem imela velike težave. Ker imam majhno nogo, niso mogli najti moje številke. V začetku urjenja me je malo kuhala vročina, sicer pa je bilo zelo dobro. S starešinami smo se dobro razumeli, še posebej z Radkom Tišmo. Če primerjam pripovedovanja o vojaškem življenju in moje izkušnje v uniformi, to ni tako hudo. Čeprav sem se nekoliko bala, disciplina ni bila tako huda, pa tudi s starešinami smo se vse lepo dogovorili.«

»Ker bom moral čez čas tudi sam k vojakom, me je zanimalo, kako približno je v uniformi. Ko sem pri predmetu obramba in zaščita slišal za to urjenje, sem se pogovoril s starši in se naslednji dan prijavil. Prvi dan se mi je zdelo vse čudno, vendar sem se hitro privadil in potem ni bilo nobenega problema, je glasno prerišljaj Dejan Podgornik, učenec drugega letnika elektro usmeritve Tehničnega šolskega centra Branko Brelih. »Zelo všeč so mi bile ure po TV dnevniku, ko smo se pogovarjali o delu, kje smo bili dobri in kje bi se dalo narediti še bolje. Ni mi žal, da sem prišel na Lazne.«

Dejan Podgornik

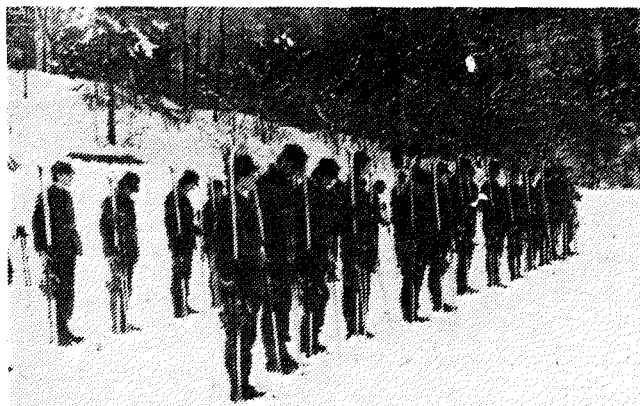
saj so bili mladi zelo zagreti za delo. Težav ni bilo niti z zdravjem, le dva ali trije smučarji (smučarke) so nekoliko precenili svoje smučarsko znanje in so bolj trdo pristali v snegu. Zdravnik jim je predpisal počitek, toda nihče ni želel oditi domov, ampak so do konca ostali na urjenju.

V kratkem odmoru med dvema učnima urama smo

Matej Brezigar

»Mene je na urjenje pritegnilo smučanje«, je dejal Matej Brezigar, učenec istega letnika, iste šole in iste usmeritve kot Dejan. »Na začetku je bilo malo težje, vendar sem se hitro vživel v to okolje. Tu smo večinoma iz Nove Gorice, tako da se na videz poznamo z ulice, šole, kina, slaščičarn in drugih lokalov in smo hitro našli stik med seboj. Zelo dobra je hra-

Sestavni del vojaškega življenja so tudi najrazličnejši postrojitveni postopki. Mladi na Laznah so največ časa namenili postopkom s smučmi.

na. Vendar pa jo je bilo za zajtrk preveč, vsi pa smo pogrešali malico ob desetih. Ko smo imeli kosilo, nas je lakota že minila.«

Od nobenega od mladincev in mladink nismo slišali,

vprašali, če jih res mladinska organizacija ni obvestila. Vsi so odločno odkimali. Ena od deklet je celo rekla, da ZSM na njeni šoli verjetno niti ne ve, da so pripravili zimsko urjenje mladincev in mla-

Velik delež pri človeškem počutju ima prav gotovo hrana. Vsi mladi so pohvalili hrano, ki sta jo pripravljali Dana Suligoj in Rozalija Zbogar.

da bi v mladinski organizaciji slišali za to urjenje. Ker pa je Rafko Mokorel dejal, da je akcija evidentiranja potekala tudi prek ZSM, smo mlade

dink prostovoljcev teritorialne obrambe. Če je to res, bi se mladinska organizacija lahko zamislila.

Bojan Kuntarič

Zastarel način preverjanja znanja

Čeprav je krajevna organizacija ZRVS na Hrušici majhna, je v zadnjem času med najbolj delovnimi v jeseniški občini. Na nedavni letni konferenci so člani ocenili delo v lanskem letu in sprejeli usmeritve za prihodnje dejavnosti.

Predsednik Maks Klinar je najprej orisal politični položaj doma in v svetu, v nadaljevanju pa je govoril o lanskem delu. Člani ZRVS so med drugim opravili vsakoletno preverjanje znanja iz taktike, topografije in drugih vojaških znanj, ki jih mora poznati rezervni vojaški starešina. Pri preverjanju znanja so dosegli dobre rezultate, prav tako so bili odlični tudi na strelskem tekmovanju. Pripravili so predavanja o polavtomatski puški, udeležili so se borbovskega pohoda na Hruščansko planino. Za vse krajanke so pripravili tekmovanje v streljanju z zračno puško, udeleževali so se proslav in prireditev v krajevni skupnosti, sodelovali v graničarji na karavli na Belci, vključevali pa so se tudi v priprave na skupščinske volitve. Posebej velja poudariti, da so člani zelo aktivni v družbenopolitičnih in drugih organizacijah.

V razpravi so se dotaknili nekaterih problemov, med drugim so menili, da so dobre rezultate dosegli predvsem po zaslugi zavzetega dela posameznih članov ZRVS. Potrebno bo potegniti tudi druge člane v uresničevanje pomembnih nalog na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Menili so tudi, da je sedanji način preverjanja znanja že zastarel in bi morali najti nove in bolj privlačne oblike. Pri tem ni več prave zavzetosti, rezervni starešine prepisujejo med seboj naloge, pri tem preverjanje izgubi svoj smisel. Predlagali so, naj bi pripravili skupno reševanje nalog, nato pa še orientacijski pohod.

V prihodnje bodo več pozornosti namenili tudi individualnemu usposabljanju. Letos bodo nadaljevali z ustaljenimi akcijami, še več pozornosti bodo namenili preverjanju telesne pripravljenosti. Vključevali se bodo v program praznovanja praznika KS, spet pripravili strelsko tekmovanje za krajanke, predlagali posamezne člane za napredovanje v višji čin, spremljali bodo aktualne domače in mednarodne dogodke in skrbeli tudi za večjo obveščenost o delu krajevne organizacije ZRVS.

Janko Rabič

Preiti iz smučanja v ležeči strelski položaj ni ravno preprosta stvar, vendar so mladi ob pomoči starešin hitro doumeli, kako morajo to narediti.

ka, dekleta pa postanejo obveznice v enotah teritorialne obrambe.

Starešina Rafko Mokorela, ki je vodil usposabljanje, smo vprašali, zakaj so se odločili za zimsko urjenje. »Zadnji dve leti smo imeli v naši občini probleme pri evidentiranju za prostovoljno urjenje. Zato smo se odločili, da moramo vpeljati nekatere novosti na tem področju in mednje sodi tudi zimsko urjenje. Ob soglasju in vsej podpori komiteja in sveta za SLO in DS smo začeli prek

vojaškimi smučmi. Občinski štab TO, ki je bil načrtovalec in izvajalec urjenja, pa je poskrbel tudi za to, da ne bi postalo vse skupaj predolgočasno. Tako so pripravili tekmovanje v patrolnem teku s strejanjem. V vsaki patrolji so bili štirje fantje in eno dekle. S smučmi so se podali tudi na daljši pohod in se naučili izdelovati snežne biva-ke in igluje.

Čeprav se na prvi pogled zdi, da je bil program usposabljanja strnjen, pa ni tako. Vsak popoldan so mladi

Ena izmed patrolj med tekaškostrelskim tekmovanjem

V teh dneh se spominjamo

27. marca

... leta 1941 so se Beograščani množično odpravili na demonstracije v protest zoper pristop Jugoslavije k vojaškemu paktu fašističnih sil. Ugovor revolucionarno razpoloženih množic zoper reakcionarno ravnanje Cvetković-Mačkove vlade je bil prelomnega pomena. Vlada je padla, pritisk k paktu je bil razveljavljen, sledila sta napada fašističnih armad na Jugoslavijo in njeno razsutje v pepel, iz katerega se je začel nemudoma porajati narodnoosvobodilni revolucionarni boj.

... leta 1942 je v Rovtu nad Crngrobom padel Stane Žagar, član glavnega štaba in centralnega komiteja KPS, potem ko je nemška policija obkolila selško partizansko četo in štab Cankarjevega bataljona.

28. marca

... leta 1939 je padel Madrid, in to je pomenilo konec špansko državljanske vojne ter začetek dolgoletne Francove falangistične tiranije.

... leta 1943 je Franc Rozman-Stane kot komandant 4. operativne cone ustanovil Koroški partizanski bataljon, katerega naloga je bila širiti boj tudi na avstrijskem Koroškem.

29. marca

... 1942 je bila na Kremenjaku pri Trebnjem ustanovljena prva štajerska partizanska brigada, pozneje preimenovana v 2. grupo odredov.

30. marca

... leta 1942 je izdalo glavno poveljstvo NOV Slovenije ukaz o reorganizaciji slovenskih partizanskih enot – v prizadevanju po večji načrtnosti in skladnosti njihovega delovanja. Prvo grupo odredov naj bi sestavljali Gorenjski, Kokrški in Koroški odred, 2. grupo odredov Savinjski, Pohorski in Dravski, 3. grupo odredov Dolenjski, Belokrajnski in Notranjski ter 4. grupo odredov Ptujski, Haloški in Kozjanski.

... leta 1949 je bila ustanovljena vojaška organizacija zahodnih držav atlantskega pakta – NATO.

31. marca

... leta 1942 so začeli nemški in italijanski okupatorji skupaj s četniki in ustaši ofenzivo na osvobojevano ozemlje v vzhodni Bosni.

... leta 1942 so Nemci v Dragi pri Begunjah ustrelili 29 talcev.

1. aprila

... leta 1944 je začela 18. brigada 30. divizije štiridnevne boje na nemško postojanko v Spodnji Idriji.

... leta 1946 je začela mladina iz vseh delov Jugoslavije graditi prvo mladinsko progo Brčko-Banovići. Ta datum je odtlej vsakoletni dan mladinskih delovnih brigad.

Velimir Kraševac-Igor

Za svobodno Belo krajino

(nadaljevanje pričevanja o 9. brigadi)

Okupator je menil, da je z vdori v Loško dolino jeseni 1944 dobro očistil Notranjsko, zato se je s 4700 vojakih spravil nad Dolenjsko in Suho krajino. Potem naj bi prišla na vrsto Bela krajina. Poveljstvo 7. korpusa je hitro ukrepalo in 18. divizija ni prišla do prepotrebne počitka.

Iz Koprivnika se je 9. brigada 16. oktobra 1944 prestavila v Prevale in Pleš v Suhi krajini. Naslednjega dne okrog 7. ure je okupatorjeva kolona vdrla v Hinje in tam napadla štab 18. divizije. Popoldne je brigadni 1. bataljon z minometi zamen poskušal izgnati sovražnika iz Hinj. Do noči so imeli borci 3 mrtve, 12 ranjenih, enega ujetega in 3 pogrešane. Izgubili so tudi 13 pušk. Po ocenitvi je imel nasprotnik 15 mrtvih in 20 ranjenih.

Osemnajstega oktobra je bila Deveta na zaporni črti Prevale-Veliko Lipje, z nočjo pa se je prestavila. Naslednji dan so Nemci in domobranci izpadli iz Hinj do Smuke in Kota ter se usmerili na Čisti vrh in Bukov vrh, kjer je tega dne držala položaje 9. brigada. Sovražnik jo je naskočil in prisilil, da se je umaknila proti severu, potem pa so borci zaustavili njegovo prodiranje in mu onemogočili priti v Lašče.

Dne 20. oktobra so na ta del suhokranjskega bojišča prišli še 12. in 15. brigada ter divizijski jurišni bataljon. Skupaj z Deveto so ves dan bjevali ogorčen boj za Lašče in okoliške položaje, ki jih je branilo okrog 700 sovražnikovih vojakov. Z nočjo so se partizanski bataljoni prestavili do Sv. Petra, kota 889.

Dan pozneje je sovražnik zaradi pritiska bataljonov 9. brigade in drugih enot izpraznil Lašče ter se vrnil v Hinje, ki jih je bilo treba takoj napasti. To nalogo je dobila Deveta. Dva in dvajsetega oktobra ob 8. uri so šli brigadni bataljoni v napad na Hinje. Najprej jih je naskočil 1. bataljon. Po dvajsetih minutah ogorčenega obračunavanja v vasi so se borci odmaknili zaradi zamenjave. To so Nemci in domobranci izrabili ter v naglici zapustili kraj, ki ga je potem zasedla 9. brigada. O njenih izgubah je znano le to, da je imela 23 pogrešanih in 6 ubežnikov.

Zadnjega oktobra je bila Deveta pri Sumberku. Sovražnik je pri Orlaki presenetil njen 1. bataljon, a ga je brigada odbila. Borci so imeli 7 mrtvih in 11

ranjenih. Med padlimi je bil tudi politični komisar 2. bataljona. Štiri dni pozneje je brigada demonstrativno obstreljevala Ribnico.

Ko so 6. novembra nemško-domobranske čete spet hajkale po Suhi krajini, jih je pod Vrščikom in pri Ratjah napadla 9. brigada, da so se umaknili v Žvirče. Naslednjega dne je Deveta jurišala na domobranski oddelek, ki se je naselil v Hinjah, in ga izgnala. V novembrskih dneh sovražnikove ofenzive je imela brigada 9 mrtvih, 10 ranjenih in 27 pogrešanih. Izgubila je tudi dve lahki strojnici.

Po ofenzivi na Suho krajino je okupator z dveh smeri in z več kot 2500 vojakih šel nad Belo krajino. Enote 15. in 18. divizije so mu to preprečile, razen skupini 60 do 80 vojakov, ki je 14. novembra okrog poldneva

mu letalstvu.

Osemnajstega novembra, to je na dan napada, je 9. brigada ob 2. uri zjutraj šla od Koprivnika in se ob prihodu razporedila na izhodiščno mesto pred Nanosom in Rudnikom, v smeri železniške postaje. Desno od nje je bila Levstikova, levo pa Ljubljanska brigada. Previjališče za ranjence je imela v Željnah.

Tega dne ob 11. uri so zavezniška letala napadla Kočevje brez najmanjše škode za sovražnika. Kljub temu so takoj šle brigade v napad in Deveta je kmalu zasedla Rudnik. Od tod so njeni bataljoni vse do pozne noči napadali v smeri železniške postaje. Borce so zadrževale močne utrdbe in sovražnikove skupine, ki so udarjale iz postojanke. Noč na 19. november so enote 9. brigade prebile na položajih.

Dne 19. novembra je Deveta ob enem z bataljoni desno od nje napadala z vso silo, medtem pa je iz ribniške smeri do Klinje vasi prodrl nemško-domobranski oddelek. Nasproti sta mu šli 9. in 6. brigada ter ga po daljšem ogorčenem boju prisilili k umiku. Na drugih sektorjih so divizijske enote hotele za vsako ceno vdreti v mesto. Posredovali so tudi partizanski oklepni avtomobili. Kljub temu so morali borci 18. divizije prenočiti pred Kočevjem.

Naslednjega dne ob 9. uri je

V kuhinji 9. brigade oktobra 1944 na Hinjah. Kuhar je Avstrijec Foto: Milan Štok

vdrla v Črnomelj in ga tudi takoj zapustila. Tega dne je bila 9. brigada v Suhi krajini na črti Hinje-Sela-Vrh-Veliko in Malo Lipje-Gradenc.

Neuspeh okupatorjevih enot proti Beli krajini je spodbudil partizansko operacijo na Kočevje. Takrat je bilo mesto močno utrjena postojanka, ki jo je branilo okrog 1200 mož. Za neposreden napad na Kočevje so bile določene vse tri brigade 18. divizije ob podpori korpusne artilerijske brigade in oddelka petih tankov. Začetek naj bi pripadal zavezniške-

spet udarilo zavezniško letalstvo, in ker letalci tudi to pot niso bili uspešni, je vse ostalo na brigadah. Te so se ob izdatni podpori korpusne artilerijske brigade še naprej trudile prebiti obrambni sistem postojanke, a zaman. Že popoldne je do položajev 6. in 9. brigade prišel domobranski 5. udarni bataljon iz Velikih Lašč. Med srditimi boji mu je proti večeru uspelo priti v Klinjo vas in se povezati s posadko v Kočevju. Takrat je borca začel ogrožati tudi nemški posredovalni motorizirani oddelek. Ker je

bilo vse manj možnosti za uspešen konec, je štab korpusa ustavil operacijo.

Dne 21. novembra je Deveta krenila na sektor Koprivnika, če dva dni pa je spremljala transport ranjencev proti Starem trgu ob Kolpi. Po vrnitvi je ostala za zaščito Bele krajine vse do konca decembra v Podgori, južno od Nemške loke. Od tam je pošiljala svoje enote v demonstrativne napade na Kočevje. Njeni bataljoni so mimo Mozlja, Livolda in prek Čvišlarjev prihajali do Dolge vasi in Salke vasi, odkoder so s težkimi minometi obstreljevali mesto. Zlasti hudi so bili njihovi napadi 10. in 12. decembra, ko so podnevi tolkli mestne ulice. Kljub temu okupatorjevo vojaštvo ni šlo v akcije, ki bi resneje ogrozile položaje Devete in njenih bataljonov na tem sektorju.

Ko je konec decembra 1944 štab 7. korpusa pripravil napad na nemško-domobranksko postojanko Občine pri Trebnjem, kjer je bilo okrog 340 vojakov, je bila 9. brigada poklicana, da zasede Gornji Vrh in Šmaver ter zavaruje smer Ajdovec-Brezova reber. Zadnjega decembra je bila Deveta na določeni položaji.

Prvega januarja 1945 se je začela korpusova akcija, vendar tega dne še ni bio sovražnikovega pritiska na brigadne položaje, naslednji dan pa je šla na pomoč enoti pri Vrhtrebnju, a boja ni bilo. Zaradi okupatorjevih priprav, da odločno posreduje, je bila konec tretjega januarja akcija na Občine ustavljena.

Dne 4. januarja je bila 9. brigada še na ukaznem sektorju pred Trebnjem, ko je popoldne od Novega mesta in Mirne peči prišla okupatorjeva kolona okoli 800 mož v prostor Vrbovec, Kal, Ostri vrh. S 15. brigado, ki je bila ravno v premiku, se je Deveta od 14. do 16. ure uspešno upirala sovražniku, potem pa prešla na položaje pri Ajdovcu. Boj v coni Ostrega vrha je od nje terjal 4 mrtve in 8 ranjenih, okupator pa je imel 7 mrtvih in 10 ranjenih.

Dva dni pozneje je iz Podlippe pritisnil sovražnik na brigadno zaporo pri Ajdovcu, da se je morala umakniti k bataljonom na Borštu. Ker je sovražnik prodiral naprej, se mu je brigada do noči izmikala in še v temi naslednjega jutra prišla na Vinkov vrh. V prvih jutranjih urah 7. januarja so Nemci in domobranci naskočili njene položaje kar iz dveh smeri. Bilo je jasno, da je v hajki več sovražniških kolon. Po brezuspešnem odporu in manevriranju je 9. SNOUB prešla na desni breg Krke in se nastanila na Ratju.

Spomin iz boja na Uršnih selih za obrambo Bele krajine

Prvi sneg

Po večdnevni bojih med 5. in 10. novembrom 1944) v okolici Novega mesta, predvsem v smeri Žužemberka, so se nemški okupatorji in belogardisti pod težkimi udarci naših enot orali umakniti. Dvodnevno zatišje je partizanom paralo živce. Tretjega dne 12. ali 13. popoldan, je nenadoma prispelo v štab brigade sporočilo, da se proti Uršnim selam približujeta močni sovražnikovi koloni. Štab 12. brigade ni okleval, kajti bilo je več kot jasno, da tokrat ni cilj napada brigada, pač pa cilj sovražnikovega prodora proti Beli krajini. To pa bi se za nobeno ceno ne smelo zgoditi, saj je bilo zato v Gorjancih cela 12. brigada.

Štab brigade je takoj poslal proti Uršnim selam sovražniku naproti, če se prav spominjam, tretji, nato pa še prvi bataljon. Z bataljonom sta šla tudi člana štaba brigade, in sicer namestnik komandanta brigade Pero in načelnik štaba Boštjan. Za njegova spremljevalca sva bila določena brigadni kurir Tine in jaz. Kako sem bil določen jaz, ne vem, vem le toliko, da sem bil nekoliko uzažen, saj sem bil stalni spremljevalec le komandanta brigade Jeriča. Na ugovor pa v takšnih razmerah nisem mogel niti pomisliti, saj sem bil vendar skojevavec, naloga pa je bila težka in častna: hiteti sovražniku naproti v boj za zaščito Bele krajine, ki nam je v tistem času pomenila vse.

Pred odhodom sem komandantu Jeriču v šali očitajoče dejal, zakaj ne gre raje on z bataljonom. Šele tedaj sem na njegovem obrazu razbral, da je zelo zaskrbljen in zatopljen v predse razgrnjen zemljevid. V odgovor mi je le zamrmral, da bi šel raje tja, kot pa ostal doma.

Poslal sem se, naj se nič ne boji, saj jim grem jaz naproti. Toda za šale ni bilo časa, kajti bataljon je že krenil. Komandant Jerič nam je še zaželel srečno in dejal »Držite se in pokažite, da smo Dvanajsta«. Še enkrat sem pogledal svojega »varovanca« ter odšel za bataljonom, ki je že razvil dolgo kolono proti Uršnim selam. Z vso naglico in opreznostjo se je bataljon pomikal sovražniku naproti. Mudilo se je, prvič zato, da ne bi sovražnik pregloboko vdrl na osvobojevano ozemlje, drugič pa zato, ker se je bližala temna noč, kajti vreme je bilo oblačno. Ko smo se po hitri in naporni poti približali Uršnim selom, je že padal mrak.

Takoj smo dobili zvezo s 3. bataljonom, ki je poročal, da v vasi kar mrgoli švabov in domobrancev. Brez omahovanja je bilo dano povelje in že se je bataljon razvijal v bojno črto, se plazil skozi grmovje in se približeval vasi, polni sovražnika. Zadonele so eksplozije ročnih bomb, zapeli so mitraljazi in brzostrelke, pokale so puške. Bataljona sta napadla in prišla v neposredno

bližino hiš. Toda videti je bilo, da se je sovražnik zavedal, kje je, in da je naš napad pričakoval, kajti na napad je odgovoril s peklenskim ognjem. Njegovo streljanje je bilo opaziti iz vsake hiše, izza vsakega drevesa, gospodarskega poslopja in skal. Sedaj so se oglasili že tudi naši in sovražnikovi minometi. Vnel se je ogorčen boj.

Noč je bila zelo temna in hladna, začelo je tudi rosi. Razsvetljevale so jo le eksplozije naših in sovražnikovih granat. Boj se je nadaljeval, toda nič novega se ni zgodilo, niti koraka ne naprej ne nazaj. Le tu in tam so rafali s svetlečimi naboji zarezali v temo in napravili lepo dolgo žarečo črto. Pozno ponoči smo se s člani štaba brigade umaknili nekoliko nazaj in si poiskali zasilno zatišje. Medtem ko so se člani štaba pogovarjali in sklepali o nadaljnjih načrtih, sem si jaz poiskal prostor pod smreko, kjer sem otipal nekoliko bolj suh prostor, da bi se malo odpočil, kajti bil sem zelo utrujen. Vsem težavam se je tedaj pridružil še prvi sneg, ki je oznanil začetek zime 1944-1945. Zvil sem se v klopčič, zavil v plašč, da bi se malo zagrel, kajti od mraza sem bil že na pol trd. Kmalu se mi je pridružil namestnik komandanta brigade, se usedel k meni in me poprosil, naj mu dam samo toliko prostora pod plaščem, da si ogreje kolena, ker ga tako zelo zebe, da ne more več zdržati (on namreč ni imel plašča). Ko sem mu dejal, naj se stisne k meni, mi je svoja premrzla kolena skoraj zapil v trebuh.

Sneg se je vse bolj zjutrajno prebijal skozi redko vejevje in padal na nas. Bil je moker in mrzel, boj pa se je monotonno nadaljeval. Tako nisva dolgo vzdržala, ystala sva, se previdno pomikala proti vasi, kjer so bili naši borci na položaju, šla na levo na na desno, se krila pred svetlečimi se rafali.

Končno se je začelo daniti.

Člani štaba brigade so imeli s člani štaba bataljonov kratek posvet. Ker je prevladovalo trdno prepričanje, da bo podnevi sovražnik poskušal nadaljevati prodiranje proti Semiču, in ker je bila nevarnost, da nam bi z desne strani lahko udaril v hrbet, kajti sovražnik je bil številčno neprimerno močnejši, so se odločili, da bataljona zapustita sedanje položaje. Bataljona sta se postopoma izlekla iz neposrednega boja in zavzela položaje vzdolž ceste Uršna sela-Semič, tako da bi zadržala nadaljnji prodor sovražnika proti Beli krajini. Medtem sem opazil, da je pri bataljonih že tudi komisar brigade Stečko. Gledal sem borce, kako so utrjeni, premočeni, premraženi in lačni iskali primerne položaje za čim boljši pregled. Pomočniki puškomitraljezcev so s svojimi mokrimi in otrplimi rokami čistili nabojne in polnilni nabojnike. Vsem težavam pa je botroval še sneg, ki ga je zapadlo že kakih 10 centimetrov. Kakih 15 metrov za položajem so se na gozdni kolovozni poti, ki je vodila v Zgornje Laze, pogovarjali člani štaba brigade: komisar Stečko, namestnik komandanta Pero in načelnik štaba Boštjan. Sklenili so, da poidejo v Zgornje Laze, oddaljene tri kilometre, kjer je bila naša stalna telefonska centrala, da poročajo komandantu brigade Jeriču o spremembah položaja. S kurirjem Tinetom sva jih spremljala. Na poti smo se saj malo razgibali in ogreli. Ko smo že odhajali, mi je zbudil pozornost zadnji levokrnlji puškomitraljezec bataljona, kako je preklinjal švabe, sneg ter z nogo nekaj ježno brcal in si pripravil ugoden položaj za naslednji boj, ki ga je prav gotovo tudi on pričakoval.

Molče in s hitrimi koraki smo se približevali telefonski centrali. Bili smo oddaljeni

Iz Suhe krajine je bila brigada poslana v Pisarovino na Hrvaškem, kjer je bilo takrat osvobojeno ozemlje. Tam naj bi dobila nove uniforme in drugo opremo, ki so jo tja vozili zavezniki. Deveta je šla prek Metlike v Vivodino, in dalje mimo Krasica proti Sv. Jani z namenom, da se usmeri k Zdenčini, od tod na jug za Pisarovino. V Slavetici je napadla ustaški bataljon pri počitku in mu pobila ter zajela nekaj mož. Tik pred prehodom železniške proge Zabreg-Karlovac se je ustavila, sicer bi jo obkolili sovražnikovi oddelki iz Jastrebrskega in Karlovca. Obrnila se je proti severu, pod Plješivico pa so jo napadli ustaši. Brigada se je umikala, a je kljub temu imela 2 mrtve. Eden od teh je bil brigadni poverjenik OZNA. Padel je pri Okiču. Potem je 18. januarja, prek Žumberka in Bele krajine, Deveta spet prišla na Ratje.

Ker hajke v prvi polovici januarja niso dosegle cilja, je

okupator pripravil novo ofenzivo na Suho krajino, v kateri je zaposlil okrog 4000 mož. Nad partizane je krenil 19. januarja in že dopoldne pri Ratju trčil na 9. brigado. Vnel se je boj, ki je trajal do 14. ure, nato se je Deveta umaknila na koto 372, vzhodno od Lopate. Naslednjega dne so se razvili srđiti manevrski boji 18. divizije z okupatorjevimi kolonami iz Kočevja in Ambrusa, katerim je do noči uspelo priti k Laščem in v Lipje. Tam sta prenočili in ostali še naslednji dan. Enainvajsetega januarja je 18. divizija dosegla veliko zmago. Ob 12.30 sta 9. brigada in jurišni bataljon nenadoma vdrli v Veliko Lipje, tam presenetila glavnino domobranskega 4. bataljona in jo pobila. Čete v službi okupatorja so imele 65 mrtvih, 70 ranjenih in 4 ujetih. Borci so zaplenili 2 srednja in lahek minomet, 3 težke in 7 lahkih strojnic, 8 brzostrelk, radijsko postajo in veliko drugega vojaškega materiala. V minulih petih dneh nem-

ško-domobranske hajke v Suhi krajini in na obrobju Bele krajine so korpusove enote imele skupaj 36 mrtvih, 140 ranjenih in 40 pogrešanih. Dva dni po porazu v Suhi krajini so sovražnikovi oddelki izpraznili Suho krajino. Tega dne je štab 18. divizije izdal dnevno povelje, v katerem je izrekel javno priznanje in pohvalo za junaštva, požrtvovalnost in zdržljivost borcev in funkcionarjem Devete in udarnega bataljona. Za čas zadnjih štirih mesecev se nekaj važnih podatkov. Številčno stanje 9. brigade je bilo najnižje sredi decembra 1944, in sicer: na seznamu 495, v bolnišnicah in na okrevanju 151, na tečajih 32 ter samo 312 borcev na mestu. V štabu brigade so bile tele spremembe: v prvih dneh novembra je ranjenega komandanta za mesec dni zamenjal njegov dotedanji namestnik Janko Malenšek-Bomba, tega pa 9. decembra 1944 Franc Bobnar-Gedžo. V Velikem

Lipju je 21. januarja 1945 padel politični komisar Janez Magister-Zan, za njim je na ta položaj prišel Avgust Farčnik-Sandi. In še o brigadni odmaknjeni enoti. Že omenjeni 4. bataljon na Primorskem je septembra in oktobra 1944 opravil največ akcij na železniških progah St. Peter-Trst in St. Peter-Reka. Razdejal je nad 360 metrov tirov, uničil 10 metrov dolg most blizu Divače, onesposobil veliko kretnic in povzročil 102 uri zastoja. Sredi novembra ga je sovražnik hajkal na območju Brkinov. Kljub temu je bataljon v dneh 17., 22., 23. in 25. novembra izvršil uspele diverzije na železniške proge. Da bi se za zimo oblekel, obul in založil s strelivom, je šel bataljon 27. novembra na Notranjsko. Po enem mesecu se je vrnil in nadaljeval s sabotažami na Koprskem, na Pivki in v Brkinih. Dne 27. januarja 1945 je bil 4. bataljon 9. SNOUB dodeljen 18. brigadi Bazoviški.

Partizanski znaki in medalje 128 Osvobojeni Lovrenc

V nedeljo, 16. septembra 1984, je bila v Lovrencu na Pohorju velika proslava v spomin na 40-letnico partizanske Lovrenške republike in odkrit spomenik NOB. Na proslavo so bili vabljeni plohovski partizani, zlasti borci Šerčerjeve brigade, ki je Lovrenc osvobodila 22. avgusta 1944, aktivisti iz časov osvobojenega Lovrenca in domačini. Vsi, ki so prišli na proslavo, so dobili posebne znake, čeprav je dejansko šlo za nekoliko modernistično oblikovane štirikotne medalje. Na njih je upodobljen spomenik NOB. Znak je likovno oblikoval borec Mirko Torej, izdelala pa jih je Mariborska livarna. Skupno je bilo izdelanih 1220 znakov. Razen borcev, aktivistom in gostom so bili znaki razdeljeni tudi nastopajočim. Preostalih 80 znakov je bilo prodanih na proslavi po 30 dinarjev za znak.

Lovrenc na Pohorju je napadla Šerčerjeva brigada ponoči 22. avgusta 1944. Sovražnik je imel v Lovrencu 60 vermanov, 18 orožnikov in 20 pripadnikov deželne straže (landvahe). Ob napadu na Lovrenc je imela Šerčerjeva brigada 3 mrtve, 2 hudo in 12 laže ranjenih borcev. Po partizanskih poročilih so imeli Nemci 6 mrtvih, enega hudo ranjenega in 48 ujetih. Velik je bil tudi plen. Izguba je nemške postojanke je omogočila nastanek obširnega osvobodene-

ga ozemlja. V Lovrencu je začela delovati nova slovenska oblast. Ta je bila tako močna, da je ob vsem drugem imela tudi šolo za otroke. Območje osvobodene Lovrenca je bilo mogoče zapustiti samo s posebno prepustnico, ceste proti Lovrencu pa so bile prekopa-

ne in zasute z drevjem.

Znak proslave 40 let Lovrenške republike

Tako je teklo življenje na osvobojenem ozemlju razmeroma blizu Maribora vse do 2. novembra 1944, ko so nemške enote Lovrenc spet zasedle v okviru velike ofenzive proti partizanom na Pohorju. V spomin na čase svobodnega Lovrenca so Lovrenčani leta 1974 izdali knjigo Ivana Požauka Lovrenško osvobodeno ozemlje.

Janez J. Švajncar

Spomini popisovalcev dogodkov iz NOB

Ne spominjam se natanko, kdaj sem s popisovanjem začel. Mogoče je zdaj več kot trideset let. Prav gotovo. Niti ne vem, kdo me je za to navdušil. Pred temi zapisi sem pisal pravljice za otroke, humoreske in resne zgodbe za otroke.

Pri pisanju zgodb za odrasle sem imel nekaj resnih težav. Skoraj da me niso vrgli iz službe.

Naj je šlo za pisanje dogodkov iz NOB ali črtic daleč v povojna leta, brez nezahvalnih pripetljajev nikakor ni šlo. Tudi sodišče je tu in tam poseglo vmes.

Glede dogodkov iz NOB so bili čisto krivi napačni podatki, v mirnem času za tako imenovane »izmišljene« neresnice. Pri slednji velja pregovor: Če mački stopiš na rep, zavili.

K srcu so mi prišle pripovedi iz vojnih dni. Koliko ljudi je brez vsakršnega odpora pripovedovalo doživljanje, mi je pobegnilo iz spomina. Spominjam pa se, da je po časopisih in revijah razkropljen vsaj sto petdeset člankov iz črtic. Celjski tednik je skoraj pred četrt stoletja uvedel nagrade za najboljše prispevke. Kar precej nas je bilo, ki smo brskali za podatki. Ne vem, ali sem dobil prvo ali drugo nagrado. Mnogi, ki so me poznali, so mi čestitali. So pa bili tudi taki, ki

so mi v obraz zabrusili.

»Nikar se ne hvali, ti pišeš samo za denar!«

Danes so nekako drugače pripravljene radijske oddaje. Se pomnite tovariši. Posnete so na magnetofonski trak. Nekdaj smo jih pripravljali popisovalci. Oddati je bilo treba približno od 10 do 15 tipkanih strani. Koliko časa je bilo potrebno žrtvovati in križariti sem od Solčave do Celja, od Celja do Obsotelja. Pripraviti približno 30 takih oddaj niso bile mačje solze. Ne za pripovedovalca in ne za zapisovalca. Često je bilo postavljeno vprašanje.

»Ja, koliko pa bo plačal?« Najpogostejše smo pač stopili v gostilno.

Bili pa (najbrž so še) so primeri, ko so te ljudje sprejeli z odprtimi rokami. Niso radodarno postregli samo s podatki, marveč tudi z izdatno malico.

Iskrena hvala vsem!

Kar veliko je bilo – in še je – primerov, ko iskreno doživeto pripovedovanje popisovalca gane do solz. Mnogi pa so v pripovedovanju pravi umetniki. Zal je le teh iz leta v leto manj.

Še zmeraj premalo pa je zapisanih pripovedi še živčih kmetov visoko v planinah. Se zgodi, ko za hip pomislimo, da

so krvavo bitko izbojevali borci s puško, brzostrelko, bombami, mitraljezom. Prav tako bitko so bojevali neoboroženi kmetje visoko v hribih. Do zob oboroženi Nemci in drugi sovražniki pa so se priplazili do sleherne strmine.

Se nekaj sem kot popisovalec spoznal: povesti, črtice, romani, kronike čet, brigad in bataljon so skoraj povsod na policah pripovedovalca doživljajev iz NOB.

Ko človek začuti solze v očeh...

Bilo je ob pripovedi Zagoženove mame iz Latkove vasi pri Preboldu. Mama je sedela ob krušni peči in tiho čisto mirno pripovedovala svojo življenjsko zgodbo. Z njo vred so Nemci odgnali slepega moža, v taborišču se je neustrašno bojevala, da so k njej privedli tudi vnuka Sergeja.

Zagoženova domačija je bržkone dala največ žrtv v Spodnji Savinjski dolini.

Zalostno pripoved slišiš pri Likovčih pod Mrzlico. Krvavi boj je terjkal kar šest življenj. Žena enega izmed sinov je bila že visoko noseča. Nemec ni poznal usmiljenja, mati in nerojen otrok sta skupaj končala v taborišču.

Fojtova družina, nad domačijo so imel bunker prvi savinjski in zasavski partizani, sko-

raj 1000 m visoko, tik pod vrhom mogočnega gore Mrzlica, je bila ena izmed prvih žrtv. Očeta so v Starem piskru ubili, drugi člani pa so bili 32 mesecev po različnih taboriščih.

Podobno se je dogajalo družinam v hribih nad Šmartnem ob Paki. Družine v Skarnu so občutile krutost nemške policije.

Res je, vsaka družina, ki je tako ali drugače sodelovala v NOB, ima svojo zgodovino, ki je ni mogoče popisati v še tako zajetni knjigi, kaj šele v časopisnem zapisu.

In vendar slehernega popisovalca nekaj žene k tem ljudem. Največ se živčih je ukadenih otrok, o katerih je tako skrbno in srčno pisal zdaj že pokojni profesor Stane Terčar.

Mene zdaj priganja misel, da bi napisal o eni izmed prvih partizanskih trojk v Savinjski dolini: Hermini Zagožen, Marjanu Rotu in Ivanu Šlandru. Mogoče sta o trojki pisala Zakonjšek in Habjan. Marjan in Ivan sta bila ubita z enim strelom, z eno nemško jeklenko. Povprašati moram ljudi, ki o življenju in delu trojke kaj več vedo, ki v sebi še vedno nosijo že tolikokrat izrečen stavek: SPOMINI NE SMEJO ZBLEDETI.

Drago Kumer

še kakih 300 metrov, ko so nenadoma na položajih batalona zapeli puškomitraljezi in brzostrelke. Ustavili smo se in prislusnili. Vmes so se slišale eksplozije ročnih bomb, karje dalo vedeti, da se bje boj z neposredne bližine. Ropotalo je tako silovito, da se je po gozdu pod Gorjanci slišal en sam strel.

»Hudičev so se usekali,« je dejal Boštjan, »dobro so jih pričakali,« je dodal Stepko.

Namestnik komandanta pa je odsotno gledal v gozd, kot da nekaj slutí, in imel je prav. Peklenski ogenj je trajal kakih 10 minut, nato pa je nenadoma vse utihnilo. Mi pa smo še vedno stali in strmeli proti kraju, kjer je bil bataljon.

»Nasekali so jih,« je veselo vzkliknil komisar, »gremo zdaj poklicati komandanta,« je dejal načelnik štaba, se obrnil in krenili smo do telefonske centrale. Medtem ko so se oni pogovarjali s komandantom brigade Jeričem, ki je bil še vedno v Koncu pri Podgradu, sva s Tineto »nažicala« od telefonistov nekaj domačega tobaka. Po pogovoru smo se takoj napolnili nazaj proti položajem bataljona. Hoja, domači tobak, pogovor s komandantom in hitro prenehanje boja pri bataljonu so nas nekoliko pogreli in oživili.

Komisar, namestnik in načelnik so šli vstric in se živahno pogovarjali, svoje brzostrelke so leno obesili čez ramena. S Tineto sva jim tiho sledila. Hodili smo brezbržno v gruči. Nekajkrat me je prešinila misel – kaj pa, če se je bataljon takrat, ko je tako strahovito pokalo, umaknil in je tam že sovražnik – mi pa hodimo tako brezbržno po poti, v gruči; em sam rafal, pa je po nas. Še sem hotel komisarja opozoriti – toda saj to ni mogoče, bataljon je zdržal. In še nekaj, če bi na to opozoril, bi me načel-

nik štaba Boštjan prav gotovo nahrulil z »Zajec, a te je strah, beži v Belo krajino.« To pa bi zelo težko prenesel, kaj bi rekel Tine in drugi, ko bi jim pozneje Tine veselo pripovedoval. Tako smo se že močno približali položaju, kjer smo pustili bataljon. Ozrl sem se na levo, kjer sem pri odhodu opazoval puškomitraljeza in ugotovil, da ga ni več. V snegu je bilo videti nenavadno veliko stopinj.

Slutnje so mi kot blisk preletele misli, vendar še vedno nisem imel poguma opozoriti člane štabe. V istem hipu pa sem kakih sto metrov pred nami z desne strani poti opazil nekaj mož, ki so stali za skupino dreves. Stali so v gruči, kadili in se pogovarjali. Nekateri so bili v plaščih, drugi so bili ogrnjeni s šotorskimi krili. Eden izmed njih je imel pred seboj pokonci postavljen mitraljez s cevjo navzgor, sam pa je bil s prekrizanimi rokami naslonjen nanj. Tik pred njim je ležal precej debel požagan hrastov hloj.

Verjetno sem to skupino mož opazil sam, kajti približevali smo se ji še kar naprej z obešenimi brzostrelkami prek ramen. Bil sem v precepu, nisem jih mogel prepoznati, ali so švabi in belogardisti ali so to naši borci s tistim godrnjavim puškomitraljezom, ki bi moral biti na levi strani poti, po kateri smo šli mi. Oni pa nas tudi niso še opazili, kajti vidljivost je bila v gozdu dokaj slaba, naša hoja pa zaradi zapadlega snega tiha. Misli o tem, kdo so ti možje s puškomitraljezom, so se mi z neznansko hitrostjo menjavale in prepletale po glavi. Napel sem vse sile, da bi jih prepoznal, in res, prepoznal sem znak na kapi belogardista. Toda prepoznal sem jih prepozno. Ta trenutek so opazili tudi oni nas. Zganili so se, padli za pred njim ležeči hrastov hloj, kot bi jim

spodmaknil tla pod nogami in že se je vsula toča krogel na nas.

Tedaj smo bili oddaljeni od njih le kakih 60 metrov. Vse to se je dogajalo s tako naglico, da nisem imel več časa opozoriti tovariše na nevarnost. Kot blisk smo se pognali proti bližnjemu grmovju, ki je bilo prekrito s snegom. Druge izbire ni bilo, kot čim hitreje poiskati krtje vsaj pred očmi, saj smo se znašli tik pred sovražnikovimi cevmi sami brez pripravljenosti na strel. Ko smo tekli proti grmovju, sem opazil, kako je namestniku komandanta brigade Peri iz noge brizgnila kri. Bil je zadet, vendar je še tekel naprej.

Že smo dosegli grmovje in se izgubili v njem. Sedaj nas sovražnik ni več videl, streljal je na slepo. Tako se nam je maščevala naša neprevidnost. Hkrati pa se lahko zahvalimo tudi sovražnikovi neprevidnosti, saj bi nas sicer lahko žive polovili, kajti šli smo jim naravnost v roke. Ker je bilo grmovje gosto in še s snegom prekrito, sem se izgubil. Streljanje je ponehalo. Za hip sem postal in pomislil, kaj sedaj. Utrujenosti nisem čutil več, tudi zeblo me ni. Narekovalo mi je, da moram to novo situacijo sporočiti štabu brigade, zato sem pohitel naravnost k telefonski centrali v Lazah. Ko so mi telefonisti dali zvezo, sem komandantu brigade Jeriču ves zadihan pripovedoval kaj se nam je zgodilo. Komandant mi je dejal, naj govorim bolj počasi in razločno.

Še preden sem pogovor končal, je pitekel telefonist, ki je bil na srazi in zakričal: »Švabi so že tu,« strgal je telefonsko centralo, jo stlačil v nahrbtnik in že smo vsi skupaj krenili proti Pribišju. Ko smo prišli v vas, smo nad vasjo ob gozdu zagledali pomikajočo se kolono. Kaj hitro smo ugotovili, da

so Švabi. Bil sem potr. Presekali so mi pot do brigade. Premišljal sem, kaj sedaj. Telefonisti so sklenili, da jo mahnejo čez Rožni dol v hrib proti Črmošnjicam. Svetovali so mi, naj grem z njimi, kar sem tudi storil. Tretji dan sem se vrnil v brigado, ki je bila v vasi pri Semiču. Ko sem prišel do svojih tovarišev v vodu za vezo, so mi takoj dejali, da je komandant Jerič nekajkrat povpraševal po meni.

Tega sporočila se nisem prav nič razveselil. Bal sem se, da mi bo očitaj, da sem se bal boja in pobegnul. Povprašal sem za druge, ki smo bili skupaj in zvedel, da so namestnika komandanta odpeljali v bolnišnico, in da je komisar ranjen v glavo, vendar ne tako hudo. Načelnik in Tine pa sta živa in zdrava.

V prsih me je nekaj stiskalo. Storit moram še zadnje dejanje. Zglasiti se moram komandantu, pa kar bo, pa bo. Strahoma sem odprl vrata štaba, pozdravil in izjecljal: »Rekli so mi, da si me iskal, tovariš komandant. Ali je kaj narobe?, sem kar sam nadaljeval. Očitno je bil presenečen nad mojim nenavadno pohlevnim ravnanjem. Nekaj trenutkov me je gledal, vendar je hitro dojel, da sva različnih misli. Nasmejal se je in dejal: »Nič ni narobe, le bal sem se, da se ti ni kaj hudega zgodilo.« Potem je vse v redu, tovariš komandant sem še zajecjal. »Da, vse, Vili,« je ponovil.

Šele sedaj sem opazil, da za drugo mizo sedi z obvezano glavo komisar Stepko. Nasmejal se mi je in dejal: »Hudičev trda nam je predla, kaj, Vili.« Po vsem tem sem ves utrujen in še vedno moker pri svojih tovariših dobil nekaj za pod zob, nato pa poiskal topli kotiček in pri priči zaspal.

Vili Dolžan

KAREL KUMŠE

Partizansko gospodarstvo na Primorskem

Razvoj in organizacija vojne oblasti 9. korpusa NOV in POJ

Na območju komande Goriškega vojnega področja je v tistem času delovalo veliko mlinov, ki so mleli za NOV in civilno prebivalstvo. Tako je Čotarjev mlin v Škrbini začel delati že leta 1942. Žito so vzili iz Furlanije s tovarnjaki. Bilo je poskrto po kmetijah, poleg tega pa je imel mlin dva bunkerja. Zmogljivost je bila 200 kg žita na uro. Mlin je obratoval

enote, ki so prihajale na to območje, so dobivale nakazilo za kruh v ekonomatu Goriškega vojnega področja, kakor je predpisala zaledna oblast korpusa.

Po komandah mest in področij so bile organizirane etapne kuhinje. V teh kuhinjah so se hranili borci, ki so službeno potovali, manjše enote ter patrolje in mobiliziranci

ljarska, krojaška in šiviljske delavnice. Delala je cela vas pod vodstvom ekonomata Goriškega vojnega področja. Šivilje so delale tako, da je bil material razdeljen po hišah. Za oddajo blaga in prejem izdelkov je skrbel za to postavljen skladiščnik, ki je imel priročno skladišče v vasi, iz katerega je pošiljal material naprej. Zaupno mrežo pa je opravljala mladina.

Krojaške, šiviljske, pletiljske prekojevalnice in vrvrne so se zlasti razvile po kapitulaciji Italije po vsem Slovenskem primorju. Primanjkovalo je nogavic, perila, čepic, nahrbtnikov, odev, rokavic, povojev in vrvi. Iz teh potreb je največ delavnic nastalo na Čepovanskem in Cerkljanskem. Zavezniška padala so bila najkoristnejša surovina. Šivalne stroje so dobivali v vseh večjih krajih ali pa so jih prispevali krojači in šivilje sami. Lokavski kovači pa so izdelovali igle za šivalne stroje. Najbolj znane šiviljske in krojaške delavnice so bile v vaseh in zaselkih: Renče, Goče, Rzelj, Cerkno, Trebenče, Zakriž, Poljane, Zarab, Brezovica, Stopnik, Čepovan, Gradišče, Spodnji Novaki, na Vojškem, Lokvah, Lokovcu, Idrija ob Bači, Spodnji Trebuši in drugod. Vsaka komanda mesta je imela po več šiviljskih in krojaških delavnic. Tako je bilo v začetku 1944 leta 45 delavnic, v njih je delalo 197 ljudi, krojačev je bilo 53 drugo pa ženske.

v času zdravniškega pregleda. Zanimivo je, da je bilo samo ob navadni mobilizaciji, ki je bila v letu 1944 – avgusta – za mobilizirance izdanih v etapnih kuhinjah tole število obrokov: komanda mesta Dornberk 1914, Sežana 359, Cerkno 2040, Ajdovščina 2714, Idrija 394, komanda mesta Čepovan 2913, Senožeče 674, Goriško vojno področje 590 obrokov.

Iz tega je razvidno, kako je bilo razgibano delo v času mobilizacije.

Higienske razmere so bile v vojnem času velik problem, zato so bili pomembni obrati za predelavo mila. Izdelovali so več vrst mila, pa tudi mest za čevlje in sveče. Največja milarina je bila v Cerknem. Iz ohranjenih dokumentov je razvidno, da je bilo skuhanih 1500 kg na mesec. Vojaške enote so morale prek komande mesta obvezno oddajati loj, za katerega so dobivale določeno količino mila. Z milom so v glavnem oskrbovali bolnišnice, pa tudi operativne enote. Milarina je bila v vasi Zavino (med NOV Svilno) in Kostanjevici na Krasu. Ta je delala vse do februarja 1945, ko so jo odkrili četniki. V vasi Zavino je bila tudi čev-

Tako je bilo skupaj zaposlenih 253 delavcev. Pomožni material so dobivali od trgovcev in iz postojank. Orodje pa so delali v naših delavnicah.

Partizanska vojska je porabila za prehrano sorazmerno veliko mesa. Zato so kože ubitih živali zbirali – po nalogu zalednih oblasti IX. korpusa, komande področij – za predelavo v usnje. Vse komande mesta so zbirale na svojem območju kože in jih pošiljali na komande mesta Dornberk, le-ta pa jih je odpremljala iz Renč prek svojega referenta Davida Arčona, ki je imel skladišče, v strojarno zasebnika Rafaela Skaletarja v Gočico. Ta strojarna je v času obstoja področja nastrojila 6500 kg kož za potrebe NOV. Spomladi 1944 se je organizirala delavnica pri kmetu Andreju Tušku. V tej strojarni je delalo 9 borcev. V njej so izdelovali najfinejše usnje. To je bila strojarna v Spodnjih Novakih. V tej vasi sta delali še dve.

Sedlarske delavnice so opremljale NOV in civilno prebivalstvo s sedli, vprežnimi pribori, komati in gonilnimi jermeni, torbicami, pasovi za puške, nahrbtniki itd. Prva delavnica je bila v Cerknem v oktobru 1943. Zaposlovala je 8 borcev. Nato so bile ustanovljene še štiri delavnice.

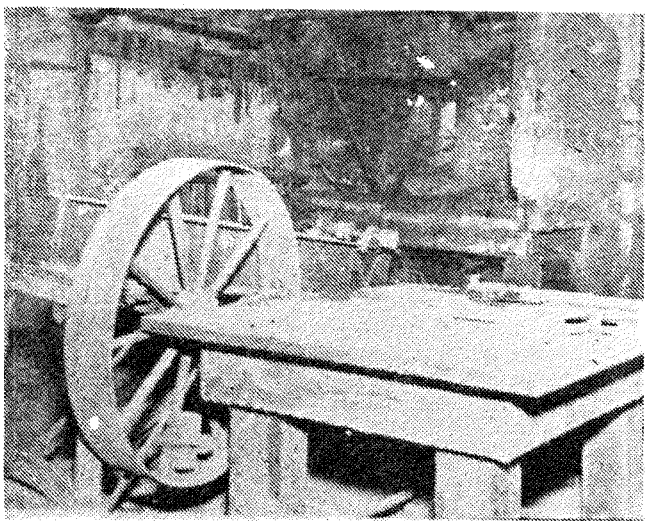
Vse omenjene delavnice in obrati so po ustanovitvi zaledne vojaške oblasti spadale pod ekonomski odsek komande Goriškega vojnega področja oziroma pod komando mesta,

delavnic na vsem primorskem ozemlju je zelo težko ugotoviti dejansko stanje. Najpomembnejše orožarske delavnice so bile pod direktnim vodstvom prometno tehničnega odseka štaba 9. korpusa, radijske in telefonske delavnice pa pod oddelkom za zveze. Manjše delavnice oziroma skupine za vzdrževanje pa so imele bolnišnice. Vse druge delavnice so bile sestavni del zalednih enot, komande področij, komande mest oziroma NOV-GRADA.

Med prvimi orožarnami na Primorskem je bila v Škrbinah na Krasu v kovačnici Vinka Dermota. Izdelovali so ročne bombe in popravljali orožje. V kleti rojstne hiše narodnega heroja Antona Šibelije – Stan-ka v Tomačevici na Krasu so

Za učinkovito vodstvo vojaških operacij NOV so bile potrebne hitre zveze z uporabo modernejših tehničnih sredstev, to je radiooddajnih sprejemnih in oddajnih postaj. To dejavnost so na Primorskem razvile radioelektrične delavnice v Cerknem, Gornji Trebuši in drugod. Največja je bila v Cerknem, kjer so popravljali akumulatorje, transformatorje, radiooddajne postaje, generatorje, telefonske centrale, aparate in drugo. V tej delavnici je bilo zaposlenih 16 borcev. Delavnica v Čepovanu je predvsem popravljala telefonske aparate in centrale. Zaradi pogostih sovražnih napadov se je preselila v Cerkno.

V mehaničnih delavnicah so se ukvarjali z najrazličnejšo obdelavo kovin. Popravljali so

Kovačija v Škrbini na Krasu

vse do osvoboditve in ga sovražnik ni odkril. V Vrtovinu tik ob glavni cesti v Vipavski dolini sta delala dva mlina na vodni pogon. Ko je primanjkovalo vode, so Čurkov mlin predelali na pogon z elektriko. Do sedaj je ugotovljeno, da je obratovalo okrog 15 mlinov za potrebe NOV in prebivalstvo.

Čeprav so operativne enote same klale živino, so bile za preskrbo z mesom organizirane klavnice in mesarije. V hiši Vincenca Poljšaka iz Hrasti v zgornji Vipavski dolini je delovala partizanska mesnica. Delo je bilo dobro organizirano, živino je klal domačin. V vsem obdobju je bilo zaklanih 400 glav živine. Klavnica je bila dobro skrita in je sovražnik ni odkril. Klavnice so bile tudi v Koprivi na Krasu, Podlanišču, Strmcih, Mrkičih, v Renčah, Vogrskem, v Hrstju pri Šmarju, v Lokvah in Čepovanu. Pomembne naloge pri zagotavljanju osnovne prehrane so imele pekarnice. V letu 1944 so peklo v Cerknem, v vaseh Zarabu, Labinjah, Čepovanu in Gozdu ter drugih krajih na osvobojenem ozemlju. Pekli so tudi v Škrbini, Renčah, Šmarju in drugod. V Renčah je leta 1944 delovala pekarna tri mesece. Vojaške

Komanda goriškega vojnega področja v decembrski ofenzivi 1944 pod Čavnom

Čevljarske delavnice so nastale zelo zgodaj. Skupaj je delovalo na komandi Goriškega vojnega področja in komandi mesta 41 delavnic s 193 zaposlenimi. V tem sklopu je delalo še 5 sedlarskih in 6 usnjarn.

na katerem območju so delovale.

Pod operativno vodstvo tehničnega odseka so spadale kovaške, mehanične, električne in mizarske delavnice, orožarne in žage. Zaradi velikega števila

Del udarnega voda gorenjskega vojnega področja

mladinci izdelovali ročne bombe in popravljali orožje. V Koprivi na Krasu je jeseni leta 1943 delovala orožarska delavnica, od tod se je preselila v Hrstje pri Šmarjar. Manjše delavnice pa so bile še na Lokovcu in Zgornji Trebuši. V Cerknem je delalo 12 borcev, to je bila največja delavnica. V Vipavskem Križu so aprila 1944 ustanovili orožarno v kleti hiše Friderika Mravlje. V njej je delalo 11 borcev. Bunker so uporabljali vse do osvoboditve in ga sovražnik ni odkril. Pomembna delavnica in skladišča so bila v zaselku Jakulini, to je v neposredni bližini Šmarja. Vodil jo je Jože Vipavec iz Potoka.

V orožarni v Cerknem so izdelali partop, to je znano partizansko orožje.

Pri tem se je posebno izkazal strugar Andrej Obid iz Cerknega. Partop je največji uspeh partizanske delavnice, zaradi probojne in rušilne moči in je postal učinkovito orožje proti okupatorju. Orožarska delavnica, ustanovljena pozimi 1943, je obratovala v vaški mlekarni Zakriž. Nato se je preselila v italijanske kaverne, kjer so jo Nemci odkrili in uničili. Orožje so popravljali tudi v Podlanišču, Planini in Orehovski grapi in v kovačijah, v Trebenčah in Spodnjih Novakih.

avtomobile, motorje, kolesa, opravljali razna kovaška in ključavničarska dela, izdelovali posodo in drugo. Taka delavnica je bila v Cerknem, kjer je bilo 44 zaposlenih. V dveh mesecih leta 1944 so popravili 36 motornih koles in 232 dvokoles. Druge delavnice so bile v Zakrižu, Idriji in Cerknem. Najštevilnejše so bile kovaške delavnice.

Avtomehanične delavnice so postale pomembne po kapitulaciji Italije, ko je partizanska vojska zaplenila veliko število tankov, tovornjakov, avtomobilov, motorjev in koles. Delavnice so predvsem popravljale vozila. Take delavnice so bile v Cerknem, Lokovcu in Lokvah. Dobro opremljeni sta bili delavnici v Lokvah in v Cerknem. Delavnica v Cerknem je imela tri stružnice in lasten električni pogon. V obeh je bilo stalno zaposlenih 10 delavcev.

V Renčah, Čepovanu, Škrbini na Krasu, Vrtovinu, Lokovcu pri Ajdovščini, tovarni orodja v Batujah so delali orodja in podkve. Nekaj časa je delovala elektrovarilna delavnica v Cerknem. V livarni v Cerknem so vlivali ležaje, stabilizatorje, mine za partop pa tudi lopatke za turbine. Za surovino so uporabljali pločevino in drugi material iz zrušenih letal.

(se bo nadaljevalo)

Franc Avbelj-Lojko

Iz spominov

Okrog Pokojišča smo ostali le malo časa. Nekaj ni bilo v redu. Raznesla se je vest, da je partizan ušel. Naše vodstvo je takoj ukazalo premik. Mislili smo, da bo izdal taborišče. Bili smo v bližnji vasi, ko je komandir poslal v taborišče patroljo, da bi zvedela novice. V tej patrolji sem bil tudi jaz. Ko smo se povzpeli, smo videli, da se v taborišču nekaj premika. Zagledali smo Italijane. Zdrznili smo se. Italijani nas niso videli. Vendar je bilo kmalu slišati eksplozije min. Te smo postavili mi, ko smo se umaknili iz taborišča. Zdaj so nanje stopili fašisti. V taborišče jih je pripeljal izdajalec.

Čez dva dni pa so prišli Italijani v sosednjo vas Otave.

Daki je bil takoj na položaju. Italijane smo obsuli s strelji iz 25 strojnic. Odkurili so jo.

Še nekaj dni smo bili tam v Otavah. Sredi februarja 1942 pa se je začela pomikati naša kolona proti severu. Šli smo kar javno skozi vasi. Ljudje so nas začudeno gledali. Zaskrili smo vsako sled za seboj. Pogrezali smo se v sneg in se spet izkopavali. Prišli smo v Iško grapo. Plazili smo se po mokrških stenah. Dosegli smo Kravovo peč. Tu smo utrjeni prenočili. Zjutraj smo zopet izginili. Prišli smo v temne gozdove, ki so bili partizanom ljubi dom. Nekateri tovariši so začeli pešati. Komisar nam je dejal: »Samo še pol ure, pa bomo na mestu.«

Res nismo več dolgo hodili, ko smo zagledali pred seboj hišo. Bila je lovska koč. Bila je kakor velik cilj.

Spomladi 1942 je med nas spet prišel izdajalec. Prišel je z novinci in naše mokrško taborišče. Slutili smo nekaj. Res, bil je italijanski podoficer, ki ni znal slovensko. Naš politični komisar ga je zaslišal. Kazalo je, da so ga poslali iz ljubljanske OF z namenom, da bi nam kaj koristil. Pa je bilo sklepati, da nam najbrž ne bo. Dodali smo mu enega od naših, ki je znal italijansko, da bi mu bil skrivni stražar.

Nekega dne je prisopihala k nam patrolja, ki je sporočila, da so prišli v vas Golo sovražniki. Takoj smo bili pripravljani. Ko smo prišli na polovico poti v dolino, smo se ustavili. Komandir nam je dal navodila, kako naj se bojujejo. Šli smo v zasedo. Vendar so nam hudiči

odnesli pete. Brez plena smo prišli v hrib. Pozno popoldne smo se vrnili v taborišče. Vsi izmučeni smo legli k počitku. Okrog treh pa se je začelo po taborišču tekanje sem in tja. Vsi smo vstali in se spraševali, kaj se je zgodilo. Pobegnili je tisti Italijan. Naši so šli takoj za njim. Žal prepozno. Italijan je celo odvrnil suknjič, da je hitreje odnesel pete. Spet smo morali čakati na sovražnika.

Po treh dneh se je našemu stražarju zgodilo nekaj nenavadnega. Ob petih zjutraj je bilo že slišati tovarnjake iz vseh smeri. Italijane so izdajale tudi mule, ki so rigale. Do sedmih je bilo vse spet mirno. Vendar je kazalo, da se nekaj pripravlja. Mi smo bili tihi. Kmalu pa se je začelo slišati govorjenje. To smo bili mi. Izpraznili smo taborišče in odšli. Takrat šele se je dežurni spomnil, da mora poklicati še stražo. Postavili smo močno zasedo in se po-

mikali v hrib, ko je nenadoma zaropotalo pri naši zasedi. Tudi juriš se je slišalo; to je bil Daki. Naša zaseda je udarila po Italijanih, potem pa se urno umaknila. Oglasil se je Daki, ki je vpil: »Danes smo jih spet nakresali!« Naš bataljon pa je v strelcih odšel naprej. Italijani so nas obkoljevali z vseh strani.

Približali smo se Kravovi peč. Tam pa so se spet spoprijele naše in sovražne patrolje. Naši so pripovedovali, da ima sovražnik večjo zasedo na prvem hribu. Zasedel je vsa pota z Mokrcu. Naši pa so bili vsi nestrpni, kaj bo odločilo naše poveljstvo. To pa je bilo oprezno. Sovražnik nas je gotovo opazil. Nenadoma je počilo s hriba. Bil je samo strel, ki je ubil našega mitraljezca.

Zvečer smo počasi krenili proti Iški. Pot je bila težavna in nevarna. Bilo je v marcu in sneg se je že topil. Iška je

narasla za meter. Kljub temu smo Iško prebredili in se začeli pomikati proti Osredku. Bodo tudi tu Italijani? Naša patrolja je sicer sporočila, da je v vasi vse v redu. Vendar se v vasi nismo zadrževali. Krenili smo proti Sv. Vidu in naprej proti Sv. Urhu.

Italijani so začeli koncentrirati topništvo. Dobro smo slišali salve topov po naših strarih položajih na Mokrcu. Mi pa smo že bili sredi Bloških robov.

Sovražnik je vedno bolj stiskal obroč okol Mokrcu, kjer nas ni bilo več. Namesto »banditov« pa je sovražnik v bližnjih vaseh aretiriral več kmetov in delavcev. Njegovi načrti pa so bili nestvarni, čeprav so pošiljali v naše vrste ovaduhe.

Nekaj dni smo se še zadrževali v okolici Zavrha, potem pa smo odšli proti kočevskim gozdom.

(se bo nadaljevalo)

Jože Jakomin-Crni
Slaba vest

Z naraščanjem partizanskih enot in s pridobivanjem izkušenj je Kočevski odred postajal močnejši. Junija 1942 je hotel napasti Drago. Ukazali so mi, naj imam četo pripravljeno. Natančen čas napada še ni bil določen.

Premišljal sem o mojih borcih. Čeprav so bili relativno mladi, so bili že preizkušeni. Od 1. maja so že imeli za sabo nekaj bojev: napad na Stari trg, na Banjaloko, na kraje okrog Morave itd. Če bo napad na Stari trg odvisen od hrabrosti borcev, potem bo v redu. Neverjetno hitro se človek razvija.

Zvečer je v taborišču zavlada tišina. Nenadoma pa me je vrgel pokonci glas dežurnega: »Tovariš komandir, kurir iz štaba ima pismo zate. Pravi, da je nujno.« Kurir mi je izročil pismo in hotel oditi. »Počakaj, da dobiš odgovor za komandanta,« sem mu rekel. Vstal sem in ob tabornem ognju prebral pismo. Bral sem: »Danes ob 21. uri moraš biti s četo na Medvedjeku. Tvoja četa je določena, da sodeluje v napadu na Drago. Podrobnejša navodila in naloge dobiš na položaju.«

Pogledal sem na uro. Bilo je nekaj minut čez deveto. Se pravi, da bi četa morala biti že na Medvedjeku. Ne, saj to ne more biti res. Verjetno bi moral sprejeti obvestilo šele jutri zjutraj. Kurir je pohitel, priti pa bi moral drugo jutro.

Vprašal sem kurirja, kdaj bo napad. »Ob treh zjutraj,« je rekel. »Dobro, ob treh toda kdaj: jutri, pojutrišnjem?« sem ga spraševal. »Jutri zjutraj,« je dejal. »Če je napad nocoj ob treh, kje si hodil? Zakaj nisem bil pravočasno obveščen?« je vrel iz mene. »Pismo sem dobil ob 6. uri zvečer. Med potjo se nisem nikjer ustavljal,« je rekel kurir. Potem se z njim nisem več prekal. Ukazal sem mu, naj počaka. Odšli bomo skupaj in bo on povedal komandantu, kdaj mi je izročil pismo.

Ukazal sem, naj se četa takoj pripravi. Ni še preteklo deset minut, ko smo že bili na pohodu. Mudilo se je. Fantje so bili znojni, prosili so za odmor. »Ne, nocoj ga ne bo! Naprej!« sem rekel.

Ob enih ponoči sem prebudil komandanta in mu poročal. »Tovariš komandant, tretja četa je pravkar prišla. Obvestilo za pohod in napad sem dobil šele ob 9. uri zvečer.«

»Napad smo odložili, ker tvoja četa ni prišla ob pravem času. Kdo je kriv, bomo jutri razpravljali,« je pribil.

Borci so bili trudni in so takoj zaspali. Nikogar od njih ni mučila skrb, da je zaradi nas odložen napad.

Premišljal sem o teh stvareh. Le zakaj je komandant tako rezko odgovoril. »Kdo je kriv, bomo jutri razpravljali.« Mar mora vedno biti kdo kriv? Zakaj ne bi krivca poiskali v štabu? Kdo bi prišel iz Boriča do sem prej kot v treh urah in pol? Kurir bo že povedal, kdaj mi je izročil pošto. ... V takih mislih sem zaspal.

Iz sna me je vrglo streljanje. Slišale so se puške, rafali

strojnic in pokanje ročnih bomb. Streljanje je že blizu. Toda kje in kdo strelja?

Ugotovil sem, da je to nekaj v bližini štaba bataljona. Da to ni napad na »luknjo«? (To je bila duplina približno 4 kilometre južno od Medvedjeka. V tej duplini je bil sedež štaba Kočevskega – zdaj drugega – bataljona).

Kako so le prišli Italijani tja? Pozneje smo ugotovili, da jih je pripeljal domačin izdajalec. Kot gozdni delavec je dobro poznal pota, po katerih smo prišli sem mi. Za dobro uro sem bil jaz prezgoden.

Komandant ni dolgo premišljal. Ukazal mi je, naj s četo udarim Italijanom v hrbet.

Zakaj prav moja četa? Utrujena je. Borci so počivali komaj dve uri. Kaj misli komandant? Tu so poleg nas še druge enote, spočite. Zakaj prav moja četa?

Ze sem hotel ugovarjati komandantu. Zadnji hip pa sem se premislil. Mislim sem, da je komandant določil mojo četo zato, ker nismo prišli. Se pravi: v boj po kazni. ... Pravi! Če je njemu vseeno, je meni tudi. Povedel sem borcem v boj. Čimbolj smo se približevali »duplini«, tem razločnejše se je slišalo regljanje italijanskih strojnic. Pred zadnjim ovinkom sem zavil v hrib. Po cesti naprej ni bilo varno. Skozi hosto smo naredili ovinek in neopaženo prišli v bližino »dupline.«

V nos nam je udaril neprijeten vonj. Nekaj gori! Pozneje smo ugotovili, da so Italijane s plamenometom zažgali bunker pred jamo. S strojnicami smo vžgali po njih na cesti. Bilo jih je precej. Z vseh strani so se oglašili. Gozd in kraško kamenje jim je dajalo kritje. Tudi mi smo dobro imeli teren. Toda najprej smo jim morali odgnati od »dupline.«

To jutro jaz kot komandant nisem poveljeval dovolj preudarno. Užaljenost zaradi komandantove osornosti me ni zapustila. Jeza mi je odvzela preudarnost. Če ostanem na mestu in samo čakam, sem mislil, bodo Italijani opravili z onimi v duplini. Potem bom kriv jaz, še za strahopetca me bodo imeli.

»Naprej! Juriš!« sem zavpil.

Toda kam naprej, na koga juriš? Pred sabo nismo videli Italijanov.

Borci so previdno hodili od drevesa do drevesa. Počasi in varno, vendar se je četa pomikala vse bliže k jami. Meni se je napredovanje zdelo prepočasno. Kričal sem in zmerjal borce, da so strahopetci in paničarji. Razočarani so bili. To, kar sem jim rekel, niso pričakovali od mene. Zakaj je njihov komandir danes drugačen? Nisem jim dal časa, da bi razmišljali o tem.

»Naprej, strahopetci,« mi je bilo kar naprej na jeziku. Ko je moje zmerjanje začelo presedati fantom, sta se dvignila puškomitraljezec in njegov pomočnik – bila sta brata – in prvi je zavpil: »To-

variš komandir, strahopetci nismo. Naprej!« Pognala sta se čez cesto proti jami, kjer je najmočnejše streljalo. Mitraljezec je padel. Pomočnik je pograbil bratovo orožje in stoji vžgal po Italijanih. Vpil je: »Naprej, strahopetci nismo!«

Priskočil sem in ga za silo pognal v stran za skalo. Začuden me je pogledal in začel neutolažljivo jokati. S pretrganim glasom je rekel: »Tovariš komandir, Ciril je padel. On ni bil strahopetec.«

Čeprav so bile te besede dokaj nerazločne, je v mojih ušesih zvenelo razločno: »Tovariš komandir, ti si kriv, da je padel Ciril. Ti si zmerjal njega in nas s strahopetci!«

Te besede so padale kot težko breme na mojo vest. Ciril je bil prva žrtev v četi. Pod mojim poveljstvom je padel prvi partizan. Tako je bilo zaradi mojega nepravilnega poveljevanja. Občutek krivde je kot črv vrtal v mojo vest.

Skušal sem ta glas izriniti iz svoje vesti. Krivca za smrt puškomitraljezca sem iskal drugje, da bi odgovornost za Cirilovo smrt opravičil pred samim seboj. Komandir vendar ne more paziti na vsakega borca. Kriv je Ciril sam, zakaj se ni bolje pazil? Že sem mislil, da sem pomiril svojo vest, ko se je v meni spet oglašil: »Toda, ti sam si ga zmerjal s strahopetcem. Ne, on ni kriv, kriv si ti.«

Ne, kriv je komandant, on je poslal mojo četo v napad. To je nova laž! Vesti nisem umiril. Nekaj dni po tem dogodku nisem bil sposoben za preudarno poveljevanje.

Kmalu potem smo pregnali Italijane. V »duplini« je bil grozen prizor. Iz vhoda se je valil gost, črn in smrdljiv dim. Italijani so s plamenometom zažgali pogrado, police in opremo v »duplini«. Zaradi vlage je vse bolj tlelo, kot pa gorelo. Pri vходу smo našli dve trupli. Spoznali smo Alekso in Matjaža. Prvi je bil mrtev, Matjaž pa je še dajal znake življenja. Rana v glavi je bila smrtna in kmalu je podlegel poškodbam.

Toda kaj je z drugimi tovariši? Moralo bi jih biti več. So morda ujeti? Ponovno smo pregledali »duplino«, vendar nismo našli nikogar. Zavpil sem v »duplino«:

»Tovariši, je kdo tu? Je kdo živ? Tu smo partizani!« Zaslišali smo slaboten ženski glas: »Ste vi, partizani?« Pomagali smo jim, da so se iz globine zavlekli ven. Štirje so bili, dve tovarišici in dva tovariša. Italijani so prišli neopaženo v bližino dupline. Prvi jih je opazil Matjaž, ki je bil na straži, in Italijani so začeli streljati. Zasedli so izhod iz pečine. Matjažu je komaj uspelo, da je stekel v duplino. Umik ni bil mogoč. Edina zelo tvegana pot je vodila prek skoraj navpičnih sten. Za spuščanje bi potrebovali vrvi. Preveč so bili brezskrbni, niso računali na izdajstvo. Vendar je nekaj najbolj pogumnih skočilo ven in se rešilo. Drugi so bili mrtvi.

O bojih 6. in 11. brigade od 13. do 15. marca 1945
Dan, ki ga ne moreš pozabiti

Megla se vleče po dolini, leden mraz leze v kosti. Kolona izčrpanih, slabo obutih in oblečenih borcev 11. brigade gazi po globokem snegu. Slutnja nas ne vara, počasi se bližamo Menini. Menina je naša stara znanka. V razkošnem zelenju in cvetočih travnikih nam je dajala zavetje. Nešteto krat smo se vzpenjali iz Motnika in spuščali dol v Bočno in spet nazaj. Daleč nekje na Slapeh stoji osameljena domačija njeni domačini so nas sprejemali kot svoje, lačne, žejne in večno utrjene. Na Menini smo iskali zavetje po hudih bojih na Dolenjskem. Sredi februarja je v njeno naročje omahnil komandant Boris takrat sem zapisala:

»Ponosna bodi ti planina, zdaj varuješ velikega sina, nekoč pisala bo zgodovina. (20. 2. 1945)«

V dolgi strnjeni koloni ni bilo slišati starih šaljivcev. Po dolgotrajnih in težavnih zimskih hajkah smo na robu moči. Želimo si počitka. Slišimo tudi kakšno kletvico. Končno smo nekje na vrhovih Menine. Že lomimo suho vejčevje in ognji zaplapolajo. Posedli smo se okrog ognja. Sušimo premočeno obleko

in vrečevino iz premraženih nog. Kuharji topijo sneg in tudi govedo je že zaklano. Takrat pa se je bliskovito razširila novica o številnem sovražniku, ki nas napada. Takoj smo pogasili ogenj. Tam so sedaj zijale globoke luknje v snegu, kamor smo zmetali smrekove veje, na katerih smo počivali.

Spominjam se borcev, ki so spali stoje prislonjeni na mogočne bukve. Hitro se spuščamo proti dolini, proti cesti. Iz obroča moramo. Toda kako? Povsod naletimo na sovražnika. Šepeta se, da nas je obkolila cela SS divizija, a mi smo preslabi, da jo preženemo. Povelje se gasi: »Nazaj.«

Danes se kolona vpenja še počasneje. Molk in zaskrbljenost je v očeh slehernega borca. Sredi poti je počitek. Utrujeni in zaspani smo polegali kar v sneg. Tam na obzorju se prikaže sonce. Mrz štíplje. Gremo naprej. Ko pridemo na planjavo redko obraslo z drevjem, spoznamo položaje prejšnjega dne. Poiskala sem luknjo v snegu in premišljevala, kako bi lahko prespala v njej. Saj tam je toplo in smrečje kar udobna postelja. Toda poglej v

smrečju-luknji se je nekaj zganilo. Iz luknje se prikaže tovariš. Tu se je naspal, čeprav je tvegaj življenje. V snegu je tudi zaklano govedo prejšnjega dne. Kuharji niso uspeli skuhati, a danes zaradi strahu, da je meso zastupljeno, nimamo kaj skuhati.

Obračam žep suknjiča in iščem morebitne drobtine v njem. Lačni smo, a žejo gasimo s snegom. Toda v bližini poka vse huje. Številni sovražnik napada in stiska obroč. Primanjkuje streliva. Toda ne damo se! Komandant Štajner ukazuje: »Juriš«, kliče harmonikarja na položaj. Tudi komaj preučni borci in kuharji vse je v prvih vrstah.

Zazvenela je harmonika. Zaslišalo se je pesem borcev, mitraljeski rafali, eksplozije min, stok ranjenih, posebej »juriš«. Vse to se je mešalo v meglenem, mrzlem marčevskem dnevu na vrhu Menine planine.

Prepričana sem, da tega dne noben udeleženec ne bo nikdar pozabil.

Alenka Mendaš

»Rad bi poizvedel...«

V našem uredništvu se je spetoma, med potjo v Ljubljano, oglašil Zvone Tkalec iz Sadinje vasi pri Semiču, prijazen štiridesetletnik – z željo, da mu pomagamo razrešiti težavo, ki mu bremeni vest.

Tam, v Sadinji vasi si je namreč sezidal hišo in se jeseni triinosemdesetega vselil vanjo.

Nedolgo pred vselitvijo je prišel mimo neznan starejši moški, se ustavil in rekel: »Tu, na tem kraju bi moralo biti spominsko obeležje padlemu 17-letnemu kurirju...« Ker se mu je mudilo na vlak,

je povedal samo na kratko, kaj se je zgodilo nekega jesenskega dne 1944 proti večeru. Mladi kurir je nesel pošto iz Črnomlja v glavni štab. V Sadinji vasi je padel v domobransko zasedo, ki ga je zverinsk zaklala. Zavlekel se je v grmovje in izkrmavel. Četrta partizanov, med njimi neznan pripovedovalec tega spomina, je njegovo truplo odnesla in ga pokopala.

Starejši moški je odhitel na vlak in Zvone Tkalec ni zvedel iz njegovih ust niti tega, kdo je bil padli kurir, niti tega, kako se piše on sam. V spominu mu je ostalo le to, da je imel gorenjski naglas.

Pa ga zato »grize vest«. Tudi v krajevni organizaciji zveze borcev so se o tem pogovarjali in si rekli: poskusimo prek TV-15.

Zatorej prosimo vse, še posebej moža, ki se je v Sadinji vasi pri Semiču spomnil padlega kurirja, da nam – v uredništvo (ali Zvonetu Tkalcu v Sadinjo vas 4 a, pošta Semič 68333 sporočite, kaj veste o tem tragično umrlem mladem fantu, kajti v resnici bi radi kraj njegove smrti zaznamovali s spominsko ploščo.

K. V.

Pravične ali nepravične pokojnine

Do nedavnega sem bil prepričan, da sem dal družbi vse, kar je bilo v mojih dolžnostih, morda celo več, vendar me je prispevek Marjana Ševiča v 10. številki Našega tovariša spravil v sumljive dvome. Prosim, naj mi kdo pojasni, ali je res krivda moje mizerne pokojnine (in tudi mojih tovarišev) v tem, da smo si pokojnino prislužili z igrakanjem, in da kot taki predstavljamo za občino skoraj že socialni problem. Čutim dolžnost, da v imenu poznanih sotrpinov, predvsem pa v svojem imenu obrnem tudi drugo plat medalje, ki nas je razdelila pri koritu in določila, s kakšno žlico bo kdo zajemal iz njega, že mnogo prej, preden smo dobili upokojitvene odločbe.

Prvo napako so napravili naši starši, ki so nas rodili okrog 15 let pred drugo svetovno vojno. Okupacija nam je onemogočila šolanje. Potegnili pa nas je v vrtnice vojnih grozot še skoraj otroke. Kje ste danes tisti komisarji, ki ste nas skojevce s tako lepimi besedami prepričali, da smo se priglašali v najtežje in najbolj nevarne akcije. Tudi sam sem se priglasil kot prostovoljec v sloviti jurišni bataljon 31. divizije. Bil sem ranjen, a sem vendar dočkal svobodo, kar se pa na žalost mojim najboljšim tovarišem ni posrečilo.

Drugo napako smo pa že naredili le nekateri, ki so nas že omenjeni komisarji najbolj razgreli in to takoj po demobilizaciji. Ni bilo težko dobiti službe, tudi stolčki so bili na voljo. Nekateri so se jih tudi takoj oprijeli ter tako rekoč na njih »prislužili upravičeno visoke pokojnine«. No tisti drugi, ki nam je ostala v ušesih še iz bojev prelepa pesem: »V jasnih dneh pa na ruševine mučene domovine...« podkrepjenih z najrazličnejšimi obljubami o zlati prihodnosti, ki nas čaka – pa brez premišljevanja krampe in lopate v roke. Nismo vedeli, kaj je to narodnostna mrznja. Za nas je bilo vse to samo obnova Jugoslavije. Sam sem se udeležil akcije Samac-Sarajevo in ostal na tem prostovoljnem delu 6 mesecev. Res sem kmalu po prihodu domov dobil lepo službo – poslovodja v trgovini. Pa kaj, če so še naprej kot kavke trkali na našo zavest članov ZK različni funkcionarji, da težka industrija potrebuje za izvršitev petletnega plana predvsem delavce težake na Jesenicah. Zopet, mirno lahko rečem zapeljan, sem se znašel na Jesenicah, kjer so me zaposlili v žebljarni. Tukaj je bilo delo vse drugo – »samo ne igrakanje«. Iz starih strojev, menda še iz časov Franca Jožefa, so hoteli iztisniti čim več. V duhu tekmovalnega sistema smo posamezniki skrbeli tudi za 9 strojev. Seveda brez vseh pripomočkov za dviganje in transport, brez katerih danes žebljarna ne bi obratovala niti 5 minut.

Ne smemo pa pozabiti, da so bili takrat tudi revolucionarni časi, ko smo delavci prevzemali oblast v svoje roke. Tukaj se ponovno srečamo s selekcijo v delavskih vrstah. Nam borcem NOV in članom ZK so nalogali funkcije kot dalmatinskemu oslu, in da se razume, samo častne. Za plačane funkcije na stolčkih ni nikoli zmanjkalo kandidatov. Za nas »častne« ni bilo dovolj, da smo za sestanke porabili večino prostega časa, pač pa deistvo, ki ga smo v mojem

Z vsem navedenim bi rad dokazal, da pokojnina ni izraz minulega dela, temveč sklop drugih okoliščin, ki so pripeljali enega po eni, drugega po drugi poti do tega, kar danes prejema. Na prvem mestu so še vedno dobre zveze in botri. Pritepenci, kot nas radi imenujejo na Jesenicah, nimamo enakih pravic z domačini, ki so bili rojeni tukaj, ne glede na vojne in povojne zasluge. Samo brezobzirno manipuliranje nekaterih zdravnikov in obratne Ambulante Železarne Jesenice je pripomoglo, da je SPIZ naselja in izračunala mojo pokojnino po mesečnih oziroma letnih prejemkih iz obdobja, ko je bila moja pridobitvena sposobnost že nekako pri koncu. Zanima me, kdo uživa moje prispevke, vložene iz tistih časov, ko sem bil zdrav, presegal norme, delal vse sobote in večinoma tudi nedelje, prejemal udarniške značke, diplome in druga priznanja.

Mislím, da vsaj nekateri izmed nas le nismo prišli do tako nizkih pokojnin samo z igrakanjem, ampak tudi s pomočjo čudnih zakonov, ki omogočajo nenasitnemu tudi priimke SE-VEC. K sreči pa imamo tudi siromaki svoj zakon Matilde, ki nam končno brez komisarjev zagotavlja resnično enakopravnost, brez merjenja žolodcev in obljub v še boljše življenje.

Pa brez zamere in dober tek

JOŽE KOKALJ

O hierarhični lestvici

V TV-15 sem prebral zapis, ki zelo hvali naš pokojninski sistem. Brez pridržkov bi tudi sam pohvalil ta pokojninski sistem, če bi bil resnično vsak upokojenec (starostni ali invalidski) plačan po minulem delu. Toda dobro vemo vsi, ki imajo še količkaj zdrave pameti, da to ni tako. Po vojni je bil ustvarjen sistem plačila po hierarhični lestvici, in ne po delu ali rezultatih dela! Tu ni bilo pomembno, koliko si kreativen, da imaš znanje in uspešno delaš – bolj pomembno je bilo, na katerem »klinu lojtrce« si trenutno. Tudi motiv za boljše »kasiranje« nista bila delo in rezultat dela, temveč je bilo pomembno, da si se čimprej včlanil v ZK in prek tega dosegel čim višji »klin« v hierarhični »lojtrci«, ker si bil šele tedaj hvaljen na vse pretege. Seveda so bili po tej hvali primerni tudi osebni dohodki! Tisti pa, ki je celo svojo delovno dobo le pošteno delal, pa je bil izrabljen huje kot v fevdalizmu. Torej je prejemal za svoje vloženo delo drobtinice izpod »lojtrce«! Tako so nam ravno tisti, ki bi morali ustvariti pravične pogoje »plačila po delu in rezultatih dela«, ušli v komunizem, nas pa pustili v fevdalizmu. Temu primerno smo danes plačani za svoje minulo delo.

Direktor podjetja je prodal »svojemu« podjetju nekončano hišo, ki so mu jo njegovi pajdaši na stroške podjetja hitro zgradili do konca in mu jo potem podarili »za velike zasluge«! Ali pa: žena »nenadomestljivega« je delala neuspešno šest let in ima sedaj za 35 odstotkov višjo pokojnino od mene, ki imam 33 let delovne dobe, in če bi se mi priznalo tlačansko delo (nadure – kar je zopet anomalija), bi jih imel čez 40 let uspešnega dela s srednjo izobrazbo. Sedaj sem socialni »prijatelj« in imam vsi otroci

nine pravičnejše dodeljevali. Vsekakor bi bilo prav, če bi se določene predstavil. Omenja sicer, da je pokojnina izraz aktivnega dela, pravzaprav narave opravljenega dela. Pravi, da bi osebni dohodek moral biti odvisen od vsega tega. Pa je tako?

Poglejmo moj primer. Kot VK delavec trgovske stroke sem enainštirideset let delal kot poslovodja v različnih prodajalnah, in sicer z deljenim delovnim časom umsko, fizično in s precejšnjo materialno kot tudi moralno odgovornostjo. Prostih sobot ni bilo, celo ob nedeljah so bila dežurstva. Skratka, bil sem maksimalno zaposlen, prostega časa za kakršnokoli dodatno delo, kot si ga lahko privoščijo v nekaterih poklicih ni bilo. Celu vseh dopustov ni bilo mogoče v celoti izrabiti.

Ob vsem tem sprašujem tovariša: le kdo je še zmožen trikratno večjih naporov? No, in za vse to prejemam danes natančno 44.737 dinarjev pokojnine. Imam morda preveč?

Seveda moram omeniti izmed mnogih primerov vsaj enega, s precejšnjimi osebnimi dohodki, ki poleg svojega dela opravlja še različna poljska dela in servisna finančna opravila nekaterih obrtnikov. Bo tudi on upravičen do trikratno večjega kosa mesa ob odhodu v pokoj? Kaj je tu pošteno oziroma nepošteno?

Marsikdaj in marsikje so prevelike razlike med fizičnimi in umskimi delavci v osebnih dohodkih kot tudi pri pokojninah, pa tudi sicer. Nikogaršnje delo ne sme biti podcenjevano.

CELJE

Zborevali so kurirji Štajerske

Na skupščini pododbora partizanskih kurirjev za Štajersko so ugotovili, da so naloge v zadnjem mandatsnem obdobju v celoti izpolnili. Zasluga za to gre vsem prizadevnim kurirjem. Poleg tega so se kurirji po vsej Štajerski udeleževali ali po so bili ponekod celo nosilci številnih proslav in manifestacij. Skupaj z občinskimi ali pa krajevnimi družbenopolitičnimi organizacijami so sodelovali pri odkritju spominskih obeležij padlim borcem in kurirjem.

V različnih krajih so večkrat obiskali tudi več osnovnih šol, kjer so otrokom pripovedovali na preprost način svoja doživljanja v narodnosovobodilnem boju. Marsikje so tako obogatili in celo ponazorili zgodovino naše nedavne preteklosti.

Med njihovimi osrednjimi slovesnostmi je bilo srečanje štajerskih kurirjev v Melišah. Tu se je zadrževala v letih 1944 komanda 3. rejejnega štajerskega sektorja rejejnih postaj. Takrat je bila Zgornja Savinjska dolina osvobodjena. Slovesnost je popestrila tamkajšnja šolska mladina s prisrčnim kulturnim programom. Tudi več domačinov je poleg kurirjev prišlo na to proslavo.

Partizanski kurirji so marsikje danes med vidnimi družbenopolitičnimi delavci. V različnih krajih imajo posamezniki celo pomembne družbenopolitične funkcije.

Čeprav je pred kratkim že izšla monografija Partizanski kurirji, bodo še naprej zbirali gradivo, ki se nanaša na delovanje partizanskih kurirjev in kurirjev Jurškove linije. Prav tako si bodo prizadevali, da bi bili nekdanji kurirji čim bolj družbenopolitično dejavni.

Tudi v letošnjem letu imajo obsežnejši program dela. Poleg stalne skrbi za bolne in za obiske kurirjev in počastitev 70- in 60-letnikov bodo pripravili med letošnjim letom srečanje kurirjev na območju srednjezasavske regije, v okolici Zasavske gore. V Kotu nad Oplotnico, kjer je bila pred osvoboditvijo zadnja postojanka komande 3. rejejnega štajerskega sektorja, pa slavnostno sejo in srečanje s tamkajšnjimi domačini.

Članom dosedanjega pododbora so na skupščini v zahvalo podaljšali mandat še za eno obdobje.

DRAGO MIKLAVEC

LIPNICA PRI KROPI

Narodni heroj Stane Žagar

Narodni heroj Stane Žagar, član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in voditelj gorenjskih partizanov je padel 27. marca 1942. leta na Planici nad Crngrobom. Kakor vsako leto bo tudi letos 27. marca ob 16.30 pri Osnovni šoli Staneta Žagarja v Lipnici pri Kropi, kjer je Žagarjev doprni kip, spominska slovesnost pod pokroviteljstvom štaba za teritorialno obrambo Radovljica, ker ima enota njegovo ime. V kulturnem programu bodo sodelovali godba na pihala iz Gorji, moški pevski zbor Staneta Žagarja iz Kroke, učenci lipniške in kranjske osnovne šole Staneta Žagarja in govornik predsednik IS skupščine občine Radovljica Janez Smole.

Narodni heroj Stane Žagar je bil rojen 19. februarja 1906 na Žagi pri Bovcu. Učiteljšče je končal 1915. leta. Na Dobravi pri Kropi je bil učitelj od septembra 1922 do decembra 1940, nato je bil zaradi vnetega političnega delovanja kot komunist odpuščen iz učiteljske službe. V

Še to bi vprašal tovariša Marjana, kdo je tisti drugi, ki je opravljal lažje delo »za igrac«? Če tu pa tam takšna dela že obstajajo, jih najbrže opravljajo za delo manj zmogni ljudje, ki pa tudi ne smejo biti prikrajšani.

Povišale so se najemnine, električna in druga kurjava in še marsikaj – za vse enako, tako da se marsikateri ob vsem tem poviševanju pokojnin ne morejo privoščiti koščka mesa, in prav gotovo ni bilo malo tistih, ki jim to zimo ni bilo dovolj toplo. Vsako usklajevanje pokojnin v enakih odstotkih je povsem nepravilno, razen seveda v primeru hkratne spremembe vrednosti našega dinarja.

Mimogrede naj omenim še to, pa čeprav ne spada sem, in sicer, da plačujem stanovanjsko najemnino okrog 6000 dinarjev na mesec. To stanovanje ne bo nikoli moje, v primeru s tistimi, ki so si zgradili stanovanja in več z dolgoročnimi skoraj brezobrestnimi posojili in iste odplačujejo z nekaj starimi kovači. Prav gotovo je tudi to povzročilo sedanje naše precej hude razmere. Družba je dolžna pomagati le, za delo nezmožnim občanom, nikakor pa ne le nekaterim privilegirancem. Obenem bi se morali lotiti razlašanja vsega neupravičeno pridobljenega premoženja.

Za preprečevanje oziroma odpravljanje takšnih in podobnih nepravilnosti se morajo zavzeti bojevati vsi pošteni delovni ljudje in občani, predvsem pa bivši borci, in ne nazadnje komunisti.

VOJKO LIČEN
Piran

osemnajstih letih službovanja na Dobravi je Stane Žagar ustvaril pomembno pedagoško, vzgojiteljsko, gospodarsko, kulturno in politično delo. Ustanovil je podružnico Sadržskega in vrtnarskega društva, leta 1930 Kmetijsko združenje, leta 1933 gospodinjstvo tečaj in istega leta ustanovil Društvo kmečkih fantov in deklet in turistično društvo, 1937/38 je vodil esperantski tečaj. Že leta 1931 je ustanovil partizansko organizacijo na Dobravi, leta 1935 v Kropi, leta 1936 na Ljubnem, leta 1938 v Lescah in leta 1939 v Otočah. Leta 1936 je bil imenovan za sekretarja okrožnega komiteja. Dne 29. julija 1941 je postal član glavnega poveljstva partizanskih čet Slovenije.

Organizator spominske slovesnosti vabi občane, še predvsem pa mladino in borce v četrtek, 27. marca ob 16.30 v Lipnico pri Kropi.

CIRIL ROZMAN

Vabilo

V počastitev 44-letnice herojskega boja Selške čete v Malem Rovtu nad Crngrobom in smrti narodnega heroja Staneta Žagarja ter 14 soborcev ter krajevnega praznika krajevnih skupnosti Bitnje, Jošt, Sv. Duh, Zabnica organiziramo tradicionalno množično zborovanje, ki bo v soboto, 29. marca 1986, ob 10. uri na Planici nad Crngrobom, ter vas vabimo, da se udeležite zborovanja borcev in aktivstov NOV, delovnih ljudi in občanov ter mladine kranjske in škofjeloške občine.

V kulturnem programu sodelujejo učenci Osnovne šole Lucijan Seljak Stražišče, pihalni orkester občine Kranj in garnizon JLA Kranj.

Obenem vas želimo opozoriti, da bo cesta Stražišče-Planica 29. marca 1986 od 8. ure do 9.30 zaprta za vsa motorna vozila, zato prihod z motornimi vozili prilagodite omejenemu času.

Koordinacijski odbor za krajevni praznik 1986

Obvestilo

Vsi pripadniki 3. čete v sestavi 4. prekomorske brigade 2. bataljona naj sporočijo natančne podatke bivanja na naslov: Domicilni odbor 4. prekomorske brigade, Ajdovščina. Podatke potrebujemo za dopolnitev seznama čete.

Domicilni odbor

Zahvala

Osnovni šoli – Spomenik NOB Cerkno

Zelo prijetno sem bil presenečen nad pisemcem, ki sem ga dobil ob štartni številki letos v Cerknem. Takole piše: »Poždravljen, tovariš partizan, smučarski tekmovalac med NOB. Dobrodošel na partizanskih smučinah! Dobrodošel v partizanskem Cerknu! Borut Čelik, OŠ Cerkno – Spomenik NOB.

Dragi Borut in vsi drugi, zlasti pa tvoji mentorji.

Del svojega mladostnega življenja sem res preživel v okolici Cerkna med vojno. Po vojni sem se pogosto vračal tja. Kakor vidni prihajam tudi na smučanje. Tudi ko poteka kolesarski maraton Franja se peljem skozi Cerkno in nato nadaljujem vzpetino proti Kladju s kolesarji, ki so precej mlajši od mene. Letos pa me je tvoj uvodni pozdrav lepo in toplo presenetil – celo ganil.

Hvala za pismo.

Stane Bobek-Miha iz Prešernove brigade Maribor, 19. marca 1986

Nova premiera PDG v Novi Gorici

Igra v igri – sredi vojne

V Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici so pred dnevi dvignili dvojni zastor nove predstave. Tokrat so občinstvu predstavili srbskega pesnika, esejista in dramatika **Ljubomirja Simovića Potujoče gledališče Šopalović**. Igra je prevedel Veno Taufer, zrežiral jo je Vinko Moderndorfer; dramaturg je bil Blaž Lukan, scenograf Tomaž Marolt, kostumografinja Alenka Bartlova, komponist pa Jani Golob.

V uvodni besedi kataloga ob predstavi je zapisano (verjetno avtorjeva) opomba: »Dogaja se v Užicu med okupacijo. Razžarjeno poletje«.

Najbrž se res ne moremo na Slovenskem pritoževati, da smo o dramatikah širše jugoslovanske produkcije slabo obveščeni oziroma, da ne segamo po njej. Gledališko delo, ki je prišlo tako rekoč še čisto sveže na novogoriški oder, to potrjuje. Ljubomir Simović je sicer avtor, ki je v literarnih krogih bolj znan kot pesnik in esejist, res pa je tudi, da so bile vse tri njegove drame (vštevši to zadnjo), takoj uprizorjene in jih igrajo na različnih jugoslovanskih odrih.

Potujoče gledališče Šopalović je igra o razmerju med resnico (čistotjo), dozdevnostjo in slepilom, med igro in življenjem. Dogajanje je postavljeno v čas druge svetovne vojne, sredi nemške

okupacije v Srbiji, kjer se znajde potujoče gledališče... Gre za igro v igri, kjer se realizem realnega sveta prepleta z gledališko (umetniško – tudi pesniško) zasnovno sveta. To je igra »dvojnih

Tone Šolar, Mira Lampe – Vujičić, Marjanca Krošl, Dragica Kokot, Nevenka Sedlar, Sandi Krošl in Stane Leban v prizoru iz novogoriške predstave Potujoče gledališče Šopalović.

zastorov«, gledališča v zgodovinskem času, predstave v predstavi, faktov in iluzije.

»Potujoče gledališče Šopalović Ljubomira Simovića nikakor ni naivna zgodba o gledališki skupini, ki bi hotela za vsako ceno igrati Schillerjeve Razbojnice v Užicu v vojnem času,« je v Primorskem dnevniku zapisal o tej predstavi Marjan

Čuk. Gre za vprašanje nedotakljivega poslanstva umetnosti v soočenju z grobo realnostjo – v tem primeru z vojno in smrtjo, pa tudi za vprašanje, kje se igra neha, in kje ostane le še gola resničnost. Andrej Inkret je o tem zapisal, da sta avtorju enako nora zaznamovanosti: »...igrati igro, ko je ves svet napolnjen s krvjo, je enak nesmisel kakor pobijati in klati...«

Sicer so si ocene o novogoriški predstavi gledališča v

vojni in Simovićeve misli različne, vsekakor pa je tudi to delo dokaz, da je fabulativni okvir vojne teme (mimo spominskih zgodovinskih in romaneskni) tudi večna dramska tema zlasti, kadar gre za postavljanje človeških vprašanj v najtežje družbene okoliščine.

B. Ž.

Lordan Zafranovič snema film o Artukoviču

Poreklo zla

Pod gornjim naslovom je pred nedavnim izšel v Ilustrirani Politiki pogovor z znanim jugoslovanskim režiserjem mlajše generacije (Okupacija v šestindvajsetih slikah...), ki se je lotil že več zahtevnih vojni tem; med zadnjimi je pripravil dokumentarec z naslovom Kri in pepel Jasenovca.

Že takrat, pravi ta filmski ustvarjalec, ko so snemali film o Jasenovcu, se je filmska ekipa odločala, da bi bilo potrebno posneti tudi film o usta-

škem gibanju pred vojno in nadaljevati temo v današnji čas. Avtor pravi, da bi rad skozi filmski prikaz časa in razmer (ne suhoparno, in vendar upoštevajoč zgodovinske dokumente ter okoliščine), posnel analitični film, ki bi si navsezadnje postavil (s pogledom v našo družbo in tudi v svet) vprašanje, ali bi bilo mogoče, da se kaj tako groznega, kot je bilo ustaško divjanje, v določenih okoliščinah ponovi.

Film bo snemala ista ekipa

kot onega o Jasenovcu, k sodelovanju pa bo pritegnjenih tudi nekaj mladih režiserjev, saj gre za obsežen projekt v petih ali šestih samostojnih epizodah. Med temi bo film o sojenju Artukoviču, pa epizoda, kjer bodo v prvi vrsti nastopale žive priče dogodkov, epizoda, kjer bo obdelano dokumentarno gradivo... Torej bo ta projekt predstavljal skupaj pet- do šesturni film, ki mu bo sedanje sojenje ustaškemu vojnemu zločincu predvsem priložnost, da bo spregovoril o vprašanjih vesti, morale in drugih osnovnih človeških vrednotah, pri čemer bo s pridom uporabil naravno sceno (sodišče) in uradni potek dogajanja.

B. Ž.

Književniki, udeleženci NOB

Cvetko Zagorski

Ob 70-letnici rojstva

Na letošnjem partizanskem kulturnem koledarju je vpisana tudi 70-letnica rojstva Cvetka Zagorskega, ki se je rodil 21. marca 1916 na Jesenicah v družini očeta, poštenega uradnika. Z družino se je po prvi svetovni vojni zaradi očetove službene premestitve preselil v Maribor. Tu je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo, iz katere pa so ga po-poprejšnji zaporni kazni kot skojevca izključili iz vseh šol v državi. Kot napredni gimnazijec se je družil z delavci in se udeleževal delavskih prireditev, protidraginjskih, protivojnih in protifašističnih demonstracij in stavk. Sodeloval je pri levo usmerjenih mladinskih listih, kot petnajstletni fant je objavil svojo prvo pesem Časi v Grudi. Že zgodaj se je odločil za novinarski in pisateljski poklic. Začel je objavljati svoje prispevke v Mladih potih, Večerniku, Edinosti, Neodvisnosti, Obzorjih in Sodobnosti. Leta 1939 je prvič izdal v samozaložbi pesniško zbirko Bog umira, ki je dokaj redek dokument o perečih predvojnih socialnih vprašanjih. Kot prozaik je prvič nastopil leta 1935 s socialno črtico V jeseni. Tik pred vojno se je začel ukvarjati z novelistično zastavljenimi teksti, ki so kritično obravnavali prazno življenje malomeščanstva, utapljalčega se v puščobi in malodušju (E. Cesar). Hkrati je začel pisati tudi kulturna poročila in kritike. Kot urednik je bil pred vojno ustanovitelj žepne delavske založbe Knjiga za vsakogar (1940–1941), ki je zaradi vojne prenehala izhajati. Dotlej so izšle črtice M. Gorkega in E. Zolaja.

Med vojno je Zagorski živel kot ilegalac v Ljubljani (za nekaj časa se je umaknil v Zagreb), kjer se je povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem. V okviru Osvobodilne fronte se je sestal s književniki in se udeleževal sestankov v zvezi z ilegalnimi tiski. Iz tega časa izvira nekaj njegovih pesmi, ki odkrivajo odpor in ogorčenost zaradi okupacije. Poleti (1. julija 1943) je odšel v partizane. V Zagorju se je pridružil okrožnemu komiteju, od tam je odšel v Kalniški odred za propagandista, nato v Belo krajino in na Štajersko (hkrati kot 14. divizija). Tu se je zadrževal največ na Moravskem, v Savinjski dolini, na Pohorju in na Kobanskem. Pot ga je vodila na Dolenjsko, v Bazo 20, novembra 1944 prek Barija v osvobojeni Beograd v uredništvo Borbe in spet nazaj v Slovenijo, v osvobojeno Prekmurje in na Koroško v Celovec, kjer je kot član slovenske delegacije pomagal urejati protifašistični avstrijski tisk in naposled – junija 1945 – v Ljubljano k Slovenskemu poročevalcu.

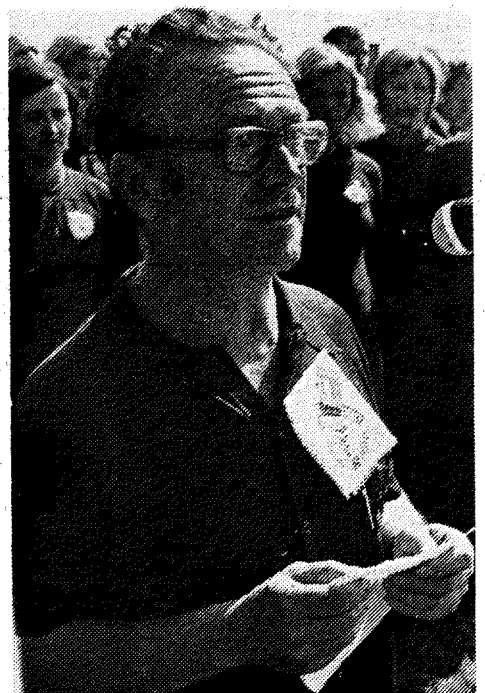
Na Štajerskem je bil med organizatorji in sodrujniki partizanskega tiska. Pisal je pesmi, reportaže in članke v osrednjih partizanskih časnikih. Mile Klopčič je uvrstil njegove pesmi v antologijo Pesmi naših borcev. Njegovo pesem Komandant Stane je uglasbil Karol Pahor in je bila med partizani zelo priljubljena. Še danes jo izvajajo v radijskih oddajah. Znana je tudi njegova pretresljiva partizanska pesem Mrtvi dom, ki je nastala na Jančah, januarja 1944.

Udeležba v narodnoosvobodilni vojni je zapustila v Cvetku Zagorskem neizbrisne sledove, saj je kot aktivni borec v NOV doživel kot človek in pisatelj (E. Cesar).

Po vojni se je Zagorski posvetil novinarski službi, bil je urednik Slovenskega poročevalca in Večera, obenem je nadaljeval svoje literarno delo kot pesnik, pripovednik in mladinski pisatelj ter prevajalec. Prevedel je iz ruščine in srbohrvaščine nad 40 knjižnih naslovov, med njimi: V. Nazor S partizani, M. Krleža Na robu pameti, Kozarac Mrtvi kapitali, Kučak (armenska poezija). Najmlajšim bralcem je prevedel v knjigah uzbeške, armenske, turkmenske in laponske pravljice.

O Cvetku Zagorskem – pesniku je zapisal Jože Smit ob zbirki Kaplje časa, da je »to sveža lirika, ki prihaja iz srca, iz najglobljega pesnikovega doživljanja, potrjeno, kako mora vse pristno dolgo zoreti.«

O Cvetku Zagorskem je zapisala Nada Gaborovič, da je »njegov posluš za človeka izjemen, presenetljiv. Včasih je nje-

gova beseda trpka, včasih hudomušna, kdaj pa kdaj rahlo posmehljiva pa spet sproščena, zlasti v pripovedih za mlade, in globoko presunljiva v dramatičnih trenutkih, ki jih spletajo okoliščine, usodne za odrasle.«

Doslej je Zagorski izdal tri pesniške zbirke: Bog umira (1939), Molčeči svet (1966) in Kaplje časa (1978), prozna dela: Šesta velesila (pod psevdonimom Milan Koblar – 1954), Globoko in daleč (zbirka črtic in novel – 1982) in povest Zločin (1978). Njegovo literarno delo zaokrožujeta še mladinski knjižni: Kje je medo?

Cvetko Zagorski

Mrtvi dom

Vstopi, tovariš, odprta so vrata!
S tega praga v hišo
kličeš zaman.
To mrtev je hram,
kjer skozi vežo le veter
hlasta po praznini
in so podobne v kotu
le še spomini.

Mrak in hlad vate zijata.
Sneto krilo vrat v vetru šepče,
na njem list – »Verzeichnis« trepeče:
lani pozimi odgnali so v lager
ljudstvo trpeče –
Pototschnig Hansa, Marijo
in otroke kot piščali po vrsti:
Paulo, Franza, Anno
in triletno Lucijo.

Nikogar več ni.
Ni več prijazno
to očrnelo ognjišče.
Pusto je, prazno,
le sestradan pes ga kdaj še obiše,
ovoha
in se s podvihanim nosom
spet v hosto zavleče

Janče, januar 1944

V APRILU IZIDEJO

ZBRANA DELA JOSIPA BROZA-TITA

od 16. do 20. knjige!

NAROČILNICA TV-15

Nepreklicno naročam ZBRANA DELA JOSIPA BROZA-TITA od 16. do 20. knjige. Cena kompleta je 4.250 dinarjev.

Naročnik: _____
(priimek in ime oz. naziv DO ali DPO)

Popoln naslov: _____

Poštna številka: _____

Naslov zaposlitve: _____

Reg. št. os. izkaznice: _____

izdane pri: _____

Matična številka občana: _____

Plačal bom: _____

– po povzetju ☐ – v zaporednih ☐ dveh; ☐ treh mesečnih obrokih (ustrezno obkrožite)

Pri nakupu po povzetju zadoščata vaš naslov in podpis.

Na voljo je tudi še nekaj kompletov Zbranih del od 6. do 10. knjige in od 11. do 15. knjige!

Naročilnico pošljite na naslov:

**ZALOŽBA BOREC, Miklošičeva 28/I,
61000 Ljubljana**

Informacije po tel. (061) 320-476.

Po povzetju naročam Zbrana dela:

☐ od 6. do 10. knjige (500 din)

☐ od 11. do 15. knjige (1.500 din)

(1975) in Povest o dveh starih, predvsem pa o psu (1981). Krajšo prozo je objavljala po vojni deloma pod psevdonimom Milan Koblar v Novih obzorjih, Novem svetu, Obzorju in Tovarišu. Uredniško delo po osvoboditvi: Izbor del Toneta Čufarja Nova Gaz, s spremno študijo (1958), Pisma na moj naslov (antologija – 1961) in urejanje publikacije Ciciban bere od leta 1964 do 1970.

Poleg tega je pisal še razprave o socialistični kulturi, delavskih pisateljih in topise v Borcu, Dialogih, Socialistični misli, Ljudski pravici, Delu in Naših pogledih.

Pred nami je jubilej revolucionarnega, skojevskega in partizanskega borca in književnika Cvetka Zagorskega. Želimo mu, da bi ga proslavil z novimi prispevki slovenski književnosti. Pri Partizanski knjigi je v pripravi novo delo Moj prvi Prvi maj, pri Mladinski knjigi Vesela in žalostna voda, do letošnje jeseni pa bo moral oddati obširno, šeststo strani obsegajoče avtobiografsko delo PREBUJANJE, ki bo dopolnilo, ka sem v tej močno skrajšani biografiji povedal o njem.

Dušan Mevlja

V pripravi na 12. kongres ZSMS

Zveza socialistične mladine
in družbena gibanja

Mladinci so v pripravi na svoj 12. kongres ZSMS, ki bo v začetku aprila v Krškem, organizirali med drugim okroglo mizo na temo »ZSMS in družbena gibanja«. Priložili so zanimive teze za razpravo, ki so jih navzoči na okrogli mizi ocenili kot »prvi politični dokument po tridesetih letih, ki je na nivoju časa in omogoča iskanje, kateri strukturni elementi so v sedanjih situaciji potrebni, da bi sploh lahko premišljali o družbeni dinamiki.« Res, da so teze v marsičem pomanjkljive, definicije nepopolne, dajejo pa možnost za razpravo o spremembah političnega sistema v Jugoslaviji in ponujajo vsebinsko kvalitativno novo možnost oblikovanja novih gibanj, ki naj bi v »utopični perspektivi« spremenila družbenopolitični sistem.

Mladinska organizacija je komaj po letu 1982 začela na grob način odkrivati stanje znotraj ZSMS, odmetavala je fasado in ugotavljala tudi svoje mesto v družbi. Teze za okroglo mizo v veliki meri zahtevajo oblikovanje načina organiziranosti ZSMS, načina, ki bo povezan z učinkovitostjo in njenim mestom v družbi. Predstavljajo nekakšno analizo in odpirajo številna vprašanja, ki zahtevajo odgovore. Mladinci so jih napisali s predpostavko, da je od razreševanja odnosa organizacija – gibanje v veliki meri odvisno tudi uresničevanje zasnove frontnosti Zveze socialistične mladine Slovenije in političnega sistema, položaj mladinske organizacije znotraj SZDL, v odnosu do drugih organizacij in društev.

Ne bi naštevati vseh tez v celoti; le nekaj povzetkov vsebine in tisto, kar je v razpravi zbudilo največ pozornosti.

Nastanek družbenih gibanj (ekoloških, mirovniških, feminističnih, duhovnih in drugih) so mladinci v tezah povezali z globoko družbeno krizo, v kateri so posamezne družbe in tako tudi naša. Vsaka kriza pomeni možnost za spremembo, za oblikovanje novega, naprednega ali pa tudi za vrnitev starega in preživelega. Družbena gibanja se pojavljajo zato, pravijo, da bi oblikovali nove odnose, nove organizacije, ki bi neposredno zadovoljevale specifične potrebe posameznih skupin in ki bi resnično uresničevale proces osvoboditve človeka in njegove družbe.

V naši družbi lahko govorimo o obstoju delovnih skupin, je zapisano v tezah, različnih interesnih skupin, časopisov, tednikov, ki so resda pogojeni z družbeno krizo v Jugoslaviji in ki so hkrati organizacijske oblike družbenih gibanj, torej nastavki

novih odnosov in organizacij. Delovne skupine niso samo produkt krize, ki bi po njeni razrešitvi prenehale z delovanjem, pomenijo namreč novo kvaliteto v vsebini in obliki družbenega delovanja, kar pomeni, da so hkrati tudi izraz stopnje razvoja zavesti mladih in drugih občanov. Tako te oblike niso elemente nove družbe, novih odnosov in organizacij in bodo sposobne pokrivati najrazličnejše interese občanov. Poudarek je na spontanem delovanju novih organizacij in delovnih skupin, ki dopuščajo samostojno premišljanje.

Razprava se je najdlje držala pri peti tezi, ki govori o odnosu med skupinami, civilno družbo in politično državo, in sicer: »Delovne skupine, organizacije, interesne skupine s svojim delovanjem, obstojem gradijo elemente civilne družbe oziroma civilno družbo, ki mora biti ločena od politične države. Proces etatizacije družbe in proces podružbljanja države vodi v obeh primerih do uničenja civilne družbe oziroma do uničenja avtonomnih organizacij, gibanj, do uničenja spontanosti, zaničanja pluralizma, javnosti.« Šesta teza prejšnje še dopolnjuje, da »pomeni civilna družba hkrati demokratično opozicijo, ki izvaja kontrolno funkcijo nad politično državo.«

Kaj je »civilna družba«, so se vprašali razpravljalci in sklenili, da je to prostor, kjer se soočajo različne alternative na osnovi samostojnega delovanja organizacij brez vmešavanja z vrha, da je to čim širši prostor človeka za njegovo individualno udeležbo, za osvoboditev, za osvoboditev človeka in družbe. Med oznakami je bila tudi civilna družba kot pojem, ki ima pri nas že svojo zgodovino – torej meščanska družba, družba državljanov, ki državo po-

oblastijo za določene funkcije. Nasproti civilni družbi so postavili pojem »pravne države«. Ta brez političnega pluralizma ne more obstajati, ker pravna država pomeni delitev oblasti. Ravno tako pa ne more civilna družba izraziti svojih interesov, če nima možnosti eksploatacije političnih interesov. Poudarek je v samoupravljanju. Toda, spet je vprašanje, kdo definira, kaj je samoupravno?

Eden od razpravljalcev je misel razvijal še naprej: »Med samoupravljanjem in civilno družbo ni identitete. Ob enem je potrebno drugo, ob obeh pa še države, če hoče vse troje delovati. Vlogo samoupravljanja vidim v tem, da ponudi politične mehanizme za izražanje odnosa med civilno družbo in pravno državo. Odpravljanje ene ali drugega bi kmalu lahko pripeljalo do diktature. Znotraj vsega tega pa ZSMS lahko išče oblike svojega delovanja, kot posrednik in ne kot neka »transmisijaska partija« kakor doslej.«

Težko bi rekli, da je četrtkova okrogla miza z visokim filozofskim razmišljanjem ponudila tudi konkretne rešitve o »bolje, lepše in pravilnejše«. Rečeno je bilo, da našemu sistemu manjka možnost političnega pluralizma, ki bi ga lahko realizirali znotraj SZDL, seveda pa bi morali to organizacijo spremeniti. Sedaj da dela kot transmisija partije, morala pa bi postati okvir, v katerem se zbirajo različne skupine in izražajo svoja mnenja. Znotraj mladinske organizacije se že pojavljajo družbena gibanja ali bolje rečeno akcijske skupine, vendar je zanje okvir ZSMS preozek, znotraj prenovljene SZDL pa bi lahko nastopale in na demokratičen način razreševale vprašanja z različnih področij našega družbenega življenja in dela. Nujno pa je potrebno razbiti mit možnosti, da neka politična struktura lahko reši obci interes.

Sociološko gledano so razpravljali okrog mize označili našo družbo kot primitivno zgrajeno, saj da ji manjkajo elementi, ki bi omogočili »politično artikulacijo« in mehanizme, ki omogočajo odvijanje politizacije. Poudarili so, da pri nas sploh ne moremo govoriti o etatizaciji, ker v bistvu ni

države, ampak »amorfnost struktura«, ki uspešno diktira družbi, ni pa sposobna regulirati učinkov svojega delovanja. In sploh pravno ni država!

Zanimivo je bilo tudi premišljanje o partiji, katere monolitnost sploh ni več vprašanje, saj nima niti monolitne ideologije. Kot bistveno vprašanje so postavili monopol, ki ga ima partija, in ta monopol lahko izvaja, čeprav ni monolitna; pogosto celo v nasprotju z dobrimi željami predstavnikov. Odnos partija – množice je lahko celo nevaren, ker množice niso organizirane. Če pa so že v partiji, potem o njej ni več mogoče govoriti. Smiselno bi bilo začeti razvijati misel o posvetovalnih organizacijah, ki bodo odnos partija – množice vzpostavili na ta način, da bodo ljudje lahko izražali interese ne glede na to, ali so organizirani ali ne.

Glede gibanj so menili, naj jim oblast da legitimno možnost delovanja.

Razprava se je še nadaljevala v tej smeri. Večkrat vmes se je pojavilo vprašanje, kako bo politična družba te teze sprejela. Vedo, da ne morejo doživeti vsestranskega pozdravljanja s strani politične družbe. »Gotovo pa je od reakcije na ta dokument odvisno,« je dejal eden od razpravljalcev, »ali se bo ponovil odziv izpred tridesetih, štiridesetih let (socializem) ali pa bo reakcija dokazala, da socializem ni več rešitev, ampak lahko vodi v propad civilne družbe.«

Pripišimo še, kako si Zveza socialistične mladine Slovenije zamišlja sebe kot organizacijo v gibanju: ZSMS mora s svojim procesom demokratizacije vse bolj postajati organizacija v gibanju in s tem v civilni družbi. To pa bo dosegla, če bodo odnosi znotraj ZSMS temeljili na demokratičnem dialogu, spoštovanju razlik, boju argumentov, soočanju različnih idejnih konceptov, če bo delo javno, brez zapiranja informacij in če bo to delo odgovorno. S procesom neposrednega organiziranja mladih, z oblikovanjem njihove resnične samostojnosti postaja vse bolj samostojna tudi sama Zveza socialistične mladine. Med organizacijo ZSMS in gibanji ne sme biti dileme. Organizacija mora razvijati proces demokratizacije, delovne skupine (gibanja) pa oblikovati nove samostojne oblike organiziranja, ki morajo prav tako vsebovati vse elemente, ki jih ima civilna družba. Vsakršno protislovje med organizacijo in gibanji – delovnimi skupinami lahko zaustavi demokratičen razvoj.

Živa Drole

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kurirčkova
torbica med nami

Iz osnovne šole Janka Premrla-Vojka iz Črnega vrha nad Idrijo so se nam oglasili učenci drugega in tretjega razreda s pomembnim sporočilom – nosili so kurirčkovo torbico. Fabijana je sporočila, da so jim jo izročili idrijski učenci in da je v torbici pismo ter zemljevid. Bojana je dodala, da je bil to 18. marec. Seveda ga zlepa ne bodo pozabili, posebno ne Bojana, ki je torbico celo nosila. V šoli so pripravili lepo proslavo. Potem pa so smučarji tekači

nadaljevali pot s torbico, da jo izročijo godovskim učencem. Matko Hladnik, Marko Rupnik, Stanko Kavčič pa Mateja Rupnik in Polona Pagon so nam torbico in pionirje kurirje celo narisali, da si bomo vse skupaj lažje predstavljali.

Dragi pionirji-kurirji, dragi naši dopisniki! Mi čakamo vesti, ki nam jih boste poslali s kurirskih poti. V uredništvu bi bili radi na tekočem z vsemi petimi kurirčkovimi torbicami na vseh petih progah. Morda pa bomo prišli prav k vam pogledat, kaj se dogaja. Zato nam čisto potih, saj vem, da je torbica v ilegali, zaupajte, kdaj pride k vam in kaj nameravate. Lep pozdrav in na svidenje na kurirskih poteh!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Glas miru naj gre po svetu!

Pred nami je enajstletna moskovska odličnjakinja Katarina Ličeva s svojo vrstnico Star Rowe, ki jo je pričakala na letališču v Chicagu. Zelo je pogumna in prepričana, da njen glas, ki govori v imenu vse otrok, lahko ponese mir po vsem svetu. Ko so jo pred odhodom vprašali o namenu njenega potovanja, na katerem bo obiskala pet ameriških mest, je povedala: »Želim, da bi bilo to moje potovanje vsaj delček v prizadevanjih za mir na svetu.« Politikom, voditeljem velenj misli položiti na srce, naj poiščejo način mirnega reševanja sporov.

Katarinin obisk ZDA je omogočila ameriška zveza otrok za mir, posvečen pa je spominu na Samantha Smith.

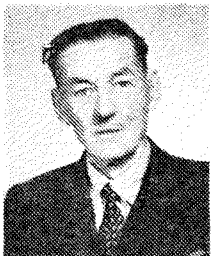
K¹² o n g r e s
Z S M K¹² o n g r e s
Z S M K¹² o n g r e s

Iz poročila o okrogli mizi »ZSMS in družbena gibanja« je težko povzeti dovolj elementov za povsem zanesljivo oceno dosežkov omenjene razprave, vendar že to, kar je novinarka brez dvoma zvesto in natančno zapisala, zbuja zaskrbljenost, koliko utegnejo takšne »priprave na 12. kongres ZSMS« biti koristne in ustvarjalne. Predvsem: v takšni plohi učenih besed in teoretiziranja o »civilni družbi«, o naši »nepravni državi«, o »nastavkih in novi kvaliteti odnosov« v podobi alternativnih gibanj, o »nevarnem odnosu med množicami in partijo« itd. ni mogoče ugledati kakšnega zrna, ki bi pomenilo prispevek k reševanju sicer žgoče stvarne problematike v odnosih med našo mladino in celotno družbo. Pre-

seneča tudi domišljavost ocene, da so bile teze za okroglo mizo »prvi politični dokument po tridesetih letih, ki je na nivoju časa...« Če je tako, ali so bili na primer dokumenti vseh dosedanjih mladinskih kongresov (da o partijskih sploh ne govorimo) zgolj prazna pena? In kaj naj porečemo na takšne premise, kot so na primer »socialistična zveza je transmisija partije«, »naša država je amorfnost struktura...«, »naša partija ni monolitna in nima monolitne ideologije« itd.? Ali smemo res pričakovati, da bodo »alternativna« gibanja, čeprav »v utopični perspektivi« šele pogojila razmere, da se bomo smeli imenovati demokratična družba? Kakšna sreča, da nam bodo ta gibanja – katerih pomena sicer nihče ne zanika, dala tisto, česar nam po »spoznanjih« obravnave okrog mize niso mogli dati ne NOB ne revolucija ne štiri desetletja povojnega razvoja!

Bojimo se, da takšne »priprave na kongres ZSMS« bolj rušijo, kot gradijo.

Zvone Kržišnik

Avguštin Lango

Januarja smo se na avškem pokopališču poslovili od predvojnega revolucionarja in udeleženca NOV Avguština Langa. Rodil se je 1899. leta v Avčah. Mladost je preživel v Trstu in Gorici, kjer se je kmalu priključil revolucionarnemu gibanju in postal član komunistične mladine in nato KP Italije. Sodeloval je v številnih akcijah proti fašizmu, za kar je bil 1928. leta aretiran in na velikem procesu v Rimu obsojen na 30 let ječe. Svojo pot političnega kaznenja je začel v Volterri, kjer je prebil 26 mesecev v samici. Premestili so ga v Turri di Bari in na otok Pianosa. Leta 1939, po enajstih letih, so ga izpustili na pogojno svobodo, oziroma v konfinacijo v rojstno vas. Bil je pod stalnim policijskim nadzorstvom, a vseeno je na skrivaj zbiral okrog sebe napredne vaške fante. Poleti 1941 se je sestal z Antonom Veluškom in sprejel zadolžitev organiziranja OF v Avčah in okoliških vaseh. V Avčah je ustanovil prvi odbor OF že septembra 1941 in je bil predsednik do avgusta 1942, ko so ga ob prvi partizanski akciji v Osojnici ponovno aretirali in odvedli v internacijo. Po kapitulaciji Italije je sodeloval v partizanski bazi Bari.

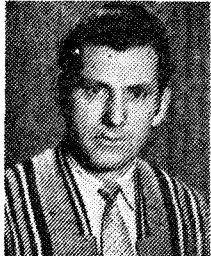
Jožefa Petkovšek

Lani je umrla aktivistka NOV Jožefa Petkovšek iz Grčarevca. Rodila se je 1898. leta v Grahovem. Za OF je začela delati 1942. leta. Od nje smo se poslovili v Planini pri Rakeku.

Ančka Peternej

V 75. letu je lani umrla Ančka Peternej. Za NOB je začela sodelovati že 1941. leta, 1943. leta je postala članica krajevnega odbora OF in AFŽ, 1944. pa je sodelovala v rajonskem odboru AFŽ. Marca 1945 so ji belogardisti požgali dom in odšla je za možem v NOV. Odlikovana je bila z redom zaslug za narod.

Jože Perger

Nepričakovano vest so sprejeli člani KO ZB NOV Ljutomer, da je umrl njihov član Jože Perger. Rodil se je 1920. leta v Vinskem Vrhu. Od 1941. do 1944. leta je bil interniran v Avstrijo. Nato je bil borec Laskovega odreda, bil je član SKOJ. Za zasluge je bil večkrat odlikovan. Po vojni je aktivno nadaljeval delo v DPO in drugih društvih. Od njega smo se poslovili na ljutomerskem pokopališču.

Jože Furlan

Januarja smo se v Črnučah poslovili od Jožeta Furlana, znane medvojnega aktivista OF. Takoj po okupaciji je vstopil v vrste OF in tam deloval na vseh področjih, predvsem pa med svojimi sodelavci krepil ideje OF. Izvrševal je najbolj zaupne naloge, ko pa je bila organizacija OF na Črnučah izdana, se je skupaj z drugimi znašel v Begunjah. Po osvoboditvi Begunj se je vrnil domov in se ponovno vključil v OF.

Angela Križnar

V Poljanah nad Škofjo Loko smo se lani poslovili od Angele Križnar, lletovne mame iz Delnic. Leta 1941 se je vključila v delo OF. Bila je sekretarka vaškega odbora Slovenske protifašistične ženske zveze in sekretarka vaškega odbora OF. V njenem domu so se zdravili mnogi bolni in ranjeni partizani.

Feliks Rozman

Decembra lani je umrl član ZB NOV Pirniče Feliks Rozman. Rodil se je pred 80 leti na Podreči. Že 1941. leta je začel sodelovati z OF v Ljubljani. Oskrboval je terence in borce s hrano in oblačili. Po vojni je živel v Pirničah.

Alojz Pokorn

Decembra lani smo se v Kolovratu poslovili od člana ZB NOV Mlinše Lojzeta Pokorna, rojenega 1922. leta v Bohinjski Bistrici. V NOV je vstopil marca 1944 in bil dodeljen ciklostilni tehniki Kamniško-zasavskega odreda. Po vojni je bil učitelj na osnovni šoli Toplice v Zagorju ob Savi in Mlinše. Udeležil se je več mladinskih delovnih akcij. Bil je slikar samouk, med drugim je naslikal tudi veliko gladovno stavko rudarjev iz 1935. leta. Za svoje delo je prejel več priznanj in odlikovanj, med drugim medaljo zaslug za narod, medaljo dela s srebrnim vencem in zlato občinsko priznanje Grumovo nagrado.

Cirila Tomšič

Decembra lani smo se na ljubljanskih Zalah poslovili od poljskega krajanke Cirile Tomšič, rojene 1912. leta v Ljubljani in stanujoče v Polzeli. Leta 1941 je bila izseljena v Srbijo. Leta 1943 se je vključila v Fruškogorski odred, kjer je bila vojni referent AFŽ. Bila je članica ZK in delovala je v vseh družbenopolitičnih organizacijah. Odlikovana je bila z redom za hrabrost in z redom za zasluge za narod, dobila je priznanje OF in druga priznanja.

Franc Močnik

V Poljanah nad Škofjo Loko smo se konec minulega leta poslovili od Franca Močnika, rojenega 1913. leta v Savinji peči. Bil je borec Kamniškega bataljona in Šlandrove brigade in nosilec reda zaslug za narod 3. stopnje.

Vinko Drobnič

Lani smo se na olimskem pokopališču poslovili od Vinka Drobniča, rojenega 1898. leta, borce Koroškega odreda in člana ZB NOV Podčetrtek. Leta 1941 je bil izseljen v Srbijo.

Anton Skok

V 89. letu je umrl Anton Skok iz Čemšenika. Bil je borec za severno mejo. Tudi med drugo svetovno vojno je sodeloval in materialno podpiral NOV in partizanske enote.

Jože Peharč

Januarja smo se na ljubljanskih Zalah poslovili od Jožeta Peharča, upokojenega artilerijsko tehničnega podpolkovnika JLA, borce Gorenjskega odreda od 1943. leta, pozneje v artileriji 9. korpusa na Primorskem. Rodil se je 1909. leta v vasi Lom pri Trzihu. Svoje šolske kvalifikacije je izpolnjeval tako, da je še pred drugo svetovno vojno odšel v artilerijsko tehnično ofirsko šolo in v začetku 1941. leta postal podporočnik. V Sarajevu so ga zajeli Nemci in odpeljali v ujetništvo. Leta 1942 so ga s številnimi drugimi Slovenci izpustili. Po prihodu domov je kmalu dobil stik s pripadniki OF in z njimi aktivno sodeloval in nazadnje odšel v partizane. Po vojni je opravljal različne odgovorne dolžnosti v JLA in 1963. leta končal vojaško kariero v poveljstvu 1. armade v Beogradu. Bil je sekretar OOOZK, predsednik krajevne organizacije ZB Savsko naselje, predsednik komisije za priznanja in odlikovanja, tajnik komiteja za SLO in DS in še vrste drugih dolžnosti. Prejel je vrsto odlikovanj in priznanj.

Julka Rozman

Decembra lani je umrla dolgoletna članica ZB NOV Pirniče Julka Rozman. Rodila se je pred 70 leti. V začetku 1943. leta je začela vsa njena družina sodelovati z OF. Njihov dom je bil vedno odprt terencem in partizanom, ki so imeli različna posvetovanja in sestanke. Tudi po vojni je bila aktivna pri obnovi naše domovine.

Miran Fux

Januarja je umrl Miran Fux. Rodil se je 1916. leta v Avstriji. Avgusta 1941. leta je postal borec 3. čete Krimškega polbataljona. Se istega leta je bil poslan na teren, kjer je organizirano deloval. Junija 1942 je bil aretiran in poslan v zapore Castel Franco Emilija in v Parmo. Po kapitulaciji Italije se mu je uspelo rešiti in ponovno je vstopil v NOV. Razporejen je bil v italijansko brigado Garibaldi, ki je delovala v sestavi 9. korpusa. Po vojni je opravljal različne odgovorne naloge v gospodarstvu. Več let je bil načelnik za gospodarstvo občine Piran.

Marjeta Hribovšek

Lani smo se na čemšeniškem pokopališču poslovili od Marjete Hribovšek z Brezja. Rodila se je 1925. leta. Od 1943. leta je sodelovala in delala za NOV. Bila je kurirka, borce je oskrbovala s hrano in perilom. Njen dom je bilo pravo zatočišče borcev in aktivistov.

Katarina Psarn

Lani smo se na Čemšeniku poslovili od Katarine Psarn z Znojil. Med vojno je skupaj z možem in s svojimi sinovi aktivno sodelovala, dajala zavetje, oskrbovala partizanske enote in aktiviste, ki so sodelovali na tem območju.

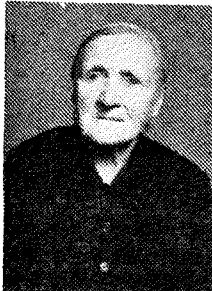
Marija Božič

Umrla je članica ZB NOV Tabor Marija Božič. Rodila se je 1907. leta v Belkovi vasi. Takoj na začetku okupacije je začela aktivno sodelovati z OF. Od nje smo se poslovili v Gornjem Logatcu.

Karolina Jazbar

Oktobra lani je umrla aktivistka Karolina Jazbar. Rodila se je 1920. leta. Leta 1943 je bila aretirana in odpeljana v internacijo. Od nje smo se poslovili v Gornjem Logatcu.

Marija Lavrin

Na čemšeniškem pokopališču smo se lani poslovili od Marije Lavrin z Brezja. Že od 1943. leta je skrbelo za partizanske enote, v njeni hiši je bila tudi partizanska javka. Njeni trije sinovi so bili aktivni udeleženci NOV.

Antonija Cerpič

Lani smo se poslovili od Antonije Cerpič, rojene 1915. leta. Takoj po okupaciji je delala z OF in 1942. odšla v partizane. Bila je v predsedstvu slovenske vlade na osvobojenem ozemlju v Črnomlju. Od nje smo se poslovili v Gornjem Logatcu.

Krajevna organizacija ZB NOV Cerknica se je od marca 1985. leta pa do februarja 1986. poslovila od devetih članov, borcev in aktivistov:

- Alojza Turšiča**, rojenega 1906. leta, iz Cerknice,
- Amalije Kebe**, rojene 1903. leta, iz Cerknice,
- Alojzije Povšnar**, rojene 1909. leta, iz Cerknice,
- Agate Ris** rojene 1905. leta, iz Cerknice,
- Alojza Ozbiča**, rojenega 1895. leta, iz Cerknice,
- Jožeta Opeke**, rojenega 1913. leta, iz Dolenje vasi,
- Terezije Baraga**, rojene 1898. leta, iz Dolenje vasi,
- Franca Obreza**, rojenega 1908. leta, iz Dolenje vasi,
- Matije Ule**, rojenega 1909. leta, iz Cerknice,

V 1985. letu so umrli tile člani KO ZB NOV Radovljica: Štefka Adam, Ivanka Vogelink, Franjo Praprotnik, Anton Dolenc, Janko Potočnik, Ivana Černe, Martin Prešeren in Valentin Arnold.

Smučarsko prvenstvo na Pokljuki

Prvi dan tekmovanja smučarskega prvenstva Ljubljanskega armadnega območja sta bili na sporedu dve disciplini, in sicer najprej patroljni tek na 10 kilometrov s streljanjem, nato pa še tekmovanje štafet štirikrat po pet kilometrov.

Prva disciplina je prinesla uspeh ekipi Graničarja pod vodstvom kapetana I. razreda Zdenka Kranjca, znanega športnega zanesenjaka, sledile pa so jim ekipe Postojne in Tolmina, vendar se je vrstni red spremenil že po drugi disciplini, štafetnem teku na 5 km. Največ točk pa so tu dosegle ekipe Tolmina, Kranja in Postojne. Popoldne so se vse ekipe pripravljale na biatlonsko in veleslalomsko preizkušnjo, se med seboj spoznavale in tako še utrjevale prijateljsko tekmovalno razpoloženje.

Sobota je prinesla tudi na Pokljuko lepo, sončno vreme, kar je vse nastopajoče samo še spodbudilo. Biatlonska preizkušnja, v kateri je poleg hitrosti potrebno pokazati tudi precejšnjo mero natančnosti v streljanju z vojaškim orožjem, je ponovno prinesla največ uspeha ekipi Tolmina, ki je krepko

prehitela ekipe Postojne in Bohinjske Bele, tako da je bilo jasno, da bo tolminska ekipa prekinila dolgoletno vodstvo kranjske ekipe kot skupnega zmagovalca v vseh disciplinah.

Končni vrstni red je bil tak: 1. Tolmin 622 točk, 2. Postojna 537,5 točk, 3. Kranj 485 točk, 4. Bohinjska Bela 476,5 točk, 5. Škofja Loka 471 točk, 6. Graničar 454 točk, 7. Vrhnika 450,5 točk, 8. Maribor 435,5 točk in 9. Ljubljana 178 točk. Zadnji dan so se v veleslalomu pomerili še starešine in člani

ŠRK Sloga, slavnostnega konca in podelitev priznanj najboljšim pa se je udeležil tudi poveljnik LAO general podpolkovnik Svetozar Višnjič. Poudaril je, da so tridnevni smučarski boji pokazali visoko psihofizično pripravljenost pripadnikov LAO, da opravijo vse naloge tudi v težavnih zimskih razmerah.

Vsekakor bo kvalitetno smučarsko tekmovanje ob vzorni organizaciji vsem ostalo v prijetnem spominu.

Matjaž Potokar
Foto: Miro Petek

Sporočilo mladih Jugoslavije

Štiriindvajseta štafeta mladosti

Že v petek, 23. marca, je bilo v Peči vse pripravljeno za odhod 42. štafete mladosti, ki bo ponesla sporočilo današnjega mladega rodu iz republike v republiko, iz rok v roke, skozi mesta in vasi, po vsej domovini.

V soboto je bila Peč vsa praznična. Mesto sedemnajstih narodnih herojev je pripravilo veličastno prireditev, v kateri so mladi na simboličen način s pesmijo in plesom predstavili kulturno bogastvo Jugoslavije. Prireditev je govorila o vojni in revoluciji, o obnovi domovine in ustvarjalnosti mladih Jugoslovancev. Štirideset brigadirjev je na slikovit način pričaralo pomen mladinskega prostovoljnega dela in pri tem še posebej proslavilo jubilej graditve proge Brčko-Banovići. Vrh prireditve je seveda pomenil trenutek, ko so se odprli cvetni listi rdeče kosovske potonike in se je na prizorišču pojavila Leonora Kondirolli, učenka šestega razreda osnovne šole Boris Vukmirović iz Peči, z visoko dvignjenimi rokami, ki so stiskale štafeto palico, delo študenta umetnostne akademije iz Prištine Mahmuta Aliua. Obenem je iz cveta zaprhutalo na stotine golobov, znanilcev miru.

Sekretar predsedstva ZSMJ Žarko Mikić je pozdravil več kot tisoč zbranih. Povedal je, da so mladi nestrpni v želji za ustvarjanjem, ker lahko samo na ta način rešujejo družbene in svoje probleme.

Kaj sporoča letošnja štafeta mladosti?

»Pričakujemo jo v času, ko se v naši samoupravni skupnosti spopadajo uspehi in napake, enotnost in delitve, možnosti in želje, ko so omajane celo osnove našega skupnega življenja – enakopravnost, bratstvo in enotnost, brez katerih ni Titove Jugoslavije.

Zavedamo se težav, s katerimi se sreču-

jemo, zastoja v razvoju samoupravljanja, padca proizvodnje, standarda in števil, ki govorijo o več kot milijonu nezaposlenih.

Tito nas je učil, da se ne smemo sprijazniti z obstojem. Izzivi, pred katere smo postavljeni v tem burnem času, zahtevajo od nas, da jasno vemo, kaj hočemo in tudi kako bomo to uresničili. Bolj sodelujmo v vseh ključnih odločitvah našega prihodnjega razvoja, če hočemo pripadati načrtovani in ne pričakani prihodnosti! O spremembah smo se že izjasnili v pripravah na mladinski kongres.

To je čas sprememb. Mi nimamo drugega. Pokažimo, da smo se kot generacija sposobni srečevati z vsemi izzivi, da nismo nič manj dobra generacija od prejšnjih. Zato mora tudi družba bolj verjeti v nas, za naše dobro – za dobro družbe v celoti.

Zato naj nihče ne dvomi – današnja mladost je »titovska«.

Mladina in pionirji Jugoslavije.

Štafeta je krenila na približno tisoč kilometrov dolgo pot. V Sloveniji jo pričakujemo 16. aprila, in sicer v Bistrici ob Sotli.

Tudi scenarij za končno proslavo 25. maja v Beogradu je že izdelan in potrjen. Štirje mladi avtorji so poskusili vnesti čimveč današnje mladostne svežine. Obenem je odbor za pripravo proslave dneva mladosti razpravljal tudi o jugoslovanskih srečanjih ob tej priložnosti, ki naj prikažejo najrazličnejše aktivnosti mladine. Zataknilo se je pri financiranju, saj je ostal še dolg z lanskimi srečanj. Eden od predlogov je bil, naj bi »jugoslovanska srečanja« financirale republiške konference ZSM posameznih republik in pokrajin, slovenska mladina pa predlaga, naj bi poiskali sredstva v zveznem proračunu.

Živa Drole

Porezen zvabil več kot 4500 pohodnikov

Ne samo Porezen, tudi druge gore, znane po dogodkih iz NOB, med njimi Stol in Snežnik, so postale priljubljene točke planincev in ljubiteljev gora.

Nedelja, 23. marca, v zgodnjih jutranjih urah. S

soncem obsijani in v debele snežno odejo odeti Porezen. Čeprav so nas do poldneva ločevale še dobre štiri ure, so se iz smeri Cerknega, Baške grape, Perovega brda in Davče vile dolge kolone pohodnikov. To je

napovedovalo izjemno dobro udeležbo na 11. spominskem pohodu na Porezen.

Nekaj pred enajsto je bilo na vrhu že kakih 4.000 pohodnikov, med njimi znana imena: Viktor Avbelj, Tone Bole, Miha Potočnik, Albin Vengust in drugi.

Kot vsa leta doslej je bila ob 11. uri pri spomeniku priložnostna slovesnost v spomin padlim 24. in 25. marca leta 1945.

Da je pohod na Porezen uspel, velja pohvaliti vse, ki so sodelovali, predvsem Planinsko društvo Cerkno, gorsko reševalno službo iz Tolmina, Škofje Loke in Ljubljane, lovce, vojake, radiamaterje, zdravniško službo, pokrovitelja (Kmetijsko zadrugo Idrija ob so-

TJA DO NASLEDNJEGA CETRTKA

V četrtek, 27. marca, bodimo pozorni na dvoje oddaj: na Potovanje skozi osontje (ameriški raziskovalni satelit Voyager 2 odkriva Saturn) ter na Obrambo in samozaščito – v obeh primerih pomembna prispevka k naši izobrazbi in razgledanosti. (V ta namen bomo pred ekrani od 17.40 do 18.40).

V petek, 28. marca, naj posebej opozorimo na izobraževalno oddajo iz cikla Ohranitev dediščine (ob 18.10): Dolina reke Pesnice. Popeljala nas bo v slikovite Slovenske gorice. Obeta se pravi vizuelni užitek.

V soboto, 29. marca, obeta potrebno družabno poživitev (kakršne je na televiziji vsekakor premalo) Trefaltovo Gostilno Košnik. V oddaji bo kot po navadi vsega pomalem: petja, humorja, harmonike, etnografskih zanimivosti in poskusov življenja v izvirnega duha našega bitja in žitja.

V nedeljo, 30. marca, bomo, če nas ne bo prevzelo kaj pametnejšega, sledili popoldanskemu kinu na malih zaslonih: zanimivemu westernu R. Aldricha, ameriškega režiserja, ki pa je bil leta 1954, ko je posnel film Vera Cruz, še na začetku svoje ustvarjalne poti... Večerna ura (med 20. in 21.) pa bo namenjena poslavljanju od Sivega doma, teh 12 epizod dolge beograjske nadaljevanke o življenju in problemih v domu za mladoletne prestopnike.

V ponedeljek, 31. marca, bo – ob 9.20 dopoldne – vredna ogleda ponovitev (po več letih) 1. oddaja Puntarske pesmi... In zvečer, kot vse ponedeljke, Vihre vojne, 11. del. (ali pa na 2. beograjskem TV programu prenos prireditve ob dnevu boja proti raku s Kolarčeve univerze.)

V torek, 1. aprila, dopoldne (ob 10. uri si bo nemara vredno ogledati oddajo o Umetnosti v revoluciji (v ciklu Slikarstvo 20. stoletja), zvečer pa – ob 80-letnici Ivana Mraka – dramo Blagor premagancev (po prejšnjem Mrakovem filmskem portretu). Posnели in predvajali so jo že leta 1981. Njene teme so usodne preizkušnje sredi vojne in narodnoosvobodilnega boja.

V sredo, 2. aprila, bodo za ogled (ponovljenja) Prežihova Borba na tujih tleh – ob 9. uri; 9. del dokumentarne serije Ko se korenin zavemo – ob 17.45 (Velika zmaga – ob kapitulaciji Italije in po njej v jeseni 1943, tja do začetka leta); ter – ob 20. uri – sovjetsko-zahononemški film Breg (po vnovičnem srečanju nekdanjih mladih zaljubljenec: sovjetskega poročnika in nemškega dekleta v tednih po končani vojni... zdaj, ko je on ugleden pisatelj in ona vdova po bogatem založniku.) Zagotovo še eno vse pozornosti vrednih soočenj med preteklostjo in sedanjostjo.

S seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

V znamenju priprav na borčevsko skupščino

Štiriletno obdobje je čas, ko se v poročilih nabere veliko vsega – pohval in kritik, pregledov opravljenih nalog in še vsega tistega, kar bo potrebno ob dosedanjem že dobro zastavljenem delu nadaljevati.

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije je na svoji zadnji seji pregledalo osnutek poročil o delu RO ZZB NOV in njegovih organov v času med obema skupščinama pa tudi osnutek za pripravo sklepov o štiriletnem delovanju slovenske borčevske organizacije. Zaradi takšnega dnevnega reda je bila predvsem živa razprava, v kateri so delegati opozorili na nekatere pomanjkljivosti in na nekatera izpuščena poglavja borčevskih aktivnosti. Menili so na primer, da je treba pripraviti v poročilu tudi številni prikaz borčevskih organizacij v Sloveniji, ki bo povedal, kakšno je stanje v primerjavi z onim ob šesti skupščini. Nekateri razpravljalci so se zavzemali za še bolj kritično besedilo, zla-

sti ko gre za oceno delovanja borčevske populacije, za dadek o vprašanih domov za starejše občane in sploh za gerontološka vprašanja. Nekaj več bodo, so se dogovorili, zapisali o ekologiji, (ki borce zadeva s prav takšno ostrino kot druge dele naše družbe); več prostora bodo namenili organizacijskim vprašanjem, povezanim z zveznim borčevskim statutom, več bodo napisali o dejavnosti izjemno aktivnih skupnosti prekomorcev in Zveze koroških partizanov in še nekaterih, v sedanjem osnutku premalo upošteva-

nih poglavjih borčevskega delovanja.

Ob nekaterih drugih točkah dnevnega reda so se zaradi bolj na kratko. Menili so, da je novi samoupravni sporazum o sofinanciranju glasila TV-15 Naš tovariš dobro sestavljen in daje upanje, da bo finančno vprašanje borčevskega glasila s tem rešeno bolj sistematično in za daljšo dobo. Za predsednika sveta revije Borec je predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije predlagalo Vladimira Kavčiča.

B. Ž. J.

Odbor skupnosti Škofjeloškega odreda vabi vse borke in borce odreda na zbor, ki bo v četrtek, 3. aprila 1986, ob 16. uri v Domu JLA Kranj, Natorjeva 3.

Na zboru se bomo pogovorili o dosedanjih aktivnostih, sprejeli program dela ter izvolili nove organe skupnosti. K udeležbi vabimo posebno tiste borce, ki še niso prejeli spominskega znaka z listino ob 40-letnici ustanovitve odreda. Odbor skupnosti

Jože Čurin

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kufirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35